

ผลของการเกิดกบฏ

๕.๑ การเปลี่ยนแปลงภายหลังการกบฏ

๕.๑.๑ การดำเนินการทางบ้านรัฐบาล ภายหลังจากที่กองทัพฝ่ายกบฏแตกพ่ายไปแล้ว โดยการปราบปรามอย่างรุนแรงคว่ำกำลังทหารฝ่ายรัฐบาลในบังคับบัญชาของ พันโท หลวงพิบูลสงคราม รัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้ดำเนินการปราบปรามกบฏในทางกฎหมายเป็นลำดับต่อมา โดยเสนอญัตติร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ทอสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖ เพื่อเป็นเครื่องมือปราบปรามและลงโทษบุคคลต่าง ๆ ที่ร่วมมือกับฝ่ายกบฏ พร้อมกันนั้นก็ได้แถลงถึงหลักการและเหตุผลของร่างพระราชบัญญัติ และสรุปเหตุการณ์กบฏที่เกิดขึ้น รวมทั้งการปราบปรามของรัฐบาลต่อสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม รัฐบาลได้ทราบข่าวว่า พระองค์เจ้าวรเชษฐกษัตริย์ไชยสงคราม ได้คบคิดกับพวกกบฏขึ้นที่มณฑลนครราชสีมา เพราะฉะนั้นทางฝ่ายรัฐบาลจึงได้ส่งพระกลากลางสมร เป็นหัวหน้า มีนายร้อยโทกัณนาคาย ตำรวจ กับนายสิบ และพลตำรวจขึ้นไปจับกุมอีกเพื่อจะให้ระงับเหตุการณ์ แต่พอขึ้นไปถึงตำบลปากช่อง ก็ถูกพวกกบฏเหล่านั้นทำร้ายเอาที่ปากช่อง มีนายตำรวจเสียชีวิตไป ๑ นาย นายคาบ ๑ นาย นายสิบ บาดเจ็บสาหัสมีอาการหนัก และยังป่วยอยู่จนถึงบัดนี้ ส่วนพระกลา-กลางสมรก็ถูกจับไป ต่อมาพวกกบฏเหล่านั้นก็รีบรุดลงมายึดคอนเมืองไว้ได้ ทางฝ่ายรัฐบาลก็ยิ่งเห็นว่าควรประนีประนอมกันไว้ จึงส่งนายพันตรี หลวงเสรีเรืองฤทธิ์ ออกไปเจรจา ในขั้นแรกก็ทำท่าจะตกลงคุยประการต่าง ๆ การที่ทำเช่นนั้นก็จะหวังเวลาใหม่ กำลังส่งมาอีก และได้จับคนที่ไปเจรจาซึ่งไว้ มีหนังสือของพระศรีสิทธิ-สงคราม ไซพระแสงสิทธิการถือลงมาเป็นเชิงขู่จะขอให้รัฐบาลยอมใน การที่เขาซ่อนภายใน ๑ ชั่วโมง ถ้าไม่ยอมเขาจะเขาคืบคืบพระนคร แต่การขอนั้นเป็นการขมขืนต่อรัฐบาล จะไปยอมแกพวกเขาเหล่านั้นอย่างไรได้ เพราะฉะนั้นก็จำเป็นต้องอยู่เองที่จะยอมตามคำขอไม่ได้ เราก็คงทหารของเราไปยึดบางซื่อไว้ ครั้นจะส่งเลยขึ้นไปก็ไม่ทัน เพราะ

เขารับรูดลงมาก่อน เราเตรียมตัวไม่ทัน เขาก็ส่งคนลงมาเพื่อจะ
 หน่วงเวลาอีก มีคำขอ ๒ ข้อ คึงที่พระองค์เจ้าวรเชษฐสงฆมานั้น
 ขอร้องต่าง ๆ เหล่านี้เราปฏิบัติอยู่แล้วในข้อ ๑ จนถึงข้อ ๕ แต่ส่วน
 ข้อ ๒ นั้นเราทำไม่ได้ เพราะจะแบ่งกำลังทหารให้เท่า ๆ กันทุก
 จังหวัดนั้นย่อมทำไม่ได้ เพราะเมืองต่าง ๆ เหล่านี้มีค่าต่างกน
 เช่น ในพระนครเราต้องรักษามาก เพราะเป็นเมืองใหญ่ เราก็ค
 ต้องมีกำลังมาก ส่วนโคราชเป็นเมืองหน้าศึกก็ต้องมีทหารมากกว่า
 ปราจีน ปราจีนสำคัญน้อยกว่าก็ต้องมีกำลังน้อย จึงทำคามสัญญา
 ของเขาไม่ได้ แต่ในขณะที่จะส่งหนังสือไปปรองคองกันนั้น ทหารฝ่าย
 เราเห็นว่าเป็นการยึดเยื่อ เป็นโอกาสแก่เขาจะโค่งกำลังมาเพิ่ม
 เต็ม เราไม่สามารถจะออกเดินไว้ได้ เราจึงเขาคีจนโค่งบางเขน
 หลักสี่ คอนเมือง ชาติก็ถอยไปอย่างอลหม่านไม่มีทางสู้แล้ว เรา
 จึงโค่งยึดเมืองตามทางรถไฟเป็นลู่กับ และโค่งปะทะกันเล็กน้อย มี
 เวลาต่อสู้กันเพียง ๑๕ นาที แล้วชาติก็ถอย การถอยเขาโค่งทำ
 ลายทางรถไฟและเผาสะพานรถไฟเสียมาก ฝ่ายเราก็คองซ่อมมาก
 การติดตามโค่งทางรถไฟทำให้ไม่โค่งความสุข เหตุการณ์กลาชา
 มาถึงบัดนี้ แด่ทหารของเรากับพวกรถไฟคอยโค่งทำการซ่อมแซม
 สะพาน และชาวพเจ้าก็โค่งประกาศให้พระยานครชุมส่งให้สร้างสะพาน
 ตั้งแต่โคราชมา และไปทุ่งอบล เวลานั้นเขาใจว่าฝ่ายเราโค่งยึด
 โคราชไว้โดยเรียบร้อยแล้ว ส่วนชาติก็ยกไปที่อบล ทางนั้นโค่งมี
 พระขจัดทหารกรม ไกรภุษาที่เมืองสุรินทร์ ชาติก็เห็นว่าจะบรรล
 ไปไม่ได้ จึงกลับใจอนนอมกับพระขจัดทหารกรมส่วนหนึ่ง อีก
 ส่วนหนึ่งมาอนนอมคองหลวงพิบูลสงคราม อีกส่วนหนึ่งมีนายทหารคือ
 พระยาเสนาสงครามกับตำรวจและพลทหารหนึ่งลงไปทางเขมร พัง
 คุกเหมือนว่าทหารของเราคงจะไปปะทะ แต่กำลังชาติก็สูงใหญ่
 กระจายไปหมดแล้ว เพราะฉะนั้นที่เราปฏิบัติไปโดยไม่คองเสีย
 เลือดเนื้อทหารมากมาย ที่พวกกบฏจะหือขึ้นมาทำการอีกเห็นจะไม่ได้
 แล้ว เพราะฝ่ายกบฏคงจะสิ้นกำลัง เพียงเท่านั้น

คองจากนั้น พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรีโค่งเสนอญัตติร่างพระราช
 บัญญัติจักตั้งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๕๗๒ คองสภาผู้แทนราษฎรโค่งมีหลักการและเหตุผลว่า ในการ
 ที่จะตั้งศาลพิเศษนี้ เห็นว่าจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าคองไปนี้เราจะโค่งเลิกประกาศกฎอัยการศึก
 เพื่อจะชำระเรื่องนี้ให้เป็นทีเรียบร้อยคองไป จึงขอตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อจะชำระคดีเรื่องเหล่านี้

นอกจากนั้น การตั้งศาลพิเศษขึ้นนี้ตามธรรมเนียมสมควรสมควรแก่การพิจารณา เพราะ
ว่าถ้าเราจะไม่ตั้งขึ้นแล้ว จะให้ชำระกันตามศาลธรรมดา ก็จะเสียเวลามากมาย และผู้คนที่
ที่ถูกจับอยู่จะต้องถูกกักขังนาน จึงจำเป็นต้องขึ้นศาลพิเศษ

ในการอภิปรายของสมาชิกวุฒิสภา ทอร่างพระราชบัญญัติ จัดตั้งศาลพิเศษ พ. ศ.
๒๔๙๒ นั้น ได้มีสมาชิกวุฒิสภาบางท่านได้ขอให้ดำเนินการโดยความเป็นธรรมแก่ฝ่ายกบฏ
เพื่อขอให้ฝ่ายจำเลยได้มีโอกาสหาทนายมาว่าความได้ด้วยตนเอง แต่ปรากฏว่ามติส่วนใหญ่
ของวุฒิสภาไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้ ด้วยคะแนนเสียง ๒ ต่อ ๒๑ เสียง จึงเป็นอันว่าร่าง
พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พ. ศ. ๒๔๙๒ ที่รัฐบาลได้เสนอต่อรัฐสภานั้นก็ได้รับการลงมติ
เห็นชอบด้วยจากสภา และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ. ศ. ๒๔๙๒ ซึ่งมีราย-
ละเอียดแยกแห่งพระราชบัญญัติดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ
พุทธศักราช ๒๔๙๒
พระราชบัญญัติ ป. ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก, พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้า ฯ สั่งว่า

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า เนื่องจากมีการกบฏและ
จลาจลเกิดขึ้นเป็นการ สมควรที่จะตั้งศาลพิเศษขึ้นพิจารณาพิพากษา
คดีในการนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้
โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ นี้ให้เรียกว่า "พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธ-
ศักราช ๒๔๙๒"

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจา-
นุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาพระราชกำหนดกฎหมาย และกฎข้อบังคับอื่น ๆ
ที่มีความขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บทพระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ ให้ตั้งศาลพิเศษขึ้นศาลหนึ่ง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา
บรรดาคดีที่เกี่ยวกับการกบฏและการจลาจลครั้งนี้ ไม่วาณคองหนั้น
จะเป็นพลเรือนหรือทหาร มียศหรือฐานันดรศักดิ์ชั้นใด ๆ กติ

ส่วนบุคคลในบังคับทางประเทศ ที่ต้องพิจารณาตามสัญญา
ทางพระราชไมตรีให้แยกพิจารณาในศาล ซึ่งมีอำนาจตามสัญญาทาง
พระราชไมตรีเป็นสิทธิเฉพาะตัวไป

มาตรา ๕ องค์คณะของศาลพิเศษประกอบด้วยประธานกรรมการ
หนึ่งนาย กับกรรมการอื่นอีกอย่างน้อย ๔ นาย

มาตรา ๖ ให้มีอัยการกับเจ้าหน้าที่ประจำศาลตามสมควร

มาตรา ๗ ศาลพิเศษมีอำนาจพิพากษาคดีใดทุกบทกฎหมาย และ
ให้นำวิธีพิจารณาศาลทหารมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา ๘ คำพิพากษาของศาลพิเศษ เป็นเด็ดขาดบังคับคดีได้
ทันที ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา

มาตรา ๙ ถ้ามีปัญหาขึ้นในเรื่องอำนาจศาล ให้ศาลพิเศษเป็นผู้
วินิจฉัยชี้ขาดปัญหานั้น

มาตรา ๑๐ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม มีหน้าที่รักษา-
การให้ไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้เป็นผู้มีอำนาจตั้งประธาน
และกรรมการ อัยการกับเจ้าหน้าที่ประจำศาลตามสมควร

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖ เป็นปีที่ ๕
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา
นายกรัฐมนตรี

การที่รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปราม
ฝ่ายกบฏนั้น นับว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง อันอาจแปลความได้ว่า การจัดตั้งศาลพิเศษครั้งนี้รัฐบาลมี
เจตนาจะใช้อิทธิพลและอำนาจของตนเองปราบปรามศัตรูทางการเมืองให้หมดสิ้นไป โดยมิได้ .

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับวันที่ ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖.

คำนึงถึงความถูกต้องตามหลักนิติธรรมในแง่ที่จำเลยหรือผู้ที่ถูกสงสัยว่าจะเป็นภัยต่อรัฐบาลนั้นจะ
 ต้องถูกดำเนินคดีโดยจำเลยมิได้มีโอกาสต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมอันเป็นสิทธิพื้นฐานของคนได้
 เลย เพราะความบงกชบัญญัติแห่งศาลพิเศษ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในมาตรา ๔ ได้ระบุว่า "คำพิพากษา
 ของศาลพิเศษนี้เป็นเด็ดขาดบังคับคดีได้ทันที ไม่มีอุทธรณ์ฎีกา" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา
 ๑๐ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้มีอำนาจอย่างกว้างขวางและเต็มที่สำหรับการ
 จัดหาและแต่งตั้งคณะกรรมการ อัยการศาลพิเศษ ทั้งแก่ประธานศาลจนถึงเจ้าหน้าที่ประจำศาล
 ทุกคน และเมื่อบุคคลเหล่านี้ได้รับแต่งตั้งโดยอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึง
 ย่อมจะต้องเป็นบุคคลที่มาจากฝ่ายรัฐบาลเสียทั้งสิ้น หลักการเช่นนี้จึงปราศจากความถูกต้องยุติ-
 ธรรมที่ฝ่ายจำเลยควรจะได้รับ วิธีการเช่นนี้ แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง
 ก็หาได้ทรงเห็นด้วยกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ ถึงความตอนหนึ่งจากพระราชหัตถเลขา คราวที่
 ทรงประกาศสละราชสมบัติว่า

...นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายใช้วิธีปราบปรามบุคคลซึ่งถูก
 หาทำผิดกฎหมายในเมืองในทางที่ผิดยุติธรรมของโลก คือ กักไม่ให้
 โอกาสต่อสู้คดีในศาล มีการชำระโดยคณะกรรมการอย่างลับ ไม่เปิดเผย
 ซึ่ง เป็นวิธีการที่ข้าพเจ้าไม่เคยใช้ในเมื่ออำนาจสิทธิขาดยังอยู่ใน
 ในมือข้าพเจ้าเอง และข้าพเจ้าใคร่ขอโทษเล็กใจวิเศษ รัฐบาลก็ไม่
 ยอม...

การที่รัฐบาลได้แสดงเจตนาและการกระทำที่ไม่บริสุทธิ์ใจดังกล่าวแล้วนี้ จึงอาจพิจารณา
 ได้ว่า รัฐบาลมุ่งหวังจะรักษาอำนาจของตนเองและพวกพ้องโดยมิได้คำนึงถึงความถูกต้องชอบ-
 ธรรมตามหลักการที่พึงประพฤติปฏิบัติกัน และเป็นการกระทำที่มุ่งหมายจะปราบปรามศัตรูทาง
 การเมืองโดยใช้อำนาจทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นทางทหารหรือรัฐสภาเป็นเครื่องมือ จนต่อมาก็นำ
 ไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า-
 อยู่หัว จนเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งในการตัดสินใจสละราชสมบัติในเวลาต่อมา

การปราบปรามคณะบุคคลที่เป็นศัตรูของรัฐบาล มิได้สละทุกหยดลงเพียงนี้ เพราะต่อมา รัฐบาลยังได้ออกกฎหมายที่มีลักษณะแปลกประหลาดที่สุดในโลกชั้นฉบับหนึ่ง เพื่อเพิ่มอำนาจ- รัฐบาล นั่นคือการที่รัฐบาลได้ใช้อิทธิพลในทางรัฐสภาออกพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษา รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖^๑ มาใช้ อันเป็นกฎหมายที่ไม่ชอบด้วยหลักนิติธรรมเป็นอย่าง ยิ่ง เพราะให้อำนาจรัฐบาลอย่างล้นพ้นในการปราบปรามบุคคลที่รัฐบาลถือว่าเป็นปฏิปักษ์กับ ตน ดังจะเห็นได้จากความในมาตรา ๓ ว่า

ผู้ใดกระทำการด้วยประการใด ๆ เป็นปฏิปักษ์ต่อ หรือเพื่อให้ ประชาชนเสื่อมความนิยมหรือหวาดหวั่นต่อการปกครอง ระบอบ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม แมการกระทำดังกล่าวมา แลว จะเป็นเพียงคบคิด หรือทำความตกลง หรือจะเตรียมการ ก็ตามหาว่าผู้นั้นมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีจน ถึงยี่สิบปี หรือปรับตั้งแต่ ๕๐๐ บาท จนถึง ๕๐๐๐ บาท หรือทั้ง จำทั้งปรับ^๒

พระราชบัญญัติฉบับนี้แม่แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ทรงเห็นด้วย และทรง เห็นว่ารัฐบาลตราพระราชบัญญัติฉบับนี้ขึ้น เพื่อป้องกันมิให้ใครทำนิติเทียนรัฐบาล ถ้าผู้ใด ชักขึ้นรัฐบาลจะถือว่าผู้นั้นเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า "พระ- ราชบัญญัตินี้เป็นการกดขี่และตกไม่ให้แสดงความคิดเห็น เมื่อมีเรื่องขึ้นก็ไม่ให้โอกาสจำเลย สู้คดีในโรงศาล เมื่อผู้ใดออกความเห็นชักต่อรัฐบาลก็หาว่ากิดร้ายต่อรัฐบาล"^๓ จึงอาจ นับได้ว่าเป็นกฎหมายปราบปรามประชาชนฉบับแรกของประเทศไทย และวิธีการเช่นนี้ต่อมา ได้กลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่น่าพึงปรารถนาอีกประการหนึ่งของประวัติศาสตร์- การเมืองไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

^๒ คุรายละเอียดยกใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเกม, หน้า ๑๒๓.

^๓ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, การปฏิวัติ ๒๔๗๕, หน้า ๑๗๓ - ๑๗๕.

การออกกฎหมายจัดตั้งศาลพิเศษและกฎหมายจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ดังกล่าวนั้นเป็นผลสะท้อนของปฏิกิริยาอันเกิดจากคณะทหารฝ่ายหัวเมืองเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ให้รัฐบาลถือเป็นมูลเหตุสำคัญในการที่จะรักษาอำนาจของรัฐบาลให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้น และรัฐบาลก็สามารถจัดศัตรูทางการเมืองได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย ฉะนั้นครั้งนี้เป็นการช่วยส่งเสริมฐานะและบทบาทของบุคคลสำคัญ ๆ ในรัฐบาลให้เด่นยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ พันโท หลวงพิบูลสงคราม และคณะนายทหารหนุ่มกลุ่มนี้ ซึ่งในระยะต่อมาล้วนมีอำนาจในทางการเมืองแทบทั้งสิ้น

อาจสรุปได้ว่า รัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา หลังจากประสบความสำเร็จในการปราบปราม และกวาดล้างนายทหารฝ่ายกบฏนับจำนวนร้อย ๆ ส่งขึ้นศาลพิเศษ และให้นำตัวไปปล่อยเกาะในเวลาต่อมาแล้ว รัฐบาลได้เพิ่มที่ท่าจะใช้ตำรวจลับในการสืบสวนผู้ที่มีจิตใจเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายรัฐบาล จะเห็นว่ากฎหมายหลายฉบับของสภามุแทนราษฎรภายหลังการกบฏครั้งนี้ จึงมีผลในการที่จะใช้ทำลายล้างบุคคลที่เป็นภัยแก่คณะปฏิวัติทั้งสิ้น นั่นคือ รัฐบาลได้ใช้อำนาจอย่างเต็มที่ทั้งโดยทางที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมายในการปราบปรามศัตรูทางการเมืองให้หมดสิ้นไป เพื่อคณะราษฎรจะได้มีสิทธิ์ในทางการเมืองแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

๕.๑.๒ การเปลี่ยนแปลงทางทหาร ภายหลังการกบฏสิ้นสุดลงแล้ว ฝ่ายทหารได้มีการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่นายทหารในหัวเมืองเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐบาลได้ดำเนินคดีกับบรรดานายทหารตามกรมกองต่าง ๆ ที่สงสัยว่าให้ความร่วมมือช่วยเหลือฝ่ายกบฏในครั้งนั้น นอกจากนั้นบรรดานายทหารบกหลายนายของฝ่ายกบฏ ได้หลบหนีออกนอกประเทศหลายคน ส่วนนายทหารชั้นผู้น้อยจำนวนมากจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลง โยกย้ายตำแหน่งหน้าที่เสียใหม่

การกบฏครั้งนี้ การรบส่วนใหญ่ของทหารทั้งสองฝ่ายเป็นการรบระหว่างทหารบก โดยที่ทหารเรือประกาศวางตัวเป็นกลางมิได้เข้าร่วมด้วย แต่ทำหน้าที่ช่วยเหลือรัฐบาลโดยรักษาการณ์ตามลำนำเจ้าพระยาและบริเวณอ่าวไทยตามคำสั่งและโอวาทของผู้บัญชาการ

ทหารเรือ ส่วนทหารอากาศขณะนั้นมีฐานะเป็นกรมอากาศยานสังกัดฝ่ายทหารบก
อย่างไรก็ตาม นับได้ว่าทหารอากาศมีส่วนสำคัญในคราวที่เกิดขึ้นอยู่เป็นอันมาก ภายหลัง
การกบฏสิ้นสุดลง จึงมีการเปลี่ยนแปลงทางทหารค่านกองทัพบกแทบทั้งสิ้น โดยมีคำสั่งย้าย
นายทหารจำนวนมากจากหัวเมืองที่เข้าข้างฝ่ายกบฏ เช่น นครราชสีมา อุบลราชธานี สระบุรี
และ เพชรบุรี ให้เข้ามาประจำในกรุงเทพฯ เช่น เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ กอง
ทัพบกได้สั่งย้ายนายทหารหัวเมืองซึ่งถูกสงสัยว่าเข้าข้างฝ่ายกบฏให้มาประจำในกรุงเทพฯ
เป็นรุ่นแรกจำนวน ๔๖ นาย ดังรายชื่อต่อไปนี้

คำสั่งกองทัพบกให้ย้ายนายทหารดังต่อไปนี้ ไปประจำ บ.ก. จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ

คือ

๑. พ.ต. หลวงเกษารุวิชัย ผ.บ.ก.ป. พัน ๗
๒. พ.ต. หลวงเวราเรงพล ผ.บ.ก.ม. พัน ๔
๓. พ.ต. หลวงอาจรณรงค์ ผ.บ.ก.ม. พัน ๓
๔. ร.อ. หลวงพิชิตเศิกสงบ รอง ผ.บ.ก.ป. พัน ๗
๕. ร.อ. หลวงยุทธสารประสิทธิ์ นายทหารคนสนิทของ ผ.บ.ก. จังหวัดทหารบก
อุบลราชธานี
๖. ร.อ. หลวงสุรคุตต์เส็นีย์ รอง ผ.บ.ก.ช. พัน ๗
๗. ร.อ. หลวงพิพิธเสนา ผ.บ.ก.ช. พัน ๔ ร้อย ๒
๘. ร.อ. หลวงทัพนันทวิจิตร ผ.บ.ก.ช. พัน ๒ ร้อย ๒
๙. ร.อ. หลวงพลหาญหาวศึก ประจำ บ.ก. จังหวัดทหารบก เพชรบุรี
๑๐. ร.อ. หลวงสุนทรพิริต นายทหารคนสนิทของ ผ.บ.ก. ร. พัน ๑๐
๑๑. ร.อ. หลวงหาญรมรงค์ ผ.บ.ก.ร. พัน ๑๐ ร้อย ๑
๑๒. ร.อ. หลวงจักรโยธิน ผ.บ.ก.ร. พัน ๑๐ ร้อย ๒
๑๓. ร.อ. หลวงหัตถ์รณ ศ.บ.ก.ร. พัน ๑๐ ร้อย ๔

กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, แฟ้มกบฏนครเขตร, โฉวาทและคำสั่งผู้บัญชาการ
ทหารเรือในคราวกบฏ พ.ศ. ๒๔๗๖.

๑๔. ร.อ. หลวงประจักษ์สงคราม นายทหารฝ่ายเสนาธิการ จังหวัดทหารบกสระบุรี
๑๕. ร.อ. หลวงอนุกรพลยุทธ สมุหบัญชี จังหวัดทหารบกสระบุรี
๑๖. ร.อ. หลวงรัตนชัยวิศิษฐ์ ประจำ บ.ก. จังหวัดทหารบกสระบุรี
๑๗. ร.อ. หลวงอาทรภารพล สัสดีจังหวัดสระบุรี
๑๘. ร.อ. หลวงพหลหาญศึก ผ.บ.ก.ม. พัน ๔ ร้อย ๒
๑๙. ร.อ. ชุนสิริโยธิน นายทหารเสนาธิการ จังหวัดทหารบกเพชรบุรี
๒๐. ร.อ. ออน โกมลเมฆ นายทหารฝ่ายสมุหบัญชี จังหวัดทหารบกอยุธยา
๒๑. ร.ท. ชุนจารุเสนีย์ ผู้ช่วยสารวัตรทหารบก อยุธยา
๒๒. ร.ท. ชุนร่ำบาญ วิฑูรพาย นายทหารคนสนิทของ ผ.บ.ก.ช. พัน ๑
๒๓. ร.ท. ชุนประไพพิริยุทธ ผ.บ.ก.ช. พัน ๑ ร้อย ๑
๒๔. ร.ท. ชุนพิพัฒน์ยุทธกิจ นายทหารคนสนิทของ ผ.บ.ก.ช. พัน ๒
๒๕. ร.ท. ชุนวิวักระบวนรบ ผ.บ.ก.ช. พัน ๒ ร้อย ๑
๒๖. ร.ท. ชุนถวิลทวีชัย ผ.บ.ก.ช. พัน ๒ ร้อย ๓
๒๗. ร.ท. ชุนนพเสนีย์ ประจำ ช. พัน ๒
๒๘. ร.ท. ม.ล. สิทธิ นรินทรกุล ประจำ ช. พัน ๑
๒๙. ร.ท. ทวี เสวตณัย ประจำ ช. พัน ๑
๓๐. ร.ท. นิม ศิริโกมุท ประจำ ช. พัน ๑
๓๑. ร.ท. ชองคำ ธนะรัชต์ ประจำ ช. พัน ๒
๓๒. ร.ท. แทน ธนังกุล ประจำ ช. พัน ๒
๓๓. ร.ท. เพิ่ม ศรีมาศ ประจำ ช. พัน ๒
๓๔. ร.ท. ประเสริฐ กุศลจินดา ประจำ ช. พัน ๒
๓๕. ร.ท. เขื่อน อินทรสถิตย์ ประจำ ม. พัน ๔
๓๖. ร.ท. จรุง นาคหฤทัย ประจำ ม. พัน ๔
๓๗. ร.ท. ทองออน ไชยพิน อัยการศาลทหารบก สระบุรี
๓๘. ร.ท. ศิริ วสวานนท์ ประจำ ช. พัน ๑
๓๙. ร.ท. บุญเลิศ แซ่ครุ ประจำ ช. พัน ๑

๔๐. ร.ต. เป็ร็อง โมงชะเวส	ประจำ ช. พัน ๑
๔๑. ร.ต. ทริ ชารวเกษม	ประจำ ช. พัน ๒
๔๒. ร.ต. สวัสดิ์ อินปฐม	ประจำ ช. พัน ๒
๔๓. ร.ต. อุน ลานเหลือ	ประจำ ช. พัน ๒
๔๔. ร.ต. ธนิก ชูพินิจ	ประจำ ช. พัน ๒
๔๕. ร.ต. อัน รัตนมังคละ	ประจำ ช. พัน ๒
๔๖. ร.ต. นพ ศุขขำ	ประจำ ช. พัน ๒

ต่อมาในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๖ กองทัพบกได้มีคำสั่งเพิ่มเติม ให้ย้ายนายทหาร
หัวเมืองที่ตองสงสัยว่าร่วมมือกับฝ่ายกบฏ ไปประจำ บ.ก. จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ อีก
๒๒ นาย คือ

๑. ร.อ. หลวงโหมรอนราญ^๒
๒. ร.อ. หลวงโหมหักปัจจนิก
๓. ร.อ. ชุนพงศ์ ศุรกาจ
๔. ร.ท. ชุนชวง ยุทธศักดิ์
๕. ร.ท. ชุนแมนมเลื่องพล
๖. ร.ท. ชุนศิริพลแผธิญ์ศึก
๗. ร.ท. ผล ทวีวิทย์
๘. ร.ท. บาย ร่องเมืองสาคร
๙. ร.ท. จรุง มหาวีรานนท์
๑๐. ร.ท. สุโพก พินทุโยธิน
๑๑. ร.ท. เกื้อ จันทรวีรุจ

^๑ หลักเมือง, ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๖.

^๒ หลบหนีไปอยู่อินโดจีนของฝรั่งเศสพร้อมกับหัวหน้าฝ่ายกบฏคนอื่น ๆ

๑๒. ร.ศ. อิน สุวรรณพญาจาส
๑๓. ร.ศ. เติม พลวิเศษ
๑๔. ร.ศ. เสงี่ยม ฒ นาน
๑๕. ร.ศ. เฉลียว ชวกุล
๑๖. ร.ศ. จำเวิญ ทุรินันท์
๑๗. ร.ศ. อราม คุชะพัค
๑๘. ร.ศ. สลับ เรขะรุจิ
๑๙. ร.ศ. ม.ล. ทรัพย์ อิศรางกูร
๒๐. ร.ศ. กวี พิมพกร
๒๑. ร.ศ. จำนงค วรรณศรี
๒๒. พ.ศ. หลวงปรีชาอัศวชาติ^๑

นอกจากการย้ายนายทหารกองทัพบกครั้งใหญ่ดังกล่าวแล้ว ยังได้มีการคำนึงถึง นายทหารที่เข้าข้างฝ่ายกบฏอีกเป็นจำนวนมากโดยศาลพิเศษที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น และความสำคัญของทหารในฐานะเป็นฐานอำนาจของรัฐบาลก็เริ่มเด่นชัดมากขึ้น กล่าวคือ ทหารเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าแนวโน้มต่อไป การเมืองภายในประเทศ ได้เริ่มนำเอาระบบทหารมาเป็นฐานอำนาจในการต่อสู้ทางการเมืองด้วย กลุ่มทหารที่มีบทบาทสำคัญมากในขณะนั้น คือ กลุ่มของพันโท หลวงพิบูลสงคราม และพรรคพวกนั่นเอง ดังจะเห็นได้เด่นชัดว่า ภายหลังจากปราบกบฏแล้ว พันโท หลวงพิบูลสงครามได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็น รองผู้บัญชาการทหารบก และได้เลื่อนยศเป็นพันเอก เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๗ และต่อมา ถึงวันที่ ๒๕ กันยายน ปีเดียวกัน ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารบกอยู่เช่นเดิม^๒ การเลื่อนยศอย่างรวดเร็วและความก้าวหน้าทางราชการของพันโท หลวงพิบูลสงคราม ทั้งในตำแหน่งข้าราชการประจำและทาง

^๑ หลักเมือง, ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

^๒ อ. พิบูลสงคราม, จอมพล ป. พิบูลสงคราม, หน้า ๒๔๗.

การเมืองดังกล่าวมาแล้วนั้นเกิดจากความรุ้ความสามารถส่วนตัวของพันโท หลวงพิบูลสงคราม
เอง ประการหนึ่ง และเกิดจากการที่เป็นผู้มีอำนาจทางทหารสนับสนุนอยู่เบื้องหลังด้วย
รัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา ได้ให้ความนับถือและเกรงใจแก่พันโท หลวงพิบูล-
สงคราม เป็นอย่างมาก ถึงความตอนหนึ่งในจดหมายชมเชยความสามารถในการปราบปราม
ฝ่ายกบฏ ว่า

...ตามเหตุการณ์ที่ดำเนินไปแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่ากองผสมใน
บังคับบัญชาของท่านได้ปฏิบัติภารกิจมีผลเป็นที่พึงพอใจของข้าพเจ้า
เป็นอย่างมาก ผลสำเร็จที่โคจรบรรลุมาถึงเพียงนี้ ก็เนื่องด้วยความ
ตั้งใจ ความมานะ ความอดทนของผู้บังคับบัญชาและทหาร ซึ่ง
กระทำการต่อสู้เพื่อหวังความสงบแห่งชาติประเศ ด้วยความ
รู้สึกอันแรงกล้าของข้าพเจ้า จะงัดการชมเชยออกการสละชีพเพื่อ
ชาติของท่านทั้งหลายเสียมิได้...

เมื่อได้รับการแต่งตั้ง เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในคณะรัฐบาลพระยาพหล-
พลพยุหเสนาชุดใหม่ ภายหลังจากการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖ แล้ว พันโท หลวง
พิบูลสงคราม ได้เริ่มงานปรับปรุง เสริมสร้างกองทัพของชาติใหม่แสนยานุภาพแข็งแกร่งขึ้นเป็น
อันมาก ทั้งด้านกองทัพบก กองทัพเรือ และได้ยกฐานะกรมอากาศยานขึ้นเป็นกองทัพอากาศ
ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ด้วย การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นผลส่วนหนึ่งจากการกบฏเมื่อวันที่ ๑๑
ตุลาคม ๒๔๗๖ และได้เป็นแรงผลักดันสำคัญในช่วงหัวเดียวหัวต่อของการเมืองในประเทศ
อันนำไปสู่ระบบทหารในที่สุดด้วย

๕.๑.๓ ทางด้านพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

การกบฏที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อกระเทือนอย่างสำคัญต่อฐานะของ
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์เป็นอันมาก แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่มี

^๑ไทยใหม่, ฉบับพิเศษ ปีที่ ๓, ๑๖ ตุลาคม ๒๔๗๖.

^๒อ. พิบูลสงคราม, เรื่องเดิม, หน้า ๒๔๔.

การสู้รบกันระหว่างฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายกบฏนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไต่ทรง
 วางพระองค์เป็นกลางก็ตาม แต่ความเข้าใจของรัฐบาลและคณะราษฎรนั้น ต่างเชื่อว่าการกบฏ
 ครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากพระองค์ด้วย^๑ จึงเป็นสาเหตุอันนำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรง
 ระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับรัฐบาลในระยะต่อมา จนกลายเป็นแรงผลักดัน
 ที่สำคัญประการหนึ่งทีนำไปสู่การสละราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในที่สุด
 สักด้วย

จากการศึกษาและวิจัยครั้งนี้ ทำให้พบเอกสารหลักฐานชั้นต้นที่จะเป็นเครื่องยืนยันว่า
 ตลอดระยะเวลาที่เกิดการกบฏขึ้นนั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไต่ทรงวางพระองค์
 เป็นกลางอย่างที่สุด และทรงถือว่ารัฐบาลของพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นรัฐบาลที่
 ถูกต้องตามกฎหมาย กับไต่ทรงปรารถนาที่จะให้เหตุการณ์สงบที่ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นสงบเรียบร้อย
 ลงโดยเร็วพลัน คั้งที่ไต่ทรงมีพระราชกระแสติดต่อกับรัฐบาลอยู่เกือบตลอดเวลาที่เกิดวิกฤติ-
 การณ์ กับทั้งไต่ทรงพยายามไกล่เกลี่ยเพื่อคลี่คลายเหตุการณ์ให้สงบเรียบร้อยโดยพยายามไม่
 ให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันขึ้น คั้งปรากฏชัดเจนจากหลักฐานในพระราชดำริห์ และพระราชกระแส
 ฉบับต่าง ๆ ที่ไต่ทรงพระราชทานมาถึงรัฐบาล เป็นลำดับคั้งต่อไปนี้

พระราชปรารภ

ด้วยตามที่ได้มีการข่าวว่าเลวร้าย และส่อเสียดยุยงกัณด้วย
 ประการต่าง ๆ จนถึงได้มีการกำริคดี พยายามจะโค่นล้มรัฐบาล
 นี้ด้วยกำลังนั้น เราขอแสดงให้เป็นที่แจ้งชัดว่า การกระทำเช่น
 นั้น ไม่ชอบด้วยพระราชนิยมของเรา คั้งที่เราได้มีพระราชกระแส
 ไปให้สภามุแทนราษฎรทราบแล้ว แต่เดือนมิถุนายน ด้วยเรามีพระ
 ราชประสงค์อันแน่อนที่จะได้เห็นบ้านเมืองดำรงอยู่ในความสงบ
 เรียบร้อย และให้การบริหารประเทศโคจำเนินไปตามวิถีทางแห่ง
 รัฐธรรมนูญ ซึ่งเราได้ให้แกราษฎรเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธ-
 ศักราช ๒๔๗๕ นี้^๒

^๑ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๗๑ - ๑๗๒.

^๒ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๕/๑๒๓, เรื่องเกี่ยวกับพระองค์สมเด็จพระเจ้า-
 อยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ในระหว่างมีการกบฏ.

พระราชโอรสเลขถึงพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี โดยผ่าน
ราชเลขานุการในพระองค์ ความว่า

โทรเลข ลงวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖ เวลา ๒๒.๑๖ น.

สงขลา

ถึง พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี กรุงเทพฯ

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนว่า โดยพระมหา-
กรุณาธิคุณที่จะใคร่ให้การจลาจลครั้งนี้สิ้นสุดลง โดยทางลุ่มละม่อม
ควยกันทั้งสองฝ่าย และเพื่อมิให้ประชาชนชาติเดียวกันต้องเสียชีวิต
เลือดเนื้อควยการสู้รบกันเอง โดยความยากลำบาก ทั้งนี้เป็นเหตุ
ให้ทรงเสียพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ทรงพระราชดำริเห็นว่า
ตามพฤติการณ์ที่เป็นมาพอจะสันนิษฐานได้ว่า การจลาจลครั้งนี้
ความมุ่งหมายทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็กระทำควยความหวังดีสำหรับชาติ
บ้านเมืองควยกันเท่านั้น แต่ไม่เป็นการบังคับควรที่จะให้เป็นเหตุถึง
ต้องเสียชีวิต และเลือดเนื้อของชาติเดียวกันเลย อันการต่อสู้รบกัน
เพื่อประสงค์เอาตัวบุคคลผู้เป็นหัวหน้าและสำคัญเพียงส่วนน้อย โดย
เอากำลังทหารและอาวุธเข้าประหัตประหารกันถึงอันตรายถึงนี้เป็น
การกระทำที่บังเกิดความสุขเศร้าสลด สิ้นเวช แก่ประชาชนพลเมือง
ทั้งหลายเป็นอย่างมาก และการที่จะเขาคัดกองทหารฝ่ายเหนือที่ปาก-
ช่อง กูนาจะต้องเสียชีวิตนายทหาร พลทหารอีกเป็นจำนวนมาก
การที่รัฐบาลประกาศอภัยโทษแก่เฉพาะนายสิบ พลทหารที่ก่อการ
จลาจลเท่านั้น ก็จะยังไม่เป็นการเพียงพอ ควยการต่อสู้รบกัน
อาจจะไม่สิ้นสุดลงได้ง่าย เพราะผู้ที่ใคร่รวมการรบมาแล้วต่างก็จะ
คิดระวังชีวิตของตนเพื่อปลอดภัยอยู่เสมอ โดยรทวอยู่ว่าคนจะต้อง
ถูกรับโทษ ทรงหวังพระราชหฤทัยว่า รัฐบาลมีความปรารถนาที่จะ
ให้เหตุการณ์อันเกิดขึ้นครั้งนี้ ใดสงบปกติสุข เรียบร้อยสิ้นสุดลง มิให้
ต้องเปลืองเลือดเนื้อและชีวิตต่อไปอีก เพื่อแสดงน้ำใจ เจตนาอัน
แรงกล้าให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้เห็นประจักษ์ในความไม่พยา-
บาท อุสุมาตุ จองเวรแก่กัน สมควรรัฐบาลประกาศ อภัยโทษให้
แก่ ผู้ที่รวมก่อการจลาจล ตลอดทั้งนายทหารและบุคคลที่ไม่ใช่เป็น
หัวหน้า หรือคนสำคัญในการกระทำครั้งนี้เสียโดยเร็ว และกระทำ
วิธี ประนีประนอมแก่กันทั้ง ๒ ฝ่าย ซึ่งใดเคยพระราชทานกระแส
พระราชดำรัสไว้แก่ท่านครั้งหนึ่งแล้วนั้น จะเป็นที่พอพระราชหฤทัย

และสมุ้พระราชประสงค์เป็นอย่างยิ่ง ทั้งประชาชนพลเมืองทั้งหลาย
เมื่อใดทราบคงจะพากันอนุโมทนาในบุญกุศลโดยทั่วกัน

วิบูลย์สวัสดิวงศ์

ในระยะต่อมาเมื่อการรบระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับฝ่ายกบฏได้คลุกคลาไปถึงจังหวัดเพชรบุรี
และเมื่อกองทหารฝ่ายรัฐบาลได้เข้าปราบปรามจนหน่วยทหารจังหวัดเพชรบุรียอมจำนนต่อรัฐบาล
แล้ว และมีบางส่วนหนีเตลิดกระจัดกระจายไป จึงเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัวเสด็จจากพระราชวังไกลกังวลลงประทับอยู่ที่สงขลา ด้วยเหตุผลดังปรากฏในโทรเลข
จากราชเลขาธิการส่วนพระองค์ หม่อมเจ้า วิบูลย์สวัสดิวงศ์ ถึง เจ้าพระยาวรวงษ์ ผู้สำเร็จ
ราชการพระราชวัง ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๔๗๖ เพื่อแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบ ดังความว่า

...ให้แจ้งแก่ผู้สำเร็จราชการพระราชวัง ได้เสด็จฯ ไปสงขลา
โดยปัจจุบันทันด่วน ไม่ทันแจ้งพระราชประสงค์ให้ทราบล่วงหน้า
โดยเหตุที่ไม่ทรงได้รับข่าวแน่นอน เรื่องการรบพุ่งที่เพชรบุรี จึง
ทรงพระราชวิตกว่า เพชรบุรีอาจเข้ายึดพระองค์เป็นประกันใน
การที่จะขอความกรุณาต่อรัฐบาล และไม่มีพระราชประสงค์ที่จะ
ให้ข่าวเสด็จฯ รั่วไหลออกไป จึงได้เสด็จฯ เป็นการครน โขข
รถไฟที่วังพง แต่ได้รับการปฏิเสธ จึงทำให้ทรงพระราชดำริเห็น
ว่า รถไฟในแถบนั้นคงอยู่ที่อำนาจเพชรบุรี และโดยเหตุที่วังพง
ปฏิเสธ ทหารรักษาวังจึงได้เอารถไฟโดยวิธีที่อาจถูกกำหนัดได้ แต่
ก็โดยจำเป็นในโอกาสเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ
พระราชหฤทัยถาหากเกิดความเข้าใจผิดประการใดในการที่เสด็จฯ
พระราชดำเนินปลื้กพระองค์ไป และในการเสด็จฯ นี้ ได้ตัดรถไฟ
ไกลชะอำ เพื่อป้องกันการศึกษาติดตาม ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวทรงเสด็จพระราชหฤทัย และทรงพร้อมที่จะไซ้หาเสียหายให้
ทดแทนรถไฟที่นำทหารรักษาวังและข้าราชการบริพารไปถึงสงขลา เวลา

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๕/๑๖๓, เรื่องพระราชกระแสเตือนรัฐบาลใน
เรื่องการรับอาสาสมัคร การจับกุมผู้ต้องสงสัยและขอให้อภัยโทษแก่พวกกบฏ

๔.๓๐ น. ทรงตั้งพระราชหฤทัยจะประทับที่สงขลาจนกว่าความยุ่ง
ยากตลอดประเทศจะเป็นอันเสร็จสิ้นลง เพราะสงขลาเป็นสถานี
ที่ทางไกลจากความยุ่งยาก และโดยที่ทางกระบวนเสด็จฯ ไม่ไค
รับข่าวคราวทางราชการเกี่ยวกับเมืองเพชรเลย จึงขอให้เรียน
นายกรัฐมนตรีให้กราบบังคมทูลวาทรัฐบาลโดยปฏิบัติการไปเป็นผล-
รายตีประการใดบ้าง...

ตลอดระยะเวลาที่ทรงประทับอยู่ ณ จังหวัดสงขลานั้น ได้ทรงมีพระราชกระแสท้วงติง
เรื่องการบริหารราชการและการจับกุมดำเนินคดีพวกกบฏ มายังพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
นายกรัฐมนตรี ดังความว่า

ที่ ส.ช. ๓/๒๔๗๖

กรมราชเลขาธิการในพระองค์
สงขลา

วันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖

เรียน พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี

ในการจลาจลครั้งนั้นทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า รัฐบาล
รับคนอาสาทำหน้าที่ต่าง ๆ และพวกที่รับอาสาอันมีฐานะต่างกัน
มาก การรับคนอาสาเช่นลูกเสือ เพื่อรักษาความสงบในพระนคร
เป็นการสมควร เพราะตำรวจมีหน้าที่เพิ่มขึ้นมาก เมื่อได้รับความ
ช่วยเหลือก็ยังสะดวกขึ้น แต่ควรใช้ลูกเสือเท่านั้น เพราะลูกเสือ
มีวินัยเคร่งครัดอยู่แล้ว

ส่วนผู้อื่นที่รับอาสาเช่นพวกกรรมกร ฯลฯ ทรงพระราชดำริว่า
ไม่มารับไว้ เพราะนอกจากพวกเขายังต้องทำงานของเขาแล้ว
พวกเขายังมีฐานะผิดกับลูกเสือ ไม่ควรใช้เป็นผู้สืบสวน หาตัวผู้ทำ
กบฏทุจริต เพราะพวกอาสาที่ไม่ใช่ลูกเสืออาจมีเรื่องส่วนตัว
แล้วเที่ยวหาความแค้นที่ไม่ใครกระทำผิดเลย พวกที่ถูกจับมาโดย
เพียงสงสัยเพราะ เชื่อคำของพวกอาสาคั้งนั้น ก็อาจจนอยใจ
กลายเป็นขาศึก ของรัฐบาล แต่ความจริงมีใครตั้งใจเกลี้ยกล่อม
รัฐบาลในชั้นแรกเลย ไม่ทรงทราบวาทรัฐบาลได้จ่ายอาวุธให้

แก่ผู้รับอาสาต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยหรือไม่ ถ้าจ่ายค่ายก็ยังไม่สมควร
เลย เพราะอาจมีเรื่องร้ายแรงไ้มาก

ดังนั้น จึงมีพระราชกระแสว่า ถ้าเพียงแต่ถูกส่งเสียโดยไม่มี
หลักฐานจริง หรือโดยที่ใครรับค่ากลาวหาจากพวก "รับอาสา" ก็
หรือ เพราะเป็น "เจ้า" ก็คือ รัฐบาลน่าจะปล่อยตัวไป ถ้าไม่มี
หลักฐานจริง เพื่อไม่ให้คนเกลียดรัฐบาลและเพื่อความสงบต่อไป
อย่าให้ประชาชนนึกเคียดแค้นรัฐบาลของพระองค์ แดงชมแห่งราษฎร
การที่ทรงเห็นมาดังนี้ ทรงหวังคือต่อตัวท่านและรัฐบาล เพราะ
ทรงทราบและทรงเชื่อว่าท่านเป็นผู้ไม่เลี้ยวสัตย์ และมีความจงรัก-
ภักดีต่อพระองค์เสมอ

วิบูลย์สวัสดิวงศ์
ราชเลขาณูการในพระองค์

ที่ ส.ช. ๕๑/๒๔๗๖

กรมราชเลขาณูการในพระองค์
สงขลา

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

เรียน พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เรียนว่า ในการที่มี
พระราชประสงค์จะยังคงประทับอยู่ที่จังหวัดสงขลาต่อไปอีกสักหน่อย
จะยังไม่เสด็จพระราชดำเนินกลับพระนคร หรือหัวหินนั้น ก็โดยที่
ทรงพระราชปรารภว่า เวลานี้ถึงแม้การปราบปรามจลาจลจะไ้
สงบลงแล้วก็ตาม แต่ทรงสังเกตุว่า เหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในพระนคร
ยังไม่สู้จะปกติเรียบร้อย ทั้งนี้จะเนื่องด้วยการที่รัฐบาลยังมีไ้
ประกาศเลิกใช้กฎอัยการศึก จึงเป็นเหตุให้พลเมือง หวาดหวั่น
คุกรุ่นคราม เกรงภัยอันตรายต่าง ๆ ไ้ อีกทั้งการพิจารณาไ้สวน
ผิดของทหารเป็นกบฏของศาลพิเศษเท่าที่ปฏิบัติอยู่ในเวลานี้ก็เหมือน
ยังไม่ปรากฏว่า รัฐบาลไ้ถูกระทำการหลอวงไ้เพียงไ้คนัก ซึ่ง-
สมควรจะรีบเร่งจัดการไ้สำเร็จเรียบร้อยไปเสียไ้โดยเร็ว และ
ถ้าสามารถจะเป็นไ้ รัฐบาลน่าจะไ้ความกรุณาแก่ผู้ที่ไม่ปรากฏแน

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๔/๑๒๓ , เรื่องเดิม.

ชัดว่าเป็นตัวการหรือหัวหน้าในการจลาจลครั้งนี้ได้บ้าง ก็ดูจะเป็นการรบกวนคดี เช่นผู้ที่มีความผิดแต่เพียงเล็กน้อย จะไต่หาประกัน ทัดทบนใจแล้วปล่อยตัวไปไต่ เพื่อจะไต่ไม่สิ้นเปลืองเจ้าหน้าที่รักษา ตลอดจนเงินทองที่จะต้องใช้จ่ายในการคุมขัง เป็นต้น ส่วนการจับกุมผู้ต้องหาของสงฆ์ว่าจะเกี่ยวของกับการจลาจลนี้ ไต่ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า เวลานี้ทางรัฐบาลยังคงดำเนินการอยู่เสมอ ทรงพระราชดำริเห็นว่า พฤติการณ์เช่นนี้ ถ้ายิ่งกระทำอยู่ตราบไต่ไม่คงสงฆ์ ยอมนำมาซึ่งความระส่ำระสายปั่นป่วนไม่สงบเรียบร้อยเป็นแน่แท้ เป็นเหตุที่อาจกระทำไห้ประชาชนพลเมืองกระแคง กระเคือง เกดลยคชังรัฐบาลอยู่เสมอ ทรงหวังพระราชหฤทัยว่า รัฐบาลก็มีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะไห้ชาติ บ้านเมืองเป็นศานติสุขตลอดจนประชาชนพลเมืองทั้งอยู่ในความสงบเรียบร้อย เพื่อความวัฒนาถาวรมั่นคงแห่งประเทศชาติ จะถึงเวลาอันสมควรแล้วหรือยังที่รัฐบาลควร จะเพิกถอนเลิกการจับกุมและควบคุมผู้ต้องหาสงฆ์เกี่ยวกับกการจลาจลครั้งนี้เสียที่ไต่ในเวลาเร็วที่สุด เพื่อประชาชนจะไต่ไว้วางใจและเห็นใจในความปรารถนาอันดีงามของรัฐบาล

อนึ่ง จากเหตุการณที่ไต่ได้เกิดขึ้นครั้งนี้ ทรงสังเกตุว่า การทำมาหากิน และการค้าขายของประชาชน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจสำคัญของประเทศเวลานี้ปรากฏว่าของหยุคชะงักลงเป็นส่วนมาก อันเป็นอีกเหตุหนึ่ง ที่อาจกระทำไห้โลกกิจต้องตกต่ำ และนำมาซึ่งความเดือดร้อนแก่พลเมือง ซึ่งแม้แต่ในยามปกติก็คูกอยู่ ในที่ลำบากอยู่แล้ว เมื่อมาตองกระทบกระเทือนกับภัยอื่นอีก เช่นนี้ ทรงพระวิตกเป็นอย่างยิ่งว่า รัฐบาลน่าจะตองประสบความยุ่งยากลำบากขึ้นอีกไม่มอ ยจึงใครจะขอเทื้อนรัฐบาลโดยเจตนาหวังไต่ไต่อีกควย กับทรงหวังพระราชหฤทัยว่า ทานและคณะรัฐบาลซึ่งเป็นที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยคงจะรวมกันดำเนินการไห้เป็นไปโดยละมุนละม่อมเรียบร้อยควยประการทั้งปวง ไต่เป็นที่สมควยพระราชประสงค์ ซึ่งจะทรงเป็นที่โลมนัสยินดีอย่างยิ่ง

วินุดยส์วัสตีวงศ์
ราชเลขาณการในพระองค์ ๑

จากพระราชกระแสซึ่งกล่าวที่ได้ทรงมีมาถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อให้รัฐบาลดำเนินการ
ให้เกิดความเรียบร้อยภายในประเทศ จากเหตุการณ์จราจรโดยเร็วและโดยความรอบคอบ
ยุติธรรม ให้มีเมตตาปรองดองกันระหว่างคนไทยด้วยกันเองนั้น ฝ่ายรัฐบาลโดย พันเอก
พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลสนองตอบพระราชกระแส
โดยมีใจความสำคัญดังต่อไปนี้

ที่ ๗. ๔๔๑๖/๒๔๓๖

ที่ทำการคณะรัฐมนตรี

วันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๓๖

นายกรัฐมนตรี เรียน ผู้สำเร็จราชการพระราชวัง

ขอใ้โปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาดังต่อไปนี้
พระราชกระแสซึ่งราชเลขาณาการในพระองค์เชิญไปพระราชทาน
โดยโทรเลขลงวันที่ ๒๕ เกือบนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้รับใส่เกล้าฯ
แล้ว พระเดชพระคุณเป็นลนเกล้าฯ

ความซึ่งทรงเสียดพระราชนัดที่ก้าวรบกวนครั้งนี้ เป็นเหตุให้ต้องเสีย
เลือกเนื้อคนไทยนั้น รัฐบาลของไทยได้พิจารณาของชุดีพระบาทมีความรู้สึก
สลดใจเช่นเดียวกัน ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว
ว่า หลักความมุ่งหมาย ๖ ประการของฝ่ายกบฏนั้น ถ้าเป็นวิญญู
ประสงค์ในทางการเมืองแล้ว ควรฝ่ายกบฏจะดำเนินการต่อสู้เพื่อ
ให้สำเร็จความวัตถุประสงค์นั้น ๆ โดยทางการเมือง คือโดยวิธีทาง
แห่งรัฐธรรมนูญ แต่งผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนตำบลและผู้แทนราษฎร
เผยแพร่โครงการของตนให้ราษฎรทราบแล้ว เสนอมติตามโครงการ
นั้นในสภาผู้แทนราษฎรตามทางที่ควร และตามกระแสพระราชประสงค์
ในใ้ฝ่ายกบฏของชุดีพระบาท

แต่ฝ่ายกบฏหาได้กระทำเช่นนั้นไม่ กลับบังอาจใ้กำลังอาวุธก่อการ
กบฏต่อไ้ฝ่ายกบฏของชุดีพระบาทและรัฐบาลของไทยฝ่ายกบฏของชุดีพระบาท
เมื่อเหตุการณ์กบฏใ้เกิดขึ้นแล้ว รัฐบาลของไทยฝ่ายกบฏของชุดีพระบาท
ก็มีความประสงค์ที่จะป้องกันภัยต่อฝ่ายกบฏของชุดีพระบาทในอันจะป้องกัน
มิให้ต้องเสียเลือกเนื้อและทรัพย์สินของประชาชนชาวไทย และเพื่อ
แสดงความละมุนละม่อม ยั้งไ้สงนายทหารไปเจรจากับฝ่ายกบฏเพื่อ
ให้ตกลงกันเสียความยุติ แต่หาเป็นผลสำเร็จไม่ รัฐบาลของไทยฝ่าย
กบฏของชุดีพระบาทจึงจำต้องปราบกบฏร้ายนด้วยอาวุธ

ในการปราบกบฏด้วยกำลังทหารครั้งนี้ รัฐบาลของไทยได้ละของ
ชูลีพระบาท ก็ใคร่จะมีกระวังอย่างที่สุดที่จะดำเนินการอย่างปราณี ไซ
กำลังอาวุธเท่าที่จำเป็นเท่านั้น หาได้ใช้วิธีทารุณดังที่ฝ่ายกบฏได้
ไซนั้นไม

รัฐบาลของไทยได้ละของชูลีพระบาทมีความปรารถนาอย่างแรงกล้า
เช่นเดียวกับไทยได้ละของชูลีพระบาทในอันจะให้ทหารกบฏสงบลงโดย
เร็วที่สุดที่จะเป็นได้ และเปิดโอกาสให้เต็มที่ เพื่อจะให้ฝ่ายกบฏ
ยอมอ่อนน้อม เสียชีวิต ฟุ้งนี้เพื่อเป็นการเป็นไปตามความยุติธรรม
เท่านั้น ในการเอาโทษแก่กบฏ รัฐบาลของไทยได้ละของชูลีพระบาท
ก็ใคร่ประกาศและกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ววา จะเอาโทษแ่
เฉพาะผู้ที่มีความรับผิดชอบโดยตรง ถึงแม้ว่าจะเป็นนายทหารก็ดี ถ้า
แสดงใจว่า ตนมีส่วนในการกบฏ เพราะถูกบังคับ หาได้เป็นใจด้วย
ตั้งแล้วก็อยู่ในเกณฑ์ที่จะพ้นโทษตามประกาศของรัฐบาลไทยเหมือนกัน

การที่จะกำหนดลงไปว่า จะเอาโทษแก่หัวหน้า หรือคนสำคัญของ
กบฏเท่านั้น นั้นยังไม่เป็นเกณฑ์ที่จะปฏิบัติตามใดแน่นอน หลักกฎหมาย
และหลักยุติธรรมที่ถูกต้องก็คือ จะต้องเอาโทษแก่ผู้ที่มีความผิด และ
เอาโทษหนักเบาตามลักษณะแห่งความผิด นี้เป็นหลักซึ่งรัฐบาลของ
ไทยได้ละของชูลีพระบาทยึดถือ และเพื่อแสดงความเข้าใจให้แน่ชัด
รัฐบาลไทยประกาศให้ประชาชนพลเมืองทราบอีกครั้งหนึ่งแล้ว อนึ่ง
การที่จะประกาศให้โทษภัยโทษลงนายอมชัคต่อหลักกฎหมาย ซึ่งความ
หลักจะต้องให้ยุติถึงที่สุดแล้ว จึงจะพิจารณาในอันจะให้โทษภัยโทษใด
รัฐบาลของไทยได้ละของชูลีพระบาทจะใคร่ดำเนินการตามความยุติ
ธรรมโดยทั่วทุกประการ และไม่มี ความอาฆาตพยาบาทอย่างใดเลย

ในข้อที่ทรงพระราชวิตกว่า การรบที่ปากช่องจะต้องเสียชีวิต
ทหารมากมายนั้น คอยเคชะพระบารมีปกเกล้าฯ กองทหารฝ่าย
รัฐบาลของไทยได้ละของชูลีพระบาทได้ผ่านปากช่องไปสำเร็จเรียบร้อย
รอยแ่ตวานั้นแล้ว ไทยปะทะกันเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมง ตั้งแต่ ๑๔.๐๐
ถึง ๑๕.๐๐ นาฬิกา เท่านั้น คงจะไม่ได้เสียเลือดเนื้อมากมายความ
ที่ทรงพระราชวิตกนั้น ทั้งพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรเดชก็
ได้ขึ้นเครื่องบินหนีไปจากนครราชสีมาแล้ว

การปราบกบฏครั้งนี้ จึงจะเสร็จสิ้นอยู่แล้ว ถ้าจะให้สำเร็จ
ความพระราชประสงค์ เพื่อให้การรบเสร็จสิ้นลงโดยเร็วจะได้ไม่ต้อง
เสียเลือดเนื้อคนไทยอีกต่อไปไซร้ ทางฝ่ายกบฏก็ควรอ่อนน้อมเสีย
โดยดี เพื่อการจะได้เป็นไปตามความยุติธรรมทุกประการ ประชาชน

พลเมืองจะได้อยู่เย็นเป็นสันติสุข สมแก่สภาพของพุทธศาสนิกชน
และสมแก่พระราชประสงค์และความปรารถนาอันจริงใจของรัฐบาล
ของไค้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

อนึ่ง ในการที่จะให้ประชาชนพลเมืองอยู่เย็นเป็นสันติสุขโดย
ถ่องแท้นั้น ย่อมต้องอาศัยเคหะพระบารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง ชา-
พระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสุ เรียนพระราช
ปฏิบัติในอันที่จะเสด็จกลับคืนพระนครมาอีกครั้งหนึ่งควย

การจะควรประการใด สุกแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี ขอ เคารพ

โอกาสนี้ ขอแสดงความนับถือ

นายกรัฐมนตรี

พิจารณาจากพระราชกระแสที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีไปยัง
พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี และรัฐบาลพร้อมกับจดหมายของนายกรัฐมนตรี
ที่ได้กราบบังคมทูลทอบนั้น จะเห็นได้ว่า รัฐบาลในขณะนั้นยังคงยืนยันกรานที่จะดำเนินการปราบ
ปรามฝ่ายกบฏอย่างเด็ดขาด และโดยยึดถือแนวทางปฏิบัติทางทหารมากกว่าที่จะปฏิบัติตามพระ
ราชประสงค์ที่ไค้ทรงมีพระราชกระแสเตือนมายังรัฐบาล อันจะกลายเป็นมูลเหตุสำคัญที่นำไปสู่
ความขัดแย้งและความรู้สึกเสียพระทัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่นายกรัฐมนตรี
และรัฐบาลมิได้เชื่อถือและปฏิบัติตามพระราชประสงค์เลย กังจะเห็นได้ชัดเจนจากใน
พระราชกระแสเตือนรัฐบาล เรื่องการจับกุมเจ้านายและพระราชวงศ์ที่ถูกสงสัยว่าเป็นกบฏ
ความว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สำเนา

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

ในความในโทรเลขราชเลขาธิการ

ลงวันที่ ๒๑/๑๐/๓๖

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นำสำเนาเรื่องราวการพระราชวังเชิญพระราชกระแสน้ำไปยังนายกรัฐมนตรีว่า ทรงทราบข่าวว่า รัฐบาลสั่งให้จับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสุทธสาโรชญ์ธำรงฯ แต่นายกรัฐมนตรีไม่เคยทราบถึงเหตุผลเลย ว่า ทรงมีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์เมื่อเร็ว ๆ นี้ประการใด ทรงพระราชปรารภว่า ถ้าหากเป็นแต่เพียงการสงสัยแล้ว ก็เป็นที่น่าเสียใจ ทั้งนี้หมายความว่าความคลอกไปถึงการจับกุมพระบรมวงศานุวงศ์อื่น ๆ บ้างองค์ด้วยเช่นเดียวกัน และถ้าหากว่า ประชาชนจะเกิดความรู้สึกว่าการจับกุมเหล่านั้นทำไปไม่ทางเจาจะจงถึงพระบรมวงศ์ทั้งหมด โดยเหตุที่เป็นเจา ก็ยอมจะเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่ง และจะทำให้รัฐบาลลำบาก (handicap) ทรงพระราชดำริเห็นว่า นอกจากจะมีหลักฐานแน่นอนพิสูจน์ได้แล้ว ไม่ควรที่จะจับกุมอีก ทั้งเมื่อระลึกถึงข้อที่ว่า ยังคงมีความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การกระทำแก่พระบรมวงศานุวงศ์ประการใด ๆ โดยอาศัยเพียงความสงสัยเท่านั้น อาจทำให้ความหมายไปว่า เล็งถึงพระองค์โดยตรงก็เป็นได้ การกระทำทั้งหมดที่ดำเนินการไป ควรจะให้เป็นที่ไปไปตามท่านองคมนตรีธรรม (fair) เพื่อว่ารัฐบาลจะไต่ถามไต่สวนถึงความเคารพ (respect) ของชาติ

วิบูลย์

จากหลักฐานเอกสารชั้นต้น ดังที่ได้เสนอมานี้แล้ว เป็นเรื่องยืนยันได้ว่า ในคราวเกิดการกบฏ ตุลาคม ๒๕๓๖ นั้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางพระองค์เป็นกลางอย่างที่สุด และได้ทรงพยายามไกล่เกลี่ยให้เหตุการณ์ที่รุนแรงให้สงบลงโดยเร็ว ทั้งโดย

กรมราชเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๕ ๒๖๓, เรื่อง เติม.

ทางฝ่ายกบฏและฝ่ายรัฐบาล ทั้งนี้พระองค์ทรงถือว่าการกระทำของพลเอก พระองค์เจ้า-
 บวรเดช และคณะทหารหัวเมืองไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ และทรงถือว่าฝ่ายรัฐบาลนั้นเป็น
 ฝ่ายที่ถูกต้องตามกฎหมาย กับทรงใ้ขอรับรองให้ฝ่ายรัฐบาลใช้วิธีการอันละมุนละม่อมและแมคตา
 ธรรมในการปราบปรามฝ่ายกบฏอยู่เกือบตลอดระยะเวลาที่เกิดวิกฤตการณ์ แต่ฝ่ายรัฐบาลมิ
 ใ้สนใจปฏิบัติตามพระราชประสงค์แต่ประการใด จนทำให้เกิดการขัดแย้งในการจับกุมพระ-
 บรมวงศานวงศ์ ซึ่งรัฐบาลสงสัยว่าจะเป็นพวกกบฏ อันเป็นผลทำให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
 เจ้าอยู่หัวต้องมีพระราชกระแสเตือนมายังรัฐบาลให้ระลึกรถึงความรอบคอบของรัฐบาลในการ
 ดำเนินการจับกุมบุคคลที่สงสัย และความจงรักภักดีที่รัฐบาลพึงถวายต่อพระองค์ในฐานะ
 พระประมุขของชาติ

และแม้ว่ารัฐบาลจะพยายามที่จะปฏิบัติให้เห็นว่าใ้กระทำกร่าง ๆ ไปโดยอาศัย
 กฎหมายเป็นหลักในการปฏิบัติกับพวกกบฏ และพยายามที่จะรักษาสัมพันธ์ภาพระหว่าง รัฐบาลกับ
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวใ้คงอยู่ในสภาพที่มั่นคงมากเพียงใ้ก็ตาม แต่โดยสรุป
 แล้ว เหตุการณ์จากการกบฏครั้งนี้ใ้ส่งผลกระทบต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและ
 พระราชวงศ์เป็นอย่างมาก โดยส่วนพระองค์นั้นแม้จะใ้วางพระองค์เป็นกลางอย่างเคร่งครัด
 ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก็ตาม แต่ความกินแหนงแคลงใจของรัฐบาล โดยเฉพาะคณะราษฎรนั้น
 ก็ยังรู้สึกเคลือบแคลงใ้ จออยู่ตลอดมาว่าพระองค์ท่านมีส่วนร่วมกับการหัวหน้าฝ่ายกบฏในครั้งนั้นด้วย
 ยิ่งเมื่อพระองค์ทรงปฏิเสธที่จะเสด็จกลับพระนครในขณะที่กำลังมีการสู้รบกันอยู่นั้น จึงเป็นเหตุ
 ใ้รัฐบาลหรือคณะราษฎรยิ่งขาดความเคารพเชื่อใ้ในพระองค์เป็นอันมาก เพราะคณะราษฎร
 เชื่อมั่นว่า เจ้านายเชื้อพระวงศ์และข้าราชการบริพารส่วนใหญ่ใ้ใ้ให้การสนับสนุนฝ่ายกบฏทั้งด้าน
 จิตใจและกำลังเงิน^๒ ดังนั้นภายใ้หลังการกบฏแล้วฐานะของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า-
 อยู่หัวและพระราชวงศ์ในสายตาของคณะราษฎร จึงตกต่ำลงอย่างมาก และเป็นช่วงระยะที่

^๑ ใ้ปรกคึกขารายละเอียดใน กรมโฆษณาการ, คำพิพากษาศาลพิเศษ พุทธศักราช
๒๔๘๒ เรื่องกบฏ (พระนคร : โรงพิมพ์พานิชย์กุล, ๒๔๘๒), หน้า ๒๕.

^๒ Virginia Thomson, Thailand: The New Siam, p. 81.

บรรดาพระราชวงศ์ทั้งปวงคงตกอยู่ในภาวะระส่ำระสายอย่างหนัก ต้องถูกภัยจากความสงสัยว่าจะเป็นผู้รวมคบคิดล้มล้างอำนาจรัฐบาล เจ้านายเชื้อพระวงศ์ถูกกักขังกันคักคี่หรืออย่างหนัก และเป็นผลให้ต้องเดินทางไปพำนักในต่างประเทศ เพื่อหนีความยากลำบาก และแรงกดดันทางการเมืองภายในประเทศขณะนั้น

๕.๒ ความเสียหาย

ผลจากการกบฏครั้งนั้นทำให้ประเทศชาติของสูญเสียทรัพย์สินและชีวิตของประชาชนไปเป็นอันมาก แม้ว่ารัฐบาลจะได้รับชัยชนะในการปราบปรามก็ตาม แต่ความสูญเสียที่เกิดขึ้นจากการสู้รบกันของสองฝ่ายนับเป็นความสูญเสียของชาติทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นกำลังอาวุธ ยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่ชีวิตทหารก็ตาม จึงนับเป็นการสูญเสียที่สำคัญยิ่งของชาติ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นจุดเริ่มต้นการต่อสู้กันทางการเมืองภายในประเทศอย่างรุนแรงควย อย่างไรก็ตาม ความเสียหายต่าง ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานยืนยันให้เห็นจนถึงปัจจุบันนี้ จึงเป็นการยากที่จะประเมินค่าความเสียหายโดยแน่นอนได้ นอกจากข่าวหนังสือพิมพ์บางฉบับซึ่งประเมินค่าไว้คร่าว ๆ ว่า

ความเสียหายในคร่าวๆ เกิดกบฏจลาจลที่แล้วมา หลักเมือง และประชาชนชาติ ลงชวาวว่า เสียหายประมาณ ๓ ล้านบาท แต่ยังมีใคแสดงรายการใหญ่ ความเห็นของเราซึ่งไคพิจารณาความเหตุการณ์แล้ว กรมรถไฟหลวงเสียหายมากที่สุด รองลงมาคือกองทัพทหารบก และเงินของฝ่ายบ้านเมืองในมณฑลนครราชสีมา ๑๐๐๐๐ บาท^๑ ส่วนฝ่ายรัฐบาลเองภายหลังการปราบปรามฝ่ายกบฏจนราบคาบแล้ว ก็ไคแถลงให้ประชาชนทราบถึงความเสียหายอันเกิดจากการกบฏครั้งนั้น โดยสรุปว่า ...การกระทำของพวกกบฏครั้งนั้นนำความเสียหายและความเคียดแค้นมาสู่ประเทศและชาติ ตลอดจนอาณาประชาราษฎร์ทุกแห่งหน กล่าวโดยย่อคือ

๑. กระทบกระเทือนถึงการทำมาหากินของราษฎรทั่ว ๆ ไป
๒. เสียเลือดเนื้อพลเมือง นำความเคียดแค้นมาสู่ครอบครัว
๓. ทรัพย์สินสมบัติของชาติต้องเสียหายอย่างล้นเหลือ บรรดาเครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์อาวุธยุทศุนยหายไป ทางรถไฟถูกทำลาย

ลงมากมาย ไร่นาของราษฎรถูกเหยียบย่ำเสียหาย ทั้งนี้
คิดเป็นเงินที่เสียหายนับจำนวนหลายล้านบาท

- เป็นชนวนอันจะนำมาซึ่งความเสียหายของประเทศ
และชาติไทย อันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย^๑

นอกจากนั้น ทางฝ่ายกบฏก็ยังสูญเสียนายทหารไป ๓ คน ในขณะที่เกิดปะทะกับฝ่าย
รัฐบาล คือ พันเอก พระยาศรีสิทธิสงคราม (คืน ทาราย) ถูกยิงเสียชีวิตที่แนวรบหินลับ
สถานีปากช่อง และ พันตรี หลวงโหมชิงชัย (เวก สุไชย) ยิงตัวตายบนรถไฟขณะถอยไปจาก
คอนเมือง^๒ ส่วนนายทหารอีกคนหนึ่งคือ พันเอก พระยากำแพงรามภักดี ซึ่งถูกจับได้ และ
ในขณะที่กำลังถูกดำเนินคดีอยู่นั้น ได้ผูกคอตายในเรือนจำบางขวางนั่นเอง^๓ ส่วนพลทหารฝ่าย
กบฏที่เสียชีวิตและบาดเจ็บในการรบนั้นไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีจำนวนเท่าใด แต่ส่วนใหญ่เมื่อการ
สู้รบผ่านไปแล้ว ทหารฝ่ายรัฐบาลจะฝังศพทหารฝ่ายกบฏไว้ในบริเวณที่สู้รบกันนั่นเอง ต่อมา
เมื่อรัฐบาลได้ชัยชนะเด็ดขาดแล้ว รัฐบาลได้ทำพิธีเผาศพบรรดาทหารฝ่ายกบฏอย่างสมเกียรติ
ในจังหวัดนครราชสีมา ดังหนังสือพิมพ์หลักเมือง ฉบับวันอังคารที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ ได้
รายงานว่

...งานฌาปนกิจศพชาวนครราชสีมา ซึ่งต้องเสียชีวิตไปในสนามรบ
เพราะถูกพวกหัวหน้ากบฏหลอกลวงมาสู้รบกับทหารฝ่ายรัฐบาล เมื่อ
วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ เวลา ๑๕.๐๐ นาฬิกาตรง โดยเริ่ม
ตั้งแต่ศพทหารชาวนครราชสีมา ณ สนามหน้าที่ว่าการจังหวัดทหารบก
นครราชสีมา ที่ทุ่งศพนั่งจัดอย่างวิจิตรพิศดารและงดงามตายนั่ง
เกือบจะกลาวไควว่า ทหารนครราชสีมาไม่เคยใครบ่เกียรติยศอย่าง
สูง ในเมื่อสิ้นชีวิตอย่างนี้เลย...^๔

^๑ กรุงเทพฯวารศัพท์, ๓ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

^๒ หลวงโหมรอนราญ, เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ, หน้า ๑๖๒ - ๑๖๓.

^๓ เลื่อน ศรีภักย์วานิช, เรื่องเดิม, หน้า ๘๖.

^๔ หลักเมือง, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

งานฉาปนกิจศพทหารชาวนครราชสีมาที่เสียชีวิตในคราวกบฏครั้งนั้น ได้จัดพร้อมกันกับการเดินขบวนรอบเมืองนครราชสีมา โดยมีจุดมุ่งหมายคั้งที่ พันโท พระเวียงรุ้งปัจจามิตร ผู้รักษาการฝ่ายทหารจังหวัดนครราชสีมา ประธานจักษงานกล่าวไว้ว่า "...การจักษงานนี้ขึ้นเพื่อปลุกปลอบขวัญชาวนครราชสีมา และเพื่อสมานความสามัคคี เพื่อแสดงให้เห็นถึงสันติภาพของนครราชสีมาเท่านั้น..." ฝ่ายชาวนครราชสีมาได้ส่งตัวแทนคือ พระยาเสนาภิมุข กล่าวแสดงความรู้สึกแทนชาวนครราชสีมาต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น คั้งความสำคัญว่า

...การที่ทหารฝ่ายรัฐบาลได้ปราบปรามกบฏฝ่ายแพ้ และนครราชสีมาได้คืนสู่สันติภาพ ทั้งนี้ชาวนครราชสีมา รู้สึกมีความปลื้มปิติยินดีอย่างที่จะหาอะไรมาเปรียบมิได้ แต่ที่ชาวนครราชสีมาต้องมาเป็นคนโง่โง่พวกหัวหนากบฏหลอกลวงไปไคนั้น ชาวนครราชสีมา รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง^๒

นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์หลักเมืองก็ได้แสดงทัศนะไว้ในบทบรรณาธิการอันเกี่ยวกับการจักษงานฉาปนกิจศพครั้งนี้ไว้ มีความตอนหนึ่งว่า

...งานศพทหารที่โคราชได้เป็นไปด้วยความสดชื่นรื่นเริง เพราะความปราณีแห่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันมีอยู่สูงที่จะพรรณาคุณโศกอันใด อันเหล่าทหารผู้ต้องมาเสียชีวิตในครั้งนี้ ก็เพราะความมีเจตนาดีของเขา เขาทำงานเพื่อชาติ เพื่อพระมหากษัตริย์และเพื่อรัฐธรรมนูญ ควบคู่ความเชื่อองาย หลงเขาใจผิด หาไคคั้งจิตคิดร้ายเพื่อที่จะมุ่งหมายก่อการกบฏตามลำพังใจ-สมัครของตนมิได้ แม้อาชญาแห่งพระวินัย และคำพิพากษาแห่งอาณาจักร ย่อมไคความลคฺหยอนผอนโทษ ไมถึ้อไกรชในการกระทำอันนั้น คงวิญญานของเหล่าทหารผู้สิ้นชีพไปแล้ว เป็นวิญญานที่บริสุทธิ์ผุดผอง มิไคเกี่ยวของของควยความพยาบาทมาครายแต่อย่าง-หนึ่งอย่างใด...^๓

^๑ เรื่องเดียวกัน.

^๒ หลักเมือง, ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

^๓ หลักเมือง, ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

นอกจากการสูญเสียชีวิตของบรรดาทหารฝ่ายกบฏแล้วนั้น พลทหารเป็นจำนวนมาก ยังได้หลบหนีไปพร้อมกวยอาวุธต่าง ๆ จนต่อมาภายหลังกองทัพบกและรัฐบาลประกาศให้ รางวัลแก่ผู้นำอาวุธซึ่งสูญหายไปในการกบฏครั้งนั้น มาคืนแก่รัฐบาล ดังต่อไปนี้

๑. ปืนเล็กยาวแบบ ๖๖	รวม ๓๕ กระบอก
๒. ปืนเล็กสั้น แบบ ๔๗/๖๖	รวม ๔๐ กระบอก
๓. ปืนพก แบบ ๔๔ (ปืนเบรานิงตราป็น)	รวม ๕๕ กระบอก
๔. คาบปลายปืนเล็กยาว แบบ ๖๖	รวม ๑๑๘ เล่ม
๕. คาบปลายปืนเล็กสั้น แบบ ๔๗/๖๖	รวม ๘๗ เล่ม

แต่อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์กบฏที่เกิดขึ้น หน่วยราชการต่าง ๆ ได้สูญเสียทรัพย์สินไปเป็นอันมาก ทั้งชีวิตนายทหารและพลทหาร ตลอดจนอาวุธยุทโธปกรณ์ทั้งฝ่ายกบฏและฝ่ายรัฐบาล เช่น กรมอากาศยานของสูญเสียชีวิตนายทหารนักบิน รางรถไฟและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในกิจการกรมรถไฟหลวงเป็นอันมาก และนอกจากที่กล่าวแล้ว นอกเหนือจากนี้ยังสูญเสียชีวิต และทรัพย์สินของ เอกชนส่วนหนึ่ง รวมทั้งโบสถ์ วิหารในพระพุทธศาสนาด้วย เป็นต้นว่า วัดเทวสุนทร ตำบลบางเขน ซึ่งถูกกระสุนปืนซำรุกเสียหาย ทางบ้านรัฐบาลได้สำรวจและรายงานการเสียชีวิตของนายทหารและพลทหาร รวมทั้งที่บาดเจ็บ ดังรายละเอียดต่อไปนี้^๒

ความที่ทหารของรัฐบาลซึ่งได้จัดเป็นกองผสมในบังคับ พ.ท. หลวงพิบูลสงคราม ได้ทำการรบปราบกบฏจนถึงไลพวกกบฏพ่ายแพ้ไปเป็นลำดับมานั้น มีทหารของรัฐบาลถูกอาวุธบาดเจ็บเพียงนายทหาร ๕ นายสิบ ๘ พลทหาร ๔๐ พลเรือน ๕ รวม ๕๕ คน ถูกอาวุธถึงแก่กรรม นายทหาร ๓ นายสิบ ๔ พลทหาร ๔ รวม ๑๕ คน ดังรายนามต่อไปนี้

^๑ ศรีกรุง, ๑๐ สิงหาคม ๒๔๗๗.

^๒ กรมโฆษณาการ, รายงานผลการปราบปรามกบฏของกองทัพรัฐบาล, (ม.ป.ท., ๒๔๗๖) ; หน้า ๑ - ๓.

รายนามทหารฝ่ายรัฐบาลที่ถึงแก่กรรมเนื่องในการปราบกบฏ

ลำดับ	ยศนาม	สังกัด	ตำบลและเหตุ ที่ถึงแก่กรรม	วันที่ถึงแก่กรรม
๑	พ.ต. หลวงอำนาจสงคราม	ผ.บ.ก.ร. พัน ๘	ถูกยิงที่วัด เทวสุนทร	๑๔ ต.ค. ๒๖
๒	ร.ท. ชุน สุรนาถเสนีย์	ป.พัน ๒	ถูกรถชนระหว่าง บาง เขนกับหลักสี่	๑๕ ต.ค. ๒๖
๓	ร.ต. นวม ทองจรรยา	ป.พัน ๑ ร.อ.	"	"
๔	ส.อ. ละมัย แกวนิมิตร	ป.พัน ๒	"	"
๕	ส.ท. หลอ วงศ์พราม	ร.พัน ๘	ถูกยิงที่บางเขน	"
๖	พลทหารข้าว เชือกพุงใหญ่	ร.พัน ๘	ถูกยิงที่วัดเทว - สุนทร	๑๔ ต.ค. ๒๖
๗	พลทหารทองอิน เผือกผาสุก	ป.พัน ๑ ร.อ.	ถูกยิงระหว่าง บางเขนกับหลักสี่	๑๕ ต.ค. ๒๖
๘	พลทหารเช่า สุขสวย	ป.พัน ๑ ร.อ.	"	"
๙	พลทหารบุญช่วย ลุ่มาลัยมาศ	กองหนุน ป.พัน ๒	ถูกรถชนระหว่าง บางเขนกับหลักสี่	"
๑๐	พลทหารพัน ยิ่งสว่าง	ป.พัน ๒	"	"
๑๑	พลทหารจัน สุขเนตร	ป.พัน ๒	"	"
๑๒	พลทหารคา ทูคำมี	ร.พัน ๘	ถูกยิงที่บางเขน	"
๑๓	พลทหารหลิม เงินเจริญ	ร.พัน ๘	"	"
<u>กรมอากาศยาน</u>				
๑๔	ส.อ. สัมบุญ บัวชม	ช่างเครื่องกรม อากาศยาน	เครื่องบินตก ต. ห้วยทับทัน	๒๗ ต.ค. ๒๖
๑๕	ส.ท. แฉล้ม ศักดิ์ศิริ	กองบินน้อยที่	เครื่องบินตกใน พระบรมมหาราชวัง	๑๖ ต.ค. ๒๖

รายนามทหารฝ่ายรัฐบาลที่ตองบาศเจ็บเนื่องในการปราบกบฏ

ลำดับ	ยศนาม	สังกัด	อาการที่บาดเจ็บ
๑	พ.ต. หลวงกาจสงคราม	เสนาธิการ จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ	ถูกกระสุนมีอาการบาดเจ็บ คือ เป็นแผลที่ท้ายทอยจุดถึงหน้าผาก กลางศีรษะคอนข้างซ้าย ๑ แผล หนึ่งและกลามเนื้อขาดลึกถึงกะโหลก ยาวประมาณ ๕ นิ้ว ก้นที่หน้าผากออกมาไปจุดเห็นอุ้งมือซ้ายเป็นแผลโค้งหนึ่งและกลามเนื้อขาดลึกถึงกะโหลกศีรษะยาวประมาณ ๒ นิ้ว ถูกหูขวาเป็นแผลหนึ่งฉีกขาดลึกถึงกลามเนื้อ ออมนรอบคานหลังถูกหูขวาประมาณ ๑ นิ้ว คางคานนอกข้างซ้ายมีแผล หนึ่งและกลามเนื้อขาดลึกถึงกระดูกขากรรไกร แผลยาวประมาณ ๑ นิ้ว กระดูปลายแขนท่อนนอกหัก ๒ แขนหัก ข้างขวา ข้างบนหัก ๓ ข้างล่างข้างซ้ายหัก ๓
๒	ร.อ. หม่อมหลวงชวา กฤษร	บ.ก. ทหารปืนใหญ่	ถูกกระสุน ป.ก. ๒ นัดที่กลามเนื้อแขนซ้ายท่อนบน
๓	ร.ท. ชุนพจนศรัศกดิ์	ป.พัน ๑ ร.อ.	ถูกกระสุนเป็นแผลที่ศีรษะหนึ่งส่วนหน้า ผากขาดลึกถึงกลามเนื้อยาวประมาณ ๑ นิ้ว และมีแผลถูกของคมบาดที่แกมนิ้วเท้าซ้ายระหว่างกลางนิ้ว เท้าซ้ายระหว่างกลางนิ้วและนิ้วหนึ่งขาดลึกถึงกลามเนื้อ แผลยาวประมาณ ๑ นิ้ว
๔	ร.ท. อารณ ทัพันท์	ร.พัน ๕	เป็นแผลถูกกระสุนปืนที่ฝ่าเท้าระหว่างงามนิ้วก้อยกับนิ้วนาง เป็นแผลหนึ่งขาดลึกถึงกลามเนื้อ ยาวประมาณ ๑ นิ้ว

รายนามทหารฝ่ายรัฐบาลที่คองบาคเจ็บเนื่องในการปราบกบฏ

ลำดับ	ยศนาม	สังกัด	อาการที่บาคเจ็บ
๕	ส.อ.สุก สังกโพรวัน	ร.พัน ๖ รอย ๑	แผลถูกกระสุนปืนที่ข้อศอกซ้าย กระดูก ข้อศอกแตก
๖	พลทหารหนู เอี่ยมสุทธิ	ร.พัน ๖ รอย ๑	แผลถูกกระสุนที่สี่ข้างขวาแผลทะลุ ตะโพกกระดูกเชิงกรานแตก
๗	พลทหารควน อินทวงษ์	ป.พัน ๑ รอย ๑	แผลถูกกระสุนปืนที่สันเท้านกระดูกสันเทา แตกเนื้อและหนังสันเทาขาด
๘	พลทหารนิกย์ ทองทรัพย์	ม.พัน ๑ รอย ๑	แผลถูกกระสุนปืนที่หลังมือขวากระดูก นิ้วชี้และกระดูกหัวแม่มือแตกละเอียด
๙	พลทหารเปล่ง มณี	ร.พัน ๕ รอย ๕	กระดูกต้นแขนขวาหัก
๑๐	พลทหารเที่ยง โพธิชา	ร.พัน ๗ รอย ๔	แผลที่หัวคิว
๑๑	พลทหารเล็ก อารีกุล	ป.พัน ๒ รอย ๔	บาดเจ็บ
๑๒	พลทหารเที่ยง โพธิชา	ร.พัน ๗	แผลที่นิ้วเท้าขวา
๑๓	พลทหารอู๋ ยมนา	ป.พัน ๒ รอย ๒	นิ้วหนึ่งถลอกที่ฝ่าเท้า
๑๔	พลทหารยนต์ สมบุญ	ร.พัน ๖ รอย ๒	งูกัดหลังเท้า
๑๕	พลทหารพุ่มมา พันสมบุญ	ร.พัน ๔ รอย ๔	กระสุนปืนถากศีรษะหนึ่งถลอก
๑๖	พลทหารซ่ง เอี่ยมสองค	ร.พัน ๔ รอย ๑	ถูกกระสุนปืนกลฝังที่นิ้วหนึ่งศีรษะ ข้างซ้าย
๑๗	พลทหารไหว ชูดวง	ป.พัน ๒ รอย ๒	พลัดตกจากรถแขนขวาเคล็ด
๑๘	พลทหารผาด ลักษณะละม้าย	ป.พัน ๓ รอย ๒	ถูกกระสุนปืนกลนิ้วหนึ่งต้นแขนซ้ายถลอก
๑๙	พลทหารทรัพย์ ฉางทอง	ส.พัน ๑ วิหุ	พลัดตกจากรถแขนขวาเคล็ด
๒๐	พลทหารไล วิเชียรวันต	ร.พัน ๔ ส.ว.	พลัดตกจากรถแขนขวาเคล็ด
๒๑	พลทหารสิงโต สังกาจ	ป.พัน ๑ รอย ๑	ถูกไอน้ำลวกคานหนาเนื้อราวนมจก ทองนอย คานหลังถลอกหลังเท้า ถูกเหล็กทับ แผลถึงกระดูก ถูกกระสุนปืนที่นิ้วหัวแม่มือซ้าย
๒๒	พลทหารนิ่ว บุญศิริ	ป.พัน ๓	
๒๓	พลทหารวาง อินนอย	ร.พัน ๕ รอย ๒	พลัดตกจากรถขาหัก
๒๔	พลทหารมาลัย อุปภูติ	ป.พัน ๑ รอย ๑	แผลบนศีรษะถูกเหล็กที่นิ้วหนึ่งขาด
๒๕	พลทหารทองอู๋ แซง	ร.พัน ๔ รอย ๒	ถูกกระสุนปืนไหลขวาที่นิ้วหนึ่งขาดกว้าง ๑ ซ.ม. ยาว ๒ ซ.ม.

รายนามทหารฝ่ายรัฐบาลที่กองบังคับการจับเนื่องในการปราบกบฏ

ลำดับ	ยศนาม	สังกัด	อาการที่บาดเจ็บ
๒๖	พลทหารกาง ภูงาม	ร.พัน ๕ รอย ๒	ขอเข้าขวาคัดคลุมวม
๒๗	พลทหารใส ชูประทุม	ป.พัน ๑	ถูกเหล็กตีหน้าท้องและหัวท้าวผกซ้ำ
๒๘	พลทหารเปี้ย กลอมรักษา	ป.พัน ๒	เคล็ดคลุมวมขอเท้า
๒๙	พลทหารพล เทียนหยก	ป.พัน ๒	แผลดลอกไหลขวา
๓๐	พลทหารถวิล พังผล	ป.พัน ๒	แผลหลัง เทาถลอก
๓๑	พลทหารสว่าง สว่างหวัง	ร.พัน ๕	ขอเท้าขวาคัดคลุมวม
๓๒	พลทหารเกลื่อน สมบุญผล	ร.พัน ๕	ฟกซ้ำบนศีรษะผิวหนังถลอก
๓๓	พลทหารแกละ ภูเนียม	ร.พัน ๕ รอย ๒	ฟกซ้ำขอเท้าขวา
๓๔	พลทหารมูล คาบสมุทร	ร.พัน ๕ รอย ๒	ผิวหนัง เทาขवादลอก
๓๕	พลทหารสวาท สายรักเงิน	ร.พัน ๕ รอย ๒	เคล็ดคลุมวม
๓๖	พลทหารเชื้อ บุญออน	ร.พัน ๔ รอย ๒	เคล็ดคลุมวม
๓๗	พลทหารรวม จันทรวง	ส. ๒	ฟกซ้ำที่แกมขวา
๓๘	พลทหารบุญยงค์ ไทเจริญ	ส.พัน ๒ รอย ๑	กระสุนปืนตากลหลังมีอุขवादลอก
๓๙	พลทหารไชอวย จิตรระกูล	เสนารักษจังหวัด ปราจีน	ถูกกระสุนปืนกลฝังไคขอศอก
๔๐	พลทหารสังวาลย์ แกนละออ	ม.พัน ๑ รอย ๒	ตกสะพานรถไฟเป็นแผลที่ท้องขวา
๔๑	พลทหารบุญณะ หมิ่นทองทวี	ม.พัน ๑ สัมภาระ	รถโยกชนกระดูกสันเทาชายหัก
๔๒	พลทหารเที่ยง ทิพยจันทร์	ร.พัน ๔ รอย ๒	เคล็ดคลุมวมที่ขอเข้าและแขนซ้ายเมื่อ รถไฟชนกัน
๔๓	พลทหารจำรัส แหวนทอง	ร.พัน ๖ รอย ๑	ถูกกระสุนปืนแขนขวาลึกผิวหนังขาด
๔๔	นักเรียนนายสิบทองหล่อ ชุมชมา	ส.พัน ๑	ถูกกระสุนปืนกลเหนือศอกขวาที่ตะดู ทองแขน
๔๕	พลทหารเนื่อง ขำภิบาล	ร.พัน ๓ รอย ๑	แผลพุพองเท้าซ้าย
๔๖	ร.ท. ชุนสวัสดิ์ ทิมมพร	ร.บ.๑ กรมอากาศ ยาน	เครื่องบินวังชนรั้วมีปากจับคือกระดูก สันหลังส่วนนอกทอนที่ ๔ และที่ ๕ เคลื่อน

รายนามทหารฝ่ายรัฐบาลที่ต้องบอกเจ็บเนื่องในการปราบกบฏ

ลำดับ	ยศนาม	สังกัด	อาการที่บาดเจ็บ
๔๗	จ.ชม ใจเพชร	บ.น้อย ๒	เครื่องบินวิ่งชนรั้วมีบาดเจ็บคือถูกระถูก สันหลังส่วนนอกท่อนที่ ๔ และที่ ๕ เคล็ด
๔๘	จ.กว้าง พักพาศิ	บ.น้อย ๑	เครื่องบินตกที่อำเภอคำชะโนด มี บาดเจ็บเล็กน้อย
๔๙	จ.พยุ่ง สารกุล	บ.น้อย ๑	ถูกกระสุนที่ปลายแขนซ้ายเป็นแผลทะลุ
๕๐	ส.อ.เล็ก สุทธิสำแดง	บ.น้อย ๑	เครื่องบินตกที่ข้างวังป่ารัฐสภวัน มี บาดเจ็บเล็กน้อย
๕๑	ส.ท.แวง จันทรร	โรงเรียนการบิน ๑	เครื่องบินตกที่ข้างวังป่ารัฐสภวัน มี บาดเจ็บ คือเป็นแผลที่แขนซ้าย ขอเขาเคล็ด
๕๒	ส.ท.เพลิน นิลสีคำ	ร.บ. ๒	เครื่องบินวิ่งชนรั้วมีบาดเจ็บเล็กน้อย
๕๓	ส.ท.ฉลอง วงคพาศิ	บ.น้อย ๒	เครื่องบินแลบในระยะต่ำ มีบาดเจ็บ เล็กน้อย
๕๔	ส.ท.พิจิตร โรจนประกิจ	บ.น้อย ๒	เครื่องบินหกขะเมนในเวลาลง มี บาดเจ็บเล็กน้อย
<u>แผนกพลเรือน</u>			
๕๕	นายพิน รัตะรอด	พนักงานขับรถดีเซล หมายเลข ๕๐๔	ถูกยิงที่หัวแม่มือข้างขวาในขณะที่ขับ รถไปกับ พ.ศ. หลวงอำนาจสงคราม
๕๖	นายฝั่ง กังกิจ	ช่างเครื่องรถดีเซล หมายเลข ๕๐๔	ถูกลูกกระสุนปืนยิงถูกท่ายหอย แผล และที่ชายโครงข้างซ้าย ๑ แผล ใน ขณะที่ขับรถไปกับ พ.ศ. หลวงอำนาจ- สงคราม
๕๗	นายโย พันบุญ	พนักงานขับรถจักร หมายเลข ๒๖๔	ถูกลูกกระสุนปืนที่ลูกคาง ๑ แผล ใน ขณะที่วิ่งขึ้นปิดไอรถจักรคันที่พวกกบฏ ปล่อยมาชนรถ บ.ค.อ.
๕๘	นายเปรม อุตสาหการ	พนักงานขับรถดีเซล หมายเลข ๕๐๓	ถูกลูกกระสุนปืนพาดหลังหนึ่งตลอด ๑ แผล ในขณะที่กระทำกรรบทบาง เช่น
๕๙	นายเซย เสงพัตนิ	ช่างเครื่องรถดีเซล หมายเลข ๕๐๓	ถูกลูกกระสุนปืนพาดหลังหนึ่งตลอด ๑ แผล ในขณะที่กระทำกรรบทบาง เช่น

บรรดาผู้ที่เสียชีวิตในการปราบกบฏครั้งนั้น รัฐบาลได้จัดงานพิธีพระราชทานเพลิงศพอย่างใหญ่โตและมีเกียรติยิ่ง ณ ท้องสนามหลวง ในวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๒ และต่อมารัฐบาลก็ได้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้นที่หลักสี่ ตำบลบางเขน ใกล้กับบริเวณที่เกิดการปะทะระหว่างกองทหารฝ่ายกบฏกับกองทหารฝ่ายรัฐบาล เพื่อบรรจุอัฐิของบรรดาทหารที่ต้องเสียชีวิตในการปราบปรามกบฏครั้งนั้น ส่วนทหารฝ่ายกบฏที่เสียชีวิตในการรบ รัฐบาลก็ได้จัดงานพิธีฃาปนกิจศพให้ที่จังหวัดนครราชสีมาในคราวเดียวกันด้วย

๕.๓ ทัศนะทั่วไปหลังการกบฏ

แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จะนำมาซึ่งระบบการเมืองใหม่ของไทยก็ตาม หากแต่ความแตกแยกขัดแย้งของคณะบุคคลผู้มุ่งที่จะแสวงหาและใช้อำนาจอธิปไตยตามระบอบประชาธิปไตยก็มีได้ช่วยกระตุ้นเตือนให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีความซาบซึ้งและเข้าใจความหมายโดยนัยแห่งระบอบการปกครองใหม่นี้ไม่ สำหรับสามัญชนแล้ว ประชาธิปไตยดูเหมือนจะเป็นเพียงคำพูดหรืออุดมการณ์ เพราะหาสาระและความหมายใด ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ถึงกระนั้นก็ตามประชาธิปไตยก็ต้องเป็นระบบการเมืองของไทยตลอดไป เพราะเราไม่อาจหาระบบการเมืองใดที่ดีไปกว่านี้ได้ เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งปีที่คณะราษฎรได้นำประชาธิปไตยมามอบให้แก่ประชาชนชาวไทยนั้น ความขัดแย้งแตกแยกอย่างรุนแรงถึงขั้นใช้กำลังเข้าปะทะกันนั้น ยิ่งทำให้ประชาชนส่วนใหญ่งงงวย และไม่เข้าใจความหมายของระบบการเมืองใหม่นี้ดีเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า พลังจากกระแสความคิดแบบไทยเดิมที่ยังมีบทบาทต่อระบบประชาธิปไตยอย่างมาก จะเห็นได้ชัดในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างนักปกครองและประชาชนซึ่งเป็นลักษณะเจ้าขุนมูลนาย และดูเหมือนปัญหาที่แก้ไม่ตก^๒ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ จึงเป็นเพียงการเปลี่ยนมือผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเท่านั้นเอง และเมื่อผู้ใช้อำนาจอธิ

^๑ สุนันท์ หังสุบุตร, จุดอ่อนระบบการเมืองไทย (พระนคร : สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔), บทนำ.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ในรูปแบบเดิมอันมีพระมหากษัตริย์ปกครองมก เป็นเวลานับศตวรรษถูกจำกัดอำนาจโดยรัฐธรรมนูญ สถาบันการปกครองรูปใหม่ภายหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕ นั้น คณะราษฎรผู้ทำการปฏิวัติก็ไม่สามารถพิสูจน์ตัวเองให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของประชาชน และบุคคลในระบบเก่าได้มากพอที่จะยุติปฏิกริยาตอบโต้อันซ่อนเร้นอยู่ในส่วนลึกของความรู้สึกในหมู่ผู้สูญเสียอำนาจครั้งนั้น ประกอบกับการหลงตัวเองในสิทธิเสรีภาพใหม่ ๆ ที่คณะราษฎรหยิบยื่นให้แก่ประชาชน ได้กลายเป็นแต่กระหน่ำความรู้สึกเจ็บช้ำน้ำใจอย่าง รุนแรงแก่คณะบุคคลในระบบเก่าที่จงรักภักดีต่อพระราชวงศ์ ซึ่งต้องสูญเสียอำนาจไป ผนวกกับความผิดหวังในทางส่วนตัวยิ่งช่วยเป็นแรงกระตุ้นที่นำไปสู่การชิงอำนาจในที่สุด ถึงเหตุการณ์ฉบับแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ เป็นลำดับมา

ภายหลังที่เหตุการณ์กบฏสำเร็จลงแล้ว สภาพการณ์ที่เรียกว่า "ชนะเป็นเจ้า แพ้เป็นโจร" จะปรากฏให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้น การกระทำและเจตนารมย์ใด ๆ ของฝ่ายผู้แพ้เป็นสิ่งที่ไร้ค่าและเป็นความเท็จทั้งสิ้น ผู้ชนะมีได้เปิดโอกาสใด ๆ ให้ฝ่ายแพ้ไต่ถ้อยยืนยันเจตนาและการกระทำของตนเอง เพราะว่าการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่จะช่วยให้ฐานะของรัฐบาลมั่นคงและถูกต้องชอบธรรมในสายตาของประชาชนแล้ว จึงเท่ากับว่าอำนาจของรัฐบาลยิ่งหยิ่ง รากลึกและมั่นคงขึ้นด้วย ตลอดระยะเวลา นับแต่เริ่มต้นการต่อสู้ เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม จนถึงที่สุดลงด้วยความพ่ายแพ้ของฝ่ายกบฏครั้งนั้น รัฐบาลจึงเป็นผู้ได้เปรียบในการอ้าง เอาความชอบธรรมทั้งด้านนิเทศน์และพฤตินัย และใช้โอกาสที่เหนือกว่าเขาปราบปรามฝ่ายกบฏ เพื่อค้ำรงสถานะที่มั่นคงของรัฐบาลเอาไว้

การชิงอำนาจของคณะทหารหัวเมือง หรือฝ่ายกบฏในครั้งนั้น ตามความรู้สึกของรัฐบาลถือว่า เป็นการกระทำของพวกโจร พวกกบฏ อันนำความเดือดร้อนยุ่งยากมาสู่ประเทศชาติและประชาชน จำเป็นที่จะต้องปราบปรามอย่างเด็ดขาดเสียโดยเร็ว แดงการณ์ทุกฉบับของรัฐบาลในระหว่างนั้นจึงมีลักษณะประนามการกระทำของฝ่ายกบฏอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความเกลียดชังอย่างมากในหมู่ประชาชน นอกจากนั้นสื่อมวลชนทุกประเภทของรัฐบาลและเอกชน ถูกเข้มงวดกวดขันอย่างมากในการเสนอข่าวต่าง ๆ ออกสู่ประชาชน รัฐบาลจำเป็นต้องตรวจสอบ หรือ กรอง เสียก่อน จนเป็นที่แน่ใจว่าผลสะท้อนจากข่าวที่ออกไปนั้นจะนำมาซึ่งประโยชน์และความได้เปรียบให้แก่รัฐบาลเท่านั้น และแน่นอนยอมส่งผลสะท้อนทางตรงกันข้ามสำหรับฝ่ายกบฏคือความเกลียดชังและไม่พอใจอย่างมากมายจากราษฎร ลักษณะดังกล่าวกว้างฝ่ายต่างจะ

ต้องพยายามแสดงให้ประชาชนเห็นว่าฝ่ายคนเป็นฝ่ายถูกต้องชอบธรรมกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง และฝ่ายใดมีเหตุผลถูกต้องชอบธรรมกว่าฝ่ายนั้น ย่อมเป็นผู้ชนะในที่สุดท้าย

ส่วนประชาชนผู้อยู่ในฐานะกั้นชนระหว่างทั้งสองฝ่าย ในระยะแรก ๆ ของเหตุการณ์ ยังมีความสับสนอยู่มาก แต่ในระยะต่อมา คำโฆษณา แถลงการณ์ของฝ่ายรัฐบาลและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ได้ชักจูงให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับฝ่ายรัฐบาล และให้การสนับสนุนในการปราบปรามฝ่ายกบฏ สมดังความประสงค์ที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการจะถึง เอาพลังประชาชนมาให้การสนับสนุนฝ่ายรัฐบาล เพื่อเป็นหลักประกันความชอบธรรมในทางนิตินัยต่อไป เหตุการณ์กบฏในเดือนตุลาคม ๒๔๗๖ ดังกล่าวแล้ว ฝ่ายรัฐบาลได้เปรียบฝ่ายกบฏอยู่มาก ทั้งในด้านความชอบธรรมทางกฎหมาย และความเชื่อถือศรัทธาส่วนใหญ่ของประชาชนอันเป็นผลสำเร็จที่ฝ่ายรัฐบาลมีโอกาสดำเนิน เครื่องมือและอุปกรณ์ของรัฐที่ดีกว่าฝ่ายกบฏนั่นเอง และยังสามารถควบคุมทิศทางให้เป็นไปตามความประสงค์ได้ด้วย

ดังนั้น จึงยอมเห็นได้ว่า ทัศนะของประชาชนภายหลังเหตุการณ์กบฏผ่านพ้นไปแล้ว ก็ดี หรือระหว่างที่ฝ่ายกบฏใกล้จะพ่ายแพ้ก็ดี หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะลงข่าวและบทความตามประสงค์และผลประโยชน์ของรัฐบาลทั้งสิ้น ทั้งพิจารณาจากข่าวและบทความจากหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ในขณะนั้นได้ดังต่อไปนี้

...ตามคำแถลงการณ์ของรัฐบาล ๒ ฉบับที่ลงพิมพ์ในหนังสือของเราวันนี้ ก็เป็นอันประจักษ์ชัดแจ้งแล้วว่า ใดมีผู้ลงมือก่อการจลาจลโดยจงใจจะทำลายรัฐธรรมนูญ โดยพยายามจะโค่นล้มรัฐบาลนี้โดยใช่กำลังบังคับ และถึงกระนั้นก็ยอมจะเป็นการก่อความระส่ำระสาย และความไม่สงบสุขขึ้นในบ้านเมือง ซึ่งเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาอย่างยิ่งสำหรับประชาชนทั่วไป

และอีกฉบับหนึ่งกล่าวไว้ว่า

เหตุการณ์อันสุดแสนจะน่าสังเวชนี้ทำให้ประชาชนรู้สึกเดือดแค้นพวกกบฏขึ้นเป็นศรีคุณ เพราะประเทศที่รักของเราในขณะนี้ กำลังตกอยู่

ในความซุกซ่อน ซาติและรัฐบาลกำลังต้องการสามัคคีรส กำลัง
ต้องการช่วยกันประคับประคอง กำลังต้องการรวมแรง ใครจะ
กล่าววาลงโทษพวกกอกบฏครั้งนี้ควยโดยคำเขนุไรจึงจะสาสม
เพราะเขาเป็น ทำลายมิ่งขวัญของชาติเป็นขอคน ทำลายสามัคคี
รสเป็นขอรอง และทำลายกลางความเจริญของชาติเป็นขอที่สุด

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ได้แสดงความเห็นในฉบับที่กล่าว

การเปลี่ยนแปลงของสองครั้งที่แล้วมา เราทำเพื่อผดุงชาติ แต่
การกระทำครั้งนี้ของพวกกบฏ เป็นการทำลายชาติ เราเห็นได้
จากการกระทำอย่างโหดร้ายทารุณของเขาใดก็ แต่ขอให้เรา
เชื่อเถิดว่า พระยอมไม่เขาขวางคนผิด และคนที่ทำผิดพระก็ไม่
ช่วย พวกกอกบฏยังทำไ้ การพาประชาชนมาตายตอหน้า
ตอควยยังทำไ้ การคิดกลางรัฐบาลยังทำไ้ อย่างนี้แล้วเรา
ขอให้รัฐบาลของเราจงเร่งระวังว่า เขาอาจจะทำการขายชาติ
อื่นใดเหมือนกัน^๒

และเช่นเดียวกัน หนังสือพิมพ์หลักเมืองกล่าวในบทบรรณาธิการว่า

รัฐบาลของเราเป็นรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อันทรงเป็นประมุขของชาติไทยทั้งชาติ ผู้ใดว่ารัฐบาลของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็คือผู้นั่นลงละเมิดและทำลาย
พระบารมีของพระองค์ และอาญาประชาราษฎรของพระองค์
ราษฎรชาวไทยทั้งหมดเป็นตัวเจ้าทุกข์ พวกกบฏพวกเดียวกันที่เป็น
ตัวการรับผิดชอบ ก็การกระทำอันเป็นอกุศลโทษทุกสถานของ
พวกกบฏเบี่ยงโจรใจเห็นชาตินี้ เราจะควรวลงโทษแกพวกกบฏ
สุสานไหน ถ้ากล่าวโดยทางธรรม เขาเป็นผู้อยากตั้งขอชาติ
คองคพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และปลนความสงบสุขของ
ชุมชนชนอันเป็นอนันตริยกรรม ไม่มีกรรมใดจะเทาเทียม^๓

^๑หลักเมือง, ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๖.

^๒ไทยใหม่, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๓๖.

^๓หลักเมือง, ๑๕ ตุลาคม ๒๕๓๖.

หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งคือ กรุงเทพมหานครก็ได้แสดงความเห็นในบทบรรณาธิการ
เช่นกัน ว่า

เหตุที่ไฟบ้านพลเมืองอันเป็นชนชาติไทยจะตองตายเกลื่อนกลาด
กัน และรายได้ของแผ่นดินตกค่าความยากแค้น ความเสียหาย
ของพลเมืองตลอดจนรัฐบาลได้เกิดขึ้น ก็เพราะการกระทำของ
พวกกบฏ อันเกิดจากหัวหน้าที่มักใหญ่ใฝ่สูง อวดเป็นกษัตริย์ อวด
เลื่อนยศ อวดภูมิทรัพย์ แลวนำตัวเอง เขาคอสูกับทหารรัฐบาล ซึ่ง
มีพลานุภาพทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มองตนเองให้แน่ชัดเสียก่อนว่า
จะทำไปได้สักเพียงใด เอาชีวิตมาทิ้งเกลื่อนกลาด โดยความ-
ปรารถนาส่วนหนึ่ง ... รัฐธรรมนูญเป็นสิ่งทีพลเมืองเคารพสักการะ
แล้วทุกเมื่อเชียว เพราะเขาได้รับความอิสรภาพ ความเสมอภาค
ไม่เป็นทาสใคร ก็เพราะรัฐธรรมนูญ ราษฎรได้มีโอกาสเขารวม
รัฐบาลปรึกษาหารือถึงส่วนใดส่วนเสียของพลเมืองทั้งหลาย ไม่ใช่
เป็นการบังคับหรือริคณาทาเรจนถึงสมัยก่อน ซึ่งทำกันเองตามอำเภอ
น้ำใจ แลวหาช่องทางที่จะนำเงินเขาประ เปาของขุนทนต์ปรากฏผล
อยู่แลวว่าใครเปลี่ยนสภาพจากถือฤดาขอทาน มากินข้าวควยจานทอง
คำนั้นมาจากไหน เหงื่อไหลไหลยอออกจากรางพลเมืองมิใช่หรือ
และพลเรือนไ้รับการตอบแทนสถานใดบาง การที่พวกกบฏได้ก่อ
ให้เกิดขึ้นอีกนั้นมุ่งหวังที่จะทำลายล้างรัฐธรรมนูญ และตัดเสรีภาพ
ความเสมอภาค ต่อการให้ราษฎรเป็นทาสเขาคงเค็ม ต่อการ
ห้ามมาหากินบนหลังพลเมือง ต่อการความรำรวยควยเฉพาะตน
เอง อันเป็นการกระทำเพื่อตนเองสิ้นทุกทุกอย่าง

และหนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันก็ได้ตีพิมพ์ข่าวนี้ในอีกสองวันต่อมา ว่า

ตามที่พวกกำ เวิบ เสิบสามมุ่งหมายล้างรัฐธรรมนูญของประเทศ
สยาม และยกตัวของตัวเองเป็นพระเจ้าแผ่นดิน สวมมงกุฎ ได้
หลอกล่อทหารมูรเตาไม่ถึงการออกมาทุ่มเทชีวิตในชาติครั้งนี้

อย่างน่าเอ็นดูน่าใจใจเป็นที่สุดแล้วนั้น บรรดาชาวประชาชนทั่ว
 แขนก้นสูยามทางมีความเคียดแค้นเหล่าราษฎรชนเป็นที่สุด แม
 จะไม่ใคร่ออกสู้รบปรบมือเช่นเขาเหล่ารายนควยตนเอง ก็ยังสมัคร
 เขามาเพื่ออุทิศชีวิตให้แก่รัฐธรรมนุญ

จากหลักฐานดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า ทัศนะของประชาชนที่มีต่อเหตุการณ์ในเดือน
 ตุลาคม ๒๔๗๖ นั้น เป็นไปในลักษณะที่เห็นว่าฝ่ายทหารหัวเมืองหรือพวกกบฏนั้น กระทำการ
 เพื่อล้มล้างรัฐบาลโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการกระทำเยี่ยงพวกกบฏ หรือพวกโจร
 และสร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่ประเทศชาติและพลเมือง เป็นอันมาก ประชาชนส่วนใหญ่
 ไม่ไ้ทั้งคาดหวังการลงมือของฝ่ายกบฏ เพราะรัฐบาลได้พยายามควบคุมอย่าง เข้มงวดกวักขันเป็น
 ที่สุด และสร้างภาพพจน์แก่ประชาชนว่า แดลงการณ์ของ รัฐบาลเท่านั้นที่ถูกต้องที่สุด ที่ประชาชน
 จะต้องเชื่อถือ แต่กระนั้นก็ตาม บรรดาข้าราชการรุ่นเก่าอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้เชื่อถือ
 แดลงการณ์ฝ่ายรัฐบาลแต่เพียงด้านเดียว แดยังทำให้เป็นกลางติดตามข่าวคราวและความ
 เคลื่อนไหวของฝ่ายกบฏด้วย ซึ่งต่อมาก็กลับกลายเป็นภัยแก่ตนเอง เมื่อภายหลังจากรัฐบาล
 ได้ปราบปรามฝ่ายกบฏจนพ่ายแพ้โดยสิ้นเชิงแล้ว บรรดากลุ่มข้าราชการและประชาชนกลุ่มนี้
 ต้องตกเป็นจำเลยของรัฐบาลในฐานะเอาใจไปฝากไว้กับพวกกบฏ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า เหตุการณ์กบฏครั้งนี้ประชาชนโดยทั่วไปมิได้มี
 ส่วนใดส่วนเสี่ยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่อย่างใดในระยะแรก ๆ ของการกบฏ แต่ต่อมาภาย
 หลัง เมื่อรัฐบาลได้ออกแถลงการณ์โจมตีฝ่ายกบฏอย่างรุนแรงแต่ฝ่ายเดียว จึงโน้มน้าวความ
 รู้สึกของประชาชนให้เข้าข้างฝ่ายรัฐบาลเกือบทั้งสิ้น ส่วนทางด้านหนังสือพิมพ์สื่อมวลชนที่สำคัญ
 ยิ่ง รัฐบาลก็ได้ควบคุมกวักขันอย่าง เข้มงวดในระยะที่เกิดวิกฤตการณ์ หนังสือพิมพ์ทุกฉบับต้อง
 ส่งข่าวไปให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลตรวจพิจารณาเสียก่อนจึงจะตีพิมพ์ได้^๒ ดังนั้นแม้ว่าประชาชนส่วน
 ใหญ่จะไม่เห็นด้วยกับฝ่ายกบฏ แต่ก็มีได้เกลียดชังบุคคลชั้นหัวหน้าฝ่ายกบฏด้วย ความล้มเหลว
 ของฝ่ายกบฏมิได้อยู่ที่ขาดการสนับสนุนจากประชาชน หากแต่เกิดจากความบกพร่องในการ
 ดำเนินงานของฝ่ายกบฏเอง เป็นสำคัญ

^๑ กรุงเทพฯ วารศัพท์, ๒๘ ตุลาคม ๒๔๗๖.

^๒ หลักเมือง, ๑๓ ตุลาคม ๒๔๗๖.

๕.๔ การดำเนินคดีของหากบฏ

เมื่อรัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ แล้ว ก็ได้ทำการจับกุมบุคคลต่าง ๆ เป็นอันมากที่คงสงสัยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับกบฏ เพื่อกำเนิการไต่สวน ฟ้องร้องต่อศาลพิเศษอย่างเร่งรีบ และในระยะเดียวกันนั้นเองรัฐบาลได้ขอให้พระบรมราชโองการประกาศถอดยศและบรรดาศักดิ์ของข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนหลายนาย ด้วยเหตุผลว่ามีความประพฤติไม่สมควรที่จะดำรงอยู่ในยศและบรรดาศักดิ์ และบุคคลเหล่านี้เป็นกบฏต่อรัฐบาล ดังมีรายนามต่อไปนี้

๑. นายพลเอก พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช กฤดากร
๒. นายพลตรี พระยาเสนาสงคราม (ม.ร.ว. อึ้ง นพวงศ์)
๓. นายพลตรี พระยาจินคาจักรรัตน์ (เจิม อาวุธ)
๔. นายพลตรี พระยาทรงอักษร (ชวน ชวนะลิขิกร)
๕. นายพันเอก พระยาศรีสุทธิสงคราม (คิน ทาราม)
๖. นายพันเอก พระยาเทพสงคราม (สิน อัครนิทท์)
๗. นายพันเอก พระยาฤทธิรงค์กรมเฉท (ทองคำ ไทไชโย)
๘. นายพันเอก พระยาศรีสุรศักดิ์ (ทองอยู่ ตูทานนท์)
๙. นายพันเอก พระยาไชยเนตรฤทธิรงค์ (อึ้ง ไพธิกนิษฐ์)
๑๐. นายพันเอก พระยาสุรพันธ์เสานี้ (อั้น บุนนาค)
๑๑. นายพันโท พระปัจเจกพินาศ (แปลก เอกะศิริ)
๑๒. นายพันโท พระวิเศษโยธาภิบาล (ปาน สุนทรจันทร์)
๑๓. นายพันโท หลวงจรรยาฤทธิไกร (จรรยา โชติกเสถียร)
๑๔. นายพันตรี หลวงพลหาญสงคราม (จิตร อัครนิทท์)
๑๕. นายพันตรี หลวงเวหนเทวีเห็จ (พล วงศ์สกุล)
๑๖. นายพันตรี หลวงวรสิทธิสงคราม (เงิน วราภิโมกษ์)
๑๗. นายพันตรี หลวงโหมชิงชัย (เวก สู้ไชย)
๑๘. นายพันตรี หลวงลบบาคาล (ดี จารุปานทุ)
๑๙. นายพันตรี หลวงสรสิทธิยานุกการ (สิทธิ แสงชูโต)

๒๐. นายพันตรี หลวงปรีชภูกลยุทธ (ทิม คงคานนท์)
๒๑. นายพันตรี หลวงแดงสะพาน (มาย อานกะมัย)
๒๒. นายร้อยเอก หลวงหาญรณยุทธ (สงวน ปุระณะสัมฤทธิ์)
๒๓. อำมาตย์เอก พระยาวิเศษฤๅชัย (ม.ล.เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา)
๒๔. นายพันตรี หลวงหาญอรिरาม (คำ นิตยสุทธิ)
๒๕. นายร้อยตำรวจเอก หลวงโจอมพลदान (เช็ก โกมลบุตร)
๒๖. นายพันตรี หลวงเวหาสจรคัล (อ๋ จิตตินันท์)
๒๗. นายร้อยเอก หลวงคัคเนจรเสนีย์ (ม.ล.อุรา คเนจร)
๒๘. นายร้อยเอก หม่อมราชวงศ์ อนุชารังค นวรัตน์
๒๙. นายร้อยเอกหลวงอินทรอำนวยเดช (เจือ อินทรปาน)
๓๐. นายร้อยเอก หลวงลองหนเริงราษฎร์ (นาม พันธุ์นักรบ)
๓๑. นายพันตรี หลวงอำพรไพศาล (กฤษณ์ บุรณสัมฤทธิ์)
๓๒. นายร้อยเอก ขุนพิทยาลองหน (ทิพ เพ็ชรหล่อ)
๓๓. นายพันตรี หลวงถกกลนภากาศ (มนต์ สิงหเสนี)
๓๔. นายร้อยโท ขุนมงคลคัคคานนค์ (แก้วมงคล ณ เชียงใหม่)
๓๕. นายร้อยเอก หลวงจำรัสยุทธวิชัย (จำรัส บุรณสมภพ) ๒

ต่อมาในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๖ รัฐบาลก็ได้มีประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการ
 จาศาล และอัยการศาลพิเศษขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

กรรมการศาล

๑. นายพลตรีพระยาประเสริฐสงคราม เป็นประธานกรรมการ
๒. พระยานลราชสุวัจน์ เป็นกรรมการ

เกรียงศักดิ์ พิทยานะ, โสภนาฏกรรมศาสตร์ที่หิ้นลับ, หน้า ๑๒๔-๑๓๑.

ศิริกรร, ๕ กันยายน ๒๕๓๗.

๓. นายพันเอกพระยาอภัยสงคราม	เป็นกรรมการ
๔. พระม누เวทยวิมลนาท	เป็นกรรมการ
๕. นายนาวาโท พระวินิจัยอุฎการ ร.น.	เป็นกรรมการ
๖. นายพันโท พระขจรเนติยุทธ	เป็นกรรมการ
๗. นายพันโท พระประจักษ์จันติก	เป็นกรรมการ
๘. นายพันตรี หลวงวีระโยธา	เป็นกรรมการ
๙. นายพันตรี หลวงพรหมโยธี	เป็นกรรมการ
๑๐. นายพันเอก พระยาฤทธิอัคนัย	เป็นกรรมการ
๑๑. นายพันโท พงศศิลปศักราคม	เป็นกรรมการสำรอง

จาศาล

๑. นายสำราญ กานตประภา (เนติบัณฑิต)
๒. นายชวง อภิศร
๓. นายจำรัส กะวาลัย
๔. จานายสืบ ชื่น เทียรเคช
๕. นายทองดี มหาศรานนท

อัยการ

๑. พระสุธรรมวินิจัย
๒. นายพันตรี หลวงรณสิทธิพิชัย
๓. นายพันตรี หลวงวิฑิตกมลชัย
๔. หลวงวุฒิสาร เนตินิติ
๕. หลวงพินยนิติศาสตร์
๖. หลวงอรรถสาร ประสิทธิ์
๗. นายศิเรก ชัยนาม เนติบัณฑิต
๘. นายวิจิตร จูฬิตานนท เนติบัณฑิต
๙. นายยล สมานนท เนติบัณฑิต
๑๐. ว่าที่ร้อยตำรวจตรี ไฉน บุญยก เนติบัณฑิต^๑

^๑ กรุงเทพมหานคร, ๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

คณะกรรมการศาลพิเศษดังกล่าว โดยมีคณะกรรมการศาลพิเศษเป็นโจทก์ทำกรณยื่นฟ้อง
ผู้ต้องหากรณีกบฏ พ.ศ. ๒๔๗๖ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ เป็นสำนวนแรก ซึ่งมีจำเลย
๔ คน คือ

๑. นายทองคำ ไทไชโย (พระยาฤทธิรงค์กรมเจต)
๒. นายเจิม อารุช (พระยาจินดาจักรรัตน์)
๓. นายชวน ชวนะลิขิตกร (พระยาทรงอักษร)
๔. นายสิทธิ แสงชูโต (หลวงสรสิทธิยานุการ)
๕. นายอิน มุนนาค (พระยาสุรพันธ์เสนี)
๖. หม่อมหลวง เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา (พระยาวิเศษฤาษย์)
๗. นายพยอม สุนทรภักตร์ (หลวงสุนทรพิชิต)
๘. ราชนรุชเชื้อ (พนักงานรถไฟหลวง)

ในคำฟ้องนั้นระบุว่า จำเลยทั้ง ๔ คน ได้สมคบกันกระทำการเป็นกบฏประทุรร้าย
ต่อชาติ เหตุเกิดตั้งแต่วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ ตลอดมา จนพนักงานออกทำการปราบปราม
จับตัวจำเลยได้ขอให้ศาลพิเศษพิจารณาลงโทษจำเลยตามความผิดแห่งกฎหมายลักษณะอาญา
มาตรา ๑๐๑ ให้ประหารชีวิตจำเลยเสีย หรือจำคุกจำเลยตลอดชีวิต ศาลพิเศษได้ประทับรับ
ฟ้องของโจทก์ และได้อ่านคำพิพากษาเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม โดยศาลพิเศษ
พิพากษาให้ประหารชีวิตจำเลย ๓ คน คือ

นายทองคำ ไทไชโย	จำเลยที่ ๑
นายเจิม อารุช	จำเลยที่ ๒
นายชวน ชวนะลิขิตกร	จำเลยที่ ๓

ทั้งรายละเอียดคำพิพากษาศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ ต่อไปนี้

คดีคำที่ ๑ / พ.ศ. ๒๔๙๖
คดีแดงที่ / พ.ศ. ๒๔๙๖

ศาลพิเศษ

วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖

อัยการพิเศษ โจทก์

ความอาญาระหว่าง นายทองคำ ไทไชโย จำเลยที่ ๑ นายเจิม
อาวุธ จำเลยที่ ๒ นายชวน ชวนะลิขิตกร จำเลยที่ ๓

เรื่องกบฏ

คณะกรรมการซึ่งมีนามข้างท้ายนี้ ได้พิจารณาคดีเรื่องนี้เสร็จแล้ว
จึงประชุมพร้อมกันพิจารณาตัดสินต่อไปนี้

โจทก์ฟ้องและยื่นคำร้องเพิ่มเติมฟ้องว่า ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๙๕ ซึ่งเป็นเวลาที่ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงระบอบการ
ปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยมีพระมหากษัตริย์เห็นอกุณหมาย
มาเป็นปรีชาญาณสิทธิราช โดยมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้ออกุณหมาย ตาม
รัฐธรรมนูญเป็นต้นมา จำเลยที่ ๑ เมื่อครั้งมียศบรรดาศักดิ์เป็นนาย
พันเอกพระยาฤทธิรงค์กรณเจต จำเลยที่ ๒ ครั้งเป็นนายพลตรี พระ
ยาจินดาจักรรัตน จำเลยที่ ๓ ครั้งเป็นนายพลตรีพระยาทรงอักษร
ซึ่งเป็นนายทหารนอกประจำการ สั่งตั้งอัครราชวงศาภิบาล ไคสมุค
กับพวกที่จับตัวไคแลง แต่โจทก์ยังมีไคฟ้องร้องต่อศาล และพวกที่ยัง
หลบหนีไปยังจับตัวไม่ได้ ชุมนุมผู้คนและสรรพศาสตราวุธ โดยเจตนา
เพื่อจะทำลายลมรัฐบาล เพื่อเปลี่ยนการปกครองของประเทศสยาม
ตามระบอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้วไปเป็นอย่างอื่น คอยเจตนาของ
จำเลยดังกล่าวแล้ว จำเลยกับพวกได้เกลี้ยกล่อมทหารประจำการ
ทหารกองหนุน และพลเรือนในพระราชอาณาจักร มีกรุงเทพฯ จังหวัด
นครราชสีมา จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนคร
สวรรค์ และจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น เพื่อทำลายลมกลางรัฐบาล ครั้ง
ระหว่างวันที่ ๑๑ ถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ จำเลยกับพวกได้
ควบคุมทหารประจำการ ทหารกองหนุนและพลเรือนพร้อมด้วยสรรพ-
ศาสตราวุธเคลื่อนขบวนจากท้องถิ่นต่าง ๆ มาประชิดพระนคร รัฐบาล
จึงจำเป็นต้องใช้กำลังทหารปราบปราม แต่จำเลยกับพวกกลับทะนง
องอาจใจกล้าตั้งอาวุธเขาคานทานต่อสู้กับกองทหารของฝ่ายรัฐบาล
เป็นเหตุให้ต้องเสียชีวิตมณเฑียร ตลอดจนทำให้ทรัพย์สินของรัฐบาล
และของประชาชนเสียหายมากมาย ต่อมาวันที่ ๑๕ และวันที่ ๒๕

ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เจ้าพนักงานจับตัวจำเลยได้ ขอให้ลงโทษจำเลย
 ตามกฎหมายลักษณะอาชญา มาตรา ๑๐๑-๑๓ และพระราชบัญญัติแก้ไข
 ประมวลกฎหมายอาชญาทหาร พ.ศ. ๒๔๖๗ มาตรา ๕๒ จำเลยทั้ง ๓
 คนให้การต่อสู้กันเป็นใจควรวาง มีความพอใจการปกครองของประเทศ
 สยามที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มีใจของสมมุติชนสรรพศาสตร์ราษฎร หรือกระทำ
 การเกลี้ยกล่อมทหารและพลเรือน เพื่อจะทำลายลบล้างรัฐบาล หรือ
 เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศสยามให้เป็นอย่างอื่นดังใจอก
 อดาวหาไม่ว่า ทั้งมีใจกระทำหรือยุยงส่งเสริมใหญ่ใจกระทำการต่อสู้
 ตานทานทหารของรัฐบาลเลย การเสียชีวิตหรือเสียทรัพย์สินของ
 รัฐบาล หรือของประชาชนไปนั้น หาได้เกิดจากการกระทำของจำเลย
 ไม่ ตามที่จำเลยลงมาอุทธรณ์เมืองครั้งนี้ ก็โดยพระองค์เจ้าบรมวงศ์
 ชักชวนลงมาเพื่อจะขออุทธรณ์ให้รัฐบาลกระทำการตามหลัก ๖ ประการ
 เท่านั้น และจะไม่มีการต่อสู้กับทหารของรัฐบาลเลย ภายหลังจำเลย
 ทราบว่าได้มีการต่อสู้กับทหารของรัฐบาลขึ้นซึ่งผิดจากความมุ่งหมาย
 เดิม จำเลยจึงหนีเอาตัวออกจากพระองค์เจ้าบรมวงศ์ เพื่อเสาะหา
 รัฐบาล

คดีนี้ทางพิจารณาในชั้นต้น คงปรากฏข้อเท็จจริงว่า เมื่อวันที่ ๒๐
 ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พระองค์เจ้าบรมวงศ์ไศยมณฑลพร้อมด้วย
 เยาวชนศาสตร์ราษฎรผู้สมัครเป็นอันมากมาจากจังหวัดนครราชสีมา โดย
 ใช้รถไฟของรัฐบาลเป็นพาหนะ ครั้นมาถึงสถานีปากช่องพบขบวนรถไฟ
 นายพันตำรวจโทพระกลากลางสมร ซึ่งรับคำสั่งจากรัฐบาลให้คุมตัว
 ไปราชการที่จังหวัดนครราชสีมา ทหารฝ่ายพระองค์เจ้าบรมวงศ์ไชย
 อาวุธปืนกลยิงพวกตำรวจของรัฐบาล ถูกนายตำรวจตาย ๒ คน และ
 บาดเจ็บ ๒ คน แล้วจับพระกลากลางสมรกับพวกตำรวจเหล่านั้นไว้
 ครั้นแล้วก็เคลื่อนขบวนต่อมาจนถึงคอนเมือง ส่วนทหารช่างจังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นพรรคพวกของพระองค์เจ้าบรมวงศ์ไชย
 มาช่วยกันประชิดพระนครในวันเดียวกัน รุ่งขึ้นรัฐบาลได้ให้
 นายพันตรีหลวงเสรีเรืองฤทธิ์ นำหนังสือไปให้ผู้บังคับกองพันทหาร
 ช่างที่ ๑ - ๒ ซึ่งบังคับกองพันทหารช่างอยู่ที่บางเขน อันเป็นแนวหน้า ใจความใน
 หนังสือฉบับนั้นมีความว่านำทหารมาเพื่ออะไร ถ้าเขาใจผิดก็ขอให้ปลด
 อาวุธและนำทหารเขามาในพระนครเสีย มิฉะนั้นจะถือว่าเป็นกบฏ
 แตนายพันตรีหลวงเสรีเรืองฤทธิ์ กลับถูกจับส่งไปคุมขังไว้ ในที่สุด
 ทหารฝ่ายพระองค์เจ้าบรมวงศ์ไชยกับทหารฝ่ายรัฐบาลเกิดยิงต่อสู้กัน

เป็นเหตุให้ทหารทั้งสองฝ่ายล้มตาย บาดเจ็บ และทรัพย์สินของรัฐบาล และพลเมืองเสียหายมากมาย ปรากฏวานายและพลทหารฝ่ายรัฐบาล ตองเสียชีวิตในการนี้ ๑๕ นาย และบาดเจ็บอีก

ต่อไปนี้จะไต่พิจารณาถึงว่า จำเลยทั้ง ๓ ได้เกี่ยววข้องกับการกระทำ ของพระองค์เจ้าบวรเดชอย่างไรหรือไม่ ความข้อนี้ปรากฏตามสำนวน วาเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ปีนี้ พระองค์เจ้าบวรเดช พร้อมด้วยครอบครัว และจำเลยที่ ๑ ไต่ลงเรือจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปตามลำน้ำเจ้าพระยา เพื่อจะไปจังหวัดสระบุรี ครั้นถึงวัดแคทราย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไต่พักอยู่ในเรือ ๑ คืน ระหว่างที่พักอยู่นั้น มีนายปาน สุนทรจันทร์ (นายพันโท พระวิเศษโยธาภิบาล) นายเวก สุไชย (นายพันตรี หลวง โทมึงชัย) และนายคี จารุปานฑู (นายพันตรี หลวงลมบาศา) ซึ่ง เป็นพี่ชายของจำเลยที่ ๑ ไปเฝ้าพระองค์เจ้าบวรเดช รุ่งขึ้นพระ- องค์เจ้าบวรเดชพร้อมด้วยจำเลยที่ ๑ ก็ออกเรือไปพักอยู่ที่บ้านอุทา หลวง แล้วขึ้นรถไฟไปสระบุรี และจังหวัดนครราชสีมา พักอยู่ที่บ้าน นายอิ่ง โทษิกนิษฐ (นายพันเอกพระยาไชเยนทรฤทธิรงค์) ในระหว่าง ที่จำเลยที่ ๑ ไปกับพระองค์เจ้าบวรเดชนั้น พระองค์เจ้าบวรเดชเคย รับผิดชอบจำเลยที่ ๑ ในระหว่างทางวาระรัฐบาลของเราใกล้จะเป็น คอมมิวนิสต์ และพระบวรเดชพระเจ้าอยู่หัวถูกหมิ่นประมาทมาก ครั้นวันที่ ๔ ตุลาคม ปีนี้ จำเลยที่ ๑ ออกจากจังหวัดนครราชสีมา ลงมากรุงเทพฯ ต่อมาวันที่ ๑๐ เดือนเดียวกันจำเลยที่ ๑ ได้ขึ้นไป พักอยู่ที่บ้านนายคี จารุปานฑู จะไปเยี่ยมน้องสาวแล้วเลยนุ่งจดหมาย ของพระองค์เจ้าบวรเดชไปให้หลวงโหมธรอนราญ ผู้บังคับกองร้อยทหาร มาที่จังหวัดสระบุรี รุ่งขึ้นถึงเกิดเหตุโดยมีทหารบริวารรถไฟมาลงที่ คอนเมือง จำเลยที่ ๑ ไต่มาขึ้นรถไฟอีกขบวนหนึ่ง ซึ่งเป็นรถบรรทุก ลูกระเบิด และมีทหารอื่นมาควยจนถึงคอนเมือง ระหว่างจำเลยที่ ๑ คุมคอนเมืองไต่ช่วยควบคุมทหารไปรักษาการณ์ที่สถานีเชียงราก และ ช่วยควบคุมทหารไปขอมสะพานที่สถานีป่าหวายเพื่อให้ทหารนครสวรรค์ ซึ่งเป็นพรรคพวกของพระองค์เจ้าบวรเดช เคลื่อนขบวนมาสมทบที่ คอนเมืองแล้วกลับมวที่สถานีบ้านภาชี มีการประชุมนายทหาร ทั้งโทร- เลขบอกเหตุการณ์ให้นายสิน อัครนิพัทธ์ (นายพันเอกพระยาเทพสงคราม) ทราบ แล้วจำเลยที่ ๑ เลยไปจังหวัดนครราชสีมาที่กองทหารของ พระองค์เจ้าบวรเดช ส่วนจำเลยที่ ๒ และที่ ๓ นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ใน กรุงเทพฯ ไต่หายไปจากบ้านของตนตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม ปีนี้

ต่อมาวันที่ ๕ เดือนเดียวกัน บุตร ภรรยา ครอบครัวของจำเลย
 ที่ ๒ ที่ ๓ โคพากันขึ้นรถกรุงเทพฯ เพื่อไปยังจังหวัดนครราชสีมา
 พอขบวนรถไฟถึงสถานีบางปะอิน จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ โคมาขึ้น
 รถไฟไปพร้อมกับบุตรภรรยาของตน ในขณะนั้นมีนายสิน อัครนิท
 ไปควย ครั้นถึงจังหวัดนครราชสีมา จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ พรอม
 ควบครอบครัวไปพักอยู่ที่บ้านพระเสนาณรงค์ ที่ ๒ เป็นพี่ชายของจำเลย
 ที่ ๒ ระหว่างที่จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ พักอยู่ที่บ้านพระเสนาณรงค์นั้น
 โคไปเฝ้าพระองค์เจ้าวรฤทธิฐานายอิ่ง โปษนิษฐ์ หลายหน
 หลายครั้ง และโคไปพบกับหม่อมเจ้าสิทธิพร นายสิน อัครนิท
 นายกิน ทาราบ (นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม) นายทองอยู่
 ตุทานนท์ (นายพันเอกพระยาศรีศรีศักดิ์) นายอิ่ง โปษนิษฐ์
 นายแปลก เอกะศิริ (นายพันโทพระปัจเจกพินาศ) นายจรรยา
 โชติกเสถียร (นายพันโทหลวงจรรยาฤทธิไกร) และนายจิต
 อัครนิท (นายพันตรีหลวงพลหาญสงคราม) พอวันที่ ๑๑ ตุลาคม
 ปีนี้ จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ โคลงมาตอนเมืองพรอมกับขบวนรถทหาร
 จำเลยที่ ๒ ทำการตำแหน่งสมุหบัญชี มีหน้าที่เบิกจ่ายเงิน เครื่อง
 อวश्यकุภัณฑ์และเสบียงอาหารตลอดมา ส่วนจำเลยที่ ๓ มี
 หน้าที่เกี่ยวแก่การหนังสือและเป็นรูปร่างหลัก ๒ ประการ

ได้ความดังนี้เห็นได้ว่า พระองค์เจ้าวรฤทธิฐานายอิ่ง เลขกับจำเลยทั้ง ๓
 คนทำกรวรวุติอดสัมพันธ์กันตลอดมา กอนเกิดเหตุหลายวัน และ
 พระองค์เจ้าวรฤทธิฐานายอิ่ง เลขกับจำเลยทั้ง ๓ ไททราบวา รัฐบาลของ
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนาถลัวจะดำเนินการไปในทางคอม-
 มูนิสต์ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวถูกคนขึ้นคำกหมิ่นกแคลน
 มาก นับว่าจำเลยทั้ง ๓ คนรู้ความมุ่งหมายและความประสงค์
 ของพระองค์เจ้าวรฤทธิฐานายอิ่ง เลขกอนเกิดเหตุอยู่ดี แลว่าจำเลยเป็นผู้ที่
 เคารพนับถือพระองค์เจ้าวรฤทธิฐานายอิ่ง เลขมาแต่เกากอน มีความเต็มใจที่
 จะช่วยเหลือเพื่อใ้ภารกิจสำเร็จลุลวงไปตามที่พระองค์เจ้า
 วรฤทธิฐานายอิ่ง เลขสั่งไว้ จึงติดตามมากับขบวนทหารรับทำการในหน้าที่
 สำคัญต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

ความประสงค์และเจตนาของจำเลยกับพวกอันแท้จริงซึ่งยก
 ขบวนทหารเขามากระทำกรในครั้งนั้น เห็นได้ว่าจำเลย
 กับพวกไม่พอใจรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงหา
 อบายกล่าวหลอกลวงใ้คนทั้งหลายหลงเชื่อว่ารัฐบาลของพระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะใช้วิธีดำเนินการไปในทางคอมมูนิสต์ และ

ในพระมหานคร เกิดการจลาจล ปล่อยให้ประชาชนหมั่นประมาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งความจริง เหตุการณ์ทั้งหลายที่ จำเลยกับพวกยกขึ้นหลอกหลวงทหารและประชาชนนั้นหาได้เกิดขึ้น อย่างไม่ ตรงกันข้าม รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวคงดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ หลัก ๕ ประการที่พระองค์- เจ้าบรม เกษและจำเลยกับพวกยื่นต่อรัฐบาลนั้น เป็นนโยบายที่แสดง ออกมา เพื่อให้ประชาชนหลงนิมการกระทำของจำเลยกับพวก พุทธิการณที่พระองค์เจ้าบรม เกษและจำเลยกับพวกนำทหารพร้อม คุ้มสรรพศาสตราวุธมากมายนั้น ก็เพื่อจะหว่าญลบล้างรัฐบาล เก่านั้น ส่วนจำเลยทั้ง ๓ คนนี้ ตามที่โศกกล่าวมาแล้วก็เกี่ยว- ของรู้เห็น เหตุการณ์ตั้งแต่ตนหลุดออกมา ย่อมเป็นที่แสดงให้เห็นว่า โศกสมควรคิดก็กับพระองค์เจ้าบรม เกษกระทำการกับญ มีความผิด ตามกฎหมายลักษณะอาชญา มาตรา ๑๐๑ ซึ่งกำหนดโทษ ๒ สถาน คือ ประหารชีวิตสถานหนึ่ง กับให้จำคุกตลอดชีวิตอีกสถานหนึ่ง เมื่อทางพิจารณาปรากฏว่า จำเลยโศกคบคิดมาแต่แรกและปฏิบัติ หน้าที่สำคัญควยแล้วก็สมควรจะวางโทษสถานหนัก

ส่วนข้อที่จำเลยกล่าวว่า โศกเข้าหารัฐบาลบ้าง มีเจตนาจะ เขาหารัฐบาลบ้างนั้น เห็นว่าไม่เป็นข้อที่จะบันเทโทษใด เพราะ เหตุว่าเมื่อจำเลยที่ ๑ เขาหารัฐบาลนั้นรัฐบาลได้จัดการปราบ พวกกบฏพวยไปแล้ว ส่วนการที่จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ ไปเสีย จากคอนเมืองลงมาอยู่กรุง เทพุนั้นก็มีเหตุผลให้เห็นว่า จำเลย ทราบหรือควรจะทราบอยู่แล้วว่า พวกกบฏที่สู้รบกับทหารของรัฐบาล จะต้องถอยออกจากคอนเมือง จำเลยที่ ๒ และที่ ๓ จึงใคร่ไป เสียก่อน เพื่อปลุกคนไทพนภัย อาศัยเหตุผลดังกล่าวแล้วจึงปรึกษา เห็นชอบพร้อมกันพิพากษาให้ประหารชีวิตจำเลยทั้ง ๓ คน โดยให้ เอาไปตัดศีรษะเสีย

(ลงนาม)	พลตรี พระยาประเสริฐสงคราม	ประธานกรรมการ
"	พระยานลราชสุวัจน	กรรมการ
"	พ.อ. พระยาอภัยสงคราม	กรรมการ
"	พระมนูเวทย์วิมลนาถ	กรรมการ
"	น.ท. พระวินิจฉัยอัญการ	กรรมการ
"	พ.ท. พระชจรเนติยุทธ	กรรม

(ลงนาม)	พ.ท. พระประจันปัจจนึก	กรรมการ
"	พ.ท. หลวงวีรโยธา	กรรมการ
"	พ.ท. หลวงพรหมโยธี	กรรมการ

คำพิพากษาศาลพิเศษให้ประหารชีวิตจำเลยทั้ง ๓ คนนี้ ภายหลังจากมาจำเลยทั้ง ๓ คน ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานอภัยโทษให้จำคุกตลอดชีวิตตามเกณฑ์ในพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ. ๒๔๙๕^๒

นอกจากนี้คดีในสำนวนอื่น ๆ ซึ่งอัยการแห่งศาลพิเศษได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องร้องผู้ต้องสงสัยที่ตกเป็นจำเลยคดีกบฏบวรเดชนี้ก็เป็นจำนวนมาก ทั้งที่หนังสือพิมพ์เฉลิมประเทศได้รายงานข่าวว่า

... อัยการศาลจังหวัดอุตรดิตถ์ และอัยการศาลพิเศษ ได้รับ
เร่งทำการไต่สวนผู้ต้องหาที่เกี่ยวข้องแก่การกบฏ ณ ศาลาว่าการ
กระทรวงกลาโหม ตั้งแต่เวลา ๙.๐๐ จนถึงเวลา ๑๔.๐๐ นาฬิกา
และบางวันจนถึง ๒๓.๐๐ นาฬิกา จำนวนผู้ต้องหาทั้งหมดจน
บัดนี้ ๓๐๔ คน ในจำนวนนี้อัยการศาลพิเศษได้ทำความเห็นปล่อย
ตัวผู้ต้องหาไป ๑๖๓ คน ที่ทำความเห็นให้ส่งฟ้องยังศาลพิเศษ
หรือศาลของที่ ๑๔๑ คน...^๓

ในระหว่างดำเนินการพิจารณาอยู่นั้น ทางกรมได้ดำเนินการจับกุมผู้ต้องสงสัยมาดำเนินคดีเพิ่ม
ขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ในระยะนี้จึงเป็นเวลาที่ยุบาลดำเนินการปราบปรามจับกุมคุมขังบุคคลต่าง ๆ
ที่ไม่สนับสนุนหรือไม่นิยมชมชอบรัฐบาลอย่างเต็มที่ ดังตัวอย่าง เช่นคดีที่ศาลพิเศษได้พิพากษา
ลงโทษด้วยความผิดเพียงแต่ปากพล่อยคือ คดีพระพิทักษ์สมุทรเขต ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์
ซึ่งศาลได้พิพากษาให้จำคุกไว้ ๑๖ ปี เพราะจำเลยได้พูดว่า

^๑เฉลิมประเทศ, ๙-๘ ธันวาคม ๒๔๙๖.

^๒กรมพระธรรมทูตทหารบก, บัญชีสำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษ คดีกบฏ
(พระองค์เจ้าบวรเดช), แผ่นที่ ๓ คดีที่ ๑๒/๙๖.

^๓เฉลิมประเทศ, ๖ ธันวาคม ๒๔๙๖.

...หลวงศุภชลาศัยถูกยิงที่ศีรษะแล้ว หนีไปรักษาตัวอยู่ที่โรง-
เรียนนายร้อยทหารบก และว่าพระอรุณมณฑลก็ตกข้างเพราะไม่
ยอมประกาศชาวของรัฐบาล พระอรุณมณฑลเป็นคนตรง ๆ อยู่
ชาวของรัฐบาลนั้นเป็นชาวแท้ รัฐบาลนี้มีใจป้ำสูรัฐบาลเจ้าคุณ
บุญในกรณีศึกษาทำไมได้ เขาขอไหล่ออกก็จะออกเสีย ก็ไม่
ตองรบกัน...

ซึ่งศาลเห็นว่าจำเลยมีเจตนาจะบ่อนทำลายสมรรถภาพของทหารและตำรวจให้เสื่อมทราม
และยุยงพลเมืองให้ขาดความจงรักภักดีต่อรัฐบาล^๑

การที่ศาลพิเศษได้พิพากษาคดีสินจำเลยด้วยสาเหตุเพียงคำกล่าวให้ร้ายรัฐบาลตาม
ความเข้าใจและคำวินิจฉัยของศาล เช่นคดีกั้งกล่าวแล้วนั้น จึงก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัว
ทั่วไปในหมู่ประชาชน อันส่อให้เห็นถึงอำนาจรัฐภายใต้ระบอบประชาธิปไตยใหม่เป็นการ
จำแลงรูปมาเป็นเผด็จการกดขี่ประชาชนไม่ให้เงี้ยวขึ้นมาวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้นั้นเอง
จึงนับว่าวิธีการของรัฐบาลโดยใช้อำนาจศาลพิเศษเช่นนี้ได้สร้างความกว้างขวางของการ
ยุติธรรมเป็นครั้งแรก จำเลยคดีกบฏวรวะเดชทุกคนต่างก็ตระหนักเป็นอย่างดีว่า การเรียก-
รองความยุติธรรมใด ๆ จากศาลพิเศษนี้ย่อมเป็นเรื่องที่ยากจะหวังได้ เพราะแท้ที่จริงแล้ว
ศาลพิเศษนี้หาได้มีอิสระอย่างแท้จริงในการพิพากษาอรรถคดีไม่ เพราะการตั้งศาลพิเศษชำระ
คดีนั้น เป็นการตั้งฉากกันพอเป็นพิธีเท่านั้น หากแต่ศาลจริงอยู่ที่วังปารุสกวัน จะลงโทษใคร
มากน้อยเท่าใดสั่งมาจากวังปารุสกวันทั้งสิ้น ไม่มีหลักเกณฑ์อะไร ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้มี
อำนาจเท่านั้นคือความยุติธรรม^๒ และดูเหมือนว่าความรู้สึกโดยทั่วไปกั้งกล่าวแล้วนี้ ในหมู่
ประชาชนและสื่อมวลชนบางฉบับที่กล่าวหาความจริงและไต่สวนจะธรรมนั้นคงจะกองไปถึงวัง
ปารุสกวันก็ได้ จึงทอมารัฐบาลได้สั่งให้กองโฆษณาการออกแถลงการณ์ชี้แจงว่า

...ตามที่ใ้ผู้มีใจฝักใฝ่เห็นไปว่าการพิจารณาชำระคดีผู้ต้องหา
ว่าเป็นกบฏก่อการจลาจลคราวนี้มีบุคคลบางคน เป็นผู้บังคับกาลใหญ่

^๑ กรมพระธรรมนูญทหารบก, เรื่องเดิม.

^๒ เลื่อน ศราภย์วานิช, บันร่ายของข้าพเจ้า, หน้า ๑๒๘.

ทั้งหลยเป็นไปตามความเห็นของคนนั้น กองโฆษณาการขอปฏิเสธความขอนี้ว่า เป็นเรื่องอันปราศจากมูลความจริง และขอแถลงว่าอำนาจศาลตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนั้นจะคงอยู่เหนืออิทธิพลทั้งหลาย และการพิจารณาคดีนั้นจะคงดำเนินไปในทางยุติธรรมที่สุด ซึ่งคณะตุลาการมีอำนาจที่จะใช้ดุลยพินิจในทางที่ชอบด้วยกฎหมาย โดยปราศจากอคติทั้ง ๔ จึงขอไห้ประชาชนเข้าใจกรณีความจริงตามนี้

ศาลพิเศษได้ดำเนินการไต่สวนลงโทษผู้ต้องหาที่จับกุมตัวไว้ได้มาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๖ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงได้พิพากษาลงโทษจำเลยในคดีกบฏทั้งสิ้นเป็นจำนวน ๒๓๕ คน^๒ ซึ่งมีนักโทษการเมืองกรณีกบฏบวรเดชที่อุทธรณ์โทษตามคำพิพากษาของศาลพิเศษตั้งแต่โทษสูงสุดประหารชีวิตและจำคุกตลอดชีวิต จนถึงจำคุก ๖ เดือนเป็นอย่างน้อย รวมทั้งการสั่งปลดและให้ออกจากราชการด้วยเป็นจำนวนมาก^๓

แต่การดำเนินการปราบปรามศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลคณะราษฎรนี้หาได้ยุติลงแต่เพียงคำพิพากษาของศาลพิเศษนี้ไม่ เพราะต่อมาปรากฏว่ารัฐบาลดำริที่จะดำเนินการอย่างถอนรากถอนโคนบรรดาผู้ที่รัฐบาลถือว่าเป็นศัตรูทางการเมืองของตนเสียให้สิ้นหนวากไปด้วย นั่นก็คือ การที่เมื่อรัฐบาลได้จับกุมพวกแข็งอำนาจเหล่านี้มาได้แล้ว ได้มีคำสั่งมายังพระยาอุคมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (ม.ร.ว. ประยูร อิศรศักดิ์) รัฐมนตรีมหาดไทย ให้จัดการริบทรัพย์สมบัติพวกนี้เสียให้สิ้นเชิง พระยาอุคมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์เห็นว่าไม่ชอบด้วยท่านองคคองยุติธรรมแต่ครั้นจะชี้แจงไปโดยลำพัง พระยาพหลพลพยุหเสนาอาจไม่เชื่อก็ได้ จึงได้ชวนพระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา) ซึ่งขณะนั้นเป็นอธิบดีกรมอัยการ ไปช่วยชี้แจงแสดงความเห็นในหลักกฎหมายด้วยว่า ทำไม่ได้ พระยาพหลพลพยุหเสนาจึงยอมจำนน^๔

^๑หลักเมือง, ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

^๒เลื่อน ศราภย์วานิช, เรื่องเกิมน, หน้า ๑๕๗.

^๓กรมพระธรรมนูญทหารบก, บัญชีสำนวนคดี..., แผ่นที่ 3.

^๔เลื่อน ศราภย์วานิช, เรื่องเกิมน, หน้า ๑๑๘.

วิธีการปราบปรามปรามศัตรูทางการเมืองอย่างไม่ยุติธรรม ซ้ำยังสะท้อนมาไม่บริสุทธิ์ เช่นนี้ นับว่าเป็นการสร้างความค้างปรอยให้แก่คณะราษฎรเอง เป็นอย่างยิ่ง แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะเพื่อรักษาฐานะและอำนาจของคณะราษฎรเองก็ตาม แต่เป็นการกระทำที่ไม่สะอาดและบริสุทธิ์เพียงพอ ซึ่งกลายเป็นสาเหตุแห่งความเสื่อมและความแตกแยกในคณะราษฎรเอง ในเวลาต่อมาภัย อำนาจของศาลพิเศษที่รัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาได้นำออกมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือปราบปรามพวกกบฏวรวรเดช ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นศัตรูทางการเมืองของคนในขณะนั้น นอกจากเป็นการใช้อำนาจฟ้องร้อง ไล่ส่วนจำเลยคดีกบฏทั้งหลายตามอำนาจแห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษพิทักษ์ศักราช ๒๔๗๖ นี้แล้ว รัฐบาลโดยศาลพิเศษยังถือโอกาสใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองเข้าแทรกแซงข้าราชการประจำอย่างมาก ถึงขั้นไล่ออกโดยไม่เป็นธรรม ดังเช่นกรณีพระยาโทณวณิชมนตรี (วิสุทธ์ โทณวณิช) เลขาธิการสภาเผยแพร่พาณิชย์ ปฏิบัติราชการผู้รักษาการแทนอธิบดีกรมพาณิชย์ ดังรายละเอียดคือ "ในคราวเกิดกบฏวรวรเดช ในต้นเดือนตุลาคม ๒๔๗๖ นั้น คณะกรรมการคนสำคัญ ๆ ใน "คณะชาติ" ได้รวมอยู่กับฝ่ายกบฏด้วยคือ คุณหญิงศรีพิชัยสงคราม นาวาเอกพระแสงสิทธิการ พระยาเสนาสงคราม และพระยาศรภักย์พิพัฒน์ ในเวลานั้นคณะราษฎรเห็นว่า คณะชาติเป็นศัตรูคู่แข่งชั้นทางการเมือง และการที่บุคคลสำคัญของคณะชาติเกี่ยวข้องกับกบฏวรวรเดชอยู่ด้วย พระยาโทณวณิชมนตรีซึ่งเป็นนายกสมาคมคณะชาติจึงถูกฝ่ายรัฐบาลเพ่งเล็งเป็นพิเศษ และได้ถูกจับกุมในข้อหากบฏเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๖ โดยทางราชการได้จ่ายเงินเดือนตั้งแต่วันนั้น โดยรัฐบาลได้ตั้งข้อสงสัยดังนี้

๑. คุณหญิงโทณวณิชมนตรี เป็นพี่สาวของคุณหญิงศรีพิชัยสงคราม คุณหญิงศรีพิชัยสงคราม เป็นญาติกับนางสารสาสน์พลขันธ์ ทั้งสองมีความสนิทสนมชอบพอกับพระยาเทเวศร์-อำนาจฤทธิ์ ซึ่งร่วมอยู่ในฝ่ายกบฏด้วย
๒. พระยาโทณวณิชมนตรี มีความสนิทสนมชอบพอกับพระยาศรภักย์พิพัฒน์ ผู้ร่วมอยู่กับฝ่ายกบฏ และได้ไปมาหาสู่กันเสมอ

* โปรกฏรายละเอียดใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, นักการเมืองกับข้าราชการประจำ : ศึกษาเฉพาะการใช้อำนาจการเมืองแทรกแซงข้าราชการประจำ, (เอกสารอักษรณ์านาเย็บเล่ม).

๓. หลวงวิจิตรวาทการให้การเชิงปรักปรำว่า ในวันเกิดกบฏบวร เกษ หลวงวิจิตรวาทการได้ให้คนถือหนังสือไปหาพระยาโทณวณิชมนตรีแต่ไม่พบตัว และในวันนั้นพระยาโทณวณิชมนตรีไม่ได้ไปทำงานที่กระทรวงพาณิชย์เลย

๔. ศาลพิเศษกล่าวหาว่า พระยาโทณวณิชมนตรีรู้เห็นเรื่องการที่พระองค์เจ้าบวร เกษ ส่งจดหมายถึงพันเอกพระยาศรีราชสงคราม ผู้บังคับการทหารบกปราจีนบุรี ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์พาไปให้พระยาศรีราชสงคราม พระบรมวงศานุวงศ์เป็นน้อง เขยคุณหญิงศรีพิชัยสงคราม คุณหญิงศรีพิชัยสงครามและคุณหญิงโทณวณิชมนตรีได้ไปที่บ้านนางสารสาสน์พลชั้น ซึ่งพระบรมวงศานุวงศ์มาพักอยู่ด้วย พระยาโทณวณิชมนตรีจึงจะตอกรู้เรื่องจดหมายนี้และร่วมอยู่ในฝ่ายกบฏบวร เกษด้วย

พระยาโทณวณิชมนตรีแก้ข้อกล่าวหาว่า ไม่ได้รู้เห็นหรือสมคบกับผู้ใด ตั้งแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ตลอดมา เรื่องสมาคมชาตินั้นรับว่าเป็นผู้เริ่มตั้ง และจะเป็นนายของสมาคม นั้นจริง แต่ไม่มีความประสงค์จะเป็นปรักปรำกับบุคคลใด ในระหว่างกบฏไม่ได้ไปทำงานเพราะป่วยเป็นโรคเล่าได้ และเป็นระเบียบประจำบ้านว่า ถ้ามีคนมาหาแล้ว คนใช้จะต้องบอกว่าไม่อยู่เสมอ ส่วนการไปมาหาสู่กับพระยาศรภัยพิพัฒน์นั้น โดยหน้าที่ของตนเป็นข้าหลวงใหญ่พาณิชย์ จึงไปหาพระยาศรภัยพิพัฒน์ที่โรงพิมพ์เคลลี เมลล์ เสมอ เพราะต้องการทราบข่าวการค้าต่างประเทศจากพวกหนังสือพิมพ์ สำหรับจดหมายของพระองค์เจ้าบวร เกษที่คุณหญิงศรีพิชัยสงครามถือไปให้พระศรีราชสงครามนั้น ไม่ทราบเรื่อง และก็ไม่ได้อาศัยที่บ้านนางสารสาสน์พลชั้น เพราะป่วยอยู่ที่บ้าน

ต่อมาศาลพิเศษได้พิพากษาให้คุณหญิงศรีพิชัยสงครามกับพระบรมวงศานุวงศ์ ลงโทษจำคุกตลอดชีวิต และให้ปล่อยตัวพระยาโทณวณิชมนตรีกับคุณหญิงโทณวณิชมนตรี เนื่องจากหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามคำฟ้องของอัยการจริง และพร้อมกันนี้ ประธานกรรมการศาลพิเศษได้มีหนังสือคดีแดง ที่ ๒๔, ๓๐/๒๔๗๗ ลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม

โปรดเกล้าฯ ระเบียบใน คำให้การของหลวงวิจิตรวาทการต่อศาลพิเศษ ในคำพิพากษาศาลพิเศษเรื่องกบฏ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๗.

พ.ศ. ๒๔๙๗ แจงผลคำพิพากษามายังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ คนสังกัดพระยา
โทณวณิชมนตรีด้วย

ทันทีที่ศาลพิเศษสั่งปล่อยตัว พระยาโทณวณิชมนตรีพ้นข้อหาขบถแล้ว ก็ได้ไปรายงาน
ตัวต่อหม่อมเจ้าวิมาวาทิพย์ ปลัดกระทรวงเศรษฐกิจ ในวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๗ เพื่อขอ
ทราบว่าจะปฏิบัติกรอย่างไรต่อไป เพราะ เมื่อถูกจับกุมอยู่นั้นยังไม่ได้พ้นจากสภาพการเป็น
ข้าราชการ แต่ทางปลัดกระทรวงยังไม่กล้าตัดสินใจสั่งพักการใด จึงให้พระยาโทณวณิช-
มนตรีหยุดพักผ่อนราชการก่อน แล้วให้นำเรื่องขึ้นปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
ตามบันทึกเสนอลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๔๙๗

อนึ่ง มีข้อนำส่ง เอกอัยการว่า ในคราวที่มีการขบถวรร เคยเกิดขึ้นนั้น ได้มีข้าราชการถูก
จับกุมหลายคนรวมทั้งข้าราชการกระทรวงเศรษฐกิจด้วย ผู้ที่ศาลพิเศษพิพากษาลงโทษ
ทางราชการก็มีคำสั่งให้ไล่ออก ตามหนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรีที่ ง. ๘๓๘๒/๒๔๙๖ ลง
วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ ส่วนผู้ที่ถูกจับกุมตัวไปแต่ภายหลังได้รับการปล่อยตัวโดยยังไม่มีกร
ฟ้องร้องต่อศาลพิเศษ ทางราชการก็ให้กลับเข้ารับราชการตามเดิม จนกว่าเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรีจะส่งความเห็นอัยการศาลพิเศษแจ้งมาว่า จะสมควรให้ปลดหรือไล่ออกจากราชการ
สำหรับกรณีที่สองนี้ อัยการศาลพิเศษมีความเห็นให้ไล่ออกเป็นส่วนมาก แต่ที่ให้กลับเข้ารับ
ราชการตามเดิมก็มี ๒

ถ้าพิจารณาตามธรรมเนียมปฏิบัติในขณะนั้นจะเห็นได้ว่า กรณีของพระยาโทณวณิชมนตรี
เป็นเรื่องที่ไม่เคยมีมาก่อน เพราะไม่มีการฟ้องศาลพิเศษ และศาลพิเศษตัดสินชี้ขาดให้ปล่อยตัว
พ้นข้อหาแล้ว แต่ปรากฏว่ารัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เองก็ไม่กล้าตัดสินใจโดย
เกรงอำนาจทางการเมือง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ จึงได้มีหนังสือที่ ๙๑๒/๒๔๙๖
ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๙๗ ถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อขอทราบแนวปฏิบัติสำหรับกรณีนี้

๑ หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ง. ๘๓๘๒/๒๔๙๖ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖.

๒ หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ศ. ๔๑๐/๒๔๙๗ ลงวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๔๙๗.

นายกรัฐมนตรีจึงได้มีบัญชาให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมตามไปยังกรรมการศาลพิเศษ และอัยการศาลพิเศษ และได้รับหนังสือที่ ๒๕๘/๒๗ ลงวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ตอบมา มีความว่า

ด้วยคดีระหว่างอัยการศาลพิเศษ โจทก์ พระยาโทณวณิชมนตรี กับพวก จำเลย ศาลพิเศษไต่พิพากษาคดีนี้แล้วแต่วันที่ ๒ สิงหาคม ค.ศ. นี้ โจทก์จำเลยอื่น แต่ยกฟ้องคดีส่วนตัวพระยาโทณวณิช จำเลย อ่างเหทวาท โจทก์ไม่ไต่พยานสำคัญ คือนางสารสาสนพลชั้นธ มาสืบ

ตามเหตุผลที่ศาลอ้างนั้นไม่ใช่เพราะจำเลยเป็นคนบริสุทธิ์ แต่เพราะโจทก์ไม่สามารถนำตัวนางสารสาสนพลชั้นธจากต่างประเทศมาให้ศาลสืบไต่ ตามคำนางสารสาสนพลชั้นธประกอบด้วยเหตุผลอันในสำนวนนั้นจำเลยอยู่ในประเภทพวกคนคิดในการกบฏคราวนี้ ถ้าไต่ตัวนางสารสาสนพลชั้นธมาเบิกความ จำเลยอาจได้รับโทษไม่น้อยกว่าพระบรมราชูปถัมภ์ อัยการศาลพิเศษเห็นพร้อมกันว่าไม่เป็นการสมควรที่รัฐบาลจะรับไว้ใช้ในราชการต่อไป

พร้อมกันนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมขณะนั้นซึ่งก็เป็นประธานกรรมการศาลพิเศษโดยตำแหน่งอยู่ด้วยในเวลาเดียวกัน ได้แจ้งให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการทราบว่า "อัยการศาลพิเศษมีความเห็นว่า ไม่สมควรที่รัฐบาลจะรับพระยาโทณวณิชมนตรีไว้ใช้ในราชการต่อไป" *

ต่อมาก็ได้มีการนำเรื่องของพระยาโทณวณิชมนตรีเข้าประชุมกันในคณะรัฐมนตรีอีกชั้นหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๔๗๗ คณะรัฐมนตรีได้มีมติว่า

๑. ไม่ควรให้พระยาโทณวณิชมนตรีกลับเข้ารับราชการตามเดิม
๒. การเบิกจ่ายเงินเดือนนั้นให้กระทรวงเศรษฐการพิจารณาตามระเบียบว่าควรเบิกจ่ายให้เพียงใด แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินวันยกตำแหน่ง เดิมของพระยาโทณวณิชมนตรี ๒

* หนังสือลดกระทรวงกลาโหมที่ ๒๕๘/๒๗ ลงวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๗๗.

๒ ราชละเอียดในพระราชบัญญัติจักษวาระเบียบราชการ สำนักงานและกรมในกระทรวงเศรษฐการ พ.ศ. ๒๔๗๖.

๓. ให้กระทรวงเศรษฐกิจพิจารณาว่า พระยาโทณวณิชมนตรีมีมลทินมัวหมองหรือไม่
อย่างไร เพื่อพิจารณาในการที่จะควรไต่ถามหรือไม่ว่า

แต่เรื่องของพระยาโทณวณิชมนตรีก็ยังมีคดีสิ้นสุดเพียงแค่นี้ เพราะว่าในเวลาต่อมา
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจก็ได้ถามไปยังกระทรวงกลาโหมอีกว่า ขอให้ตามความเห็น
อัยการศาลพิเศษว่า พระยาโทณวณิชมนตรีมีมลทินมัวหมองหรือไม่อย่างไร กระทรวงกลาโหม
ตอบมาว่า อัยการศาลพิเศษได้ให้ความเห็นว่า พระยาโทณวณิชมนตรีมีมลทินมัวหมองมาก
รัฐบาลไม่น่าจะไว้วางใจ ควรไล่ออกเสียจากราชการ^๒

จึงเป็นอันว่ารัฐบาลมีความเห็นยืนยันในการที่จะให้ไล่พระยาโทณวณิชมนตรีออกจาก
ราชการให้ได้ เพราะอัยการศาลพิเศษเห็นว่ามลทิน ไม่น่าไว้วางใจ แม้จะได้มีคำพิพากษา
ศาลพิเศษให้ปล่อยตัวไปแล้วก็ตาม เมื่อถึงขั้นนี้จึงเหลือแต่เพียงการเสนอเรื่องไปยังคณะ
กรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เพื่อดำเนินการตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการ
พลเรือนต่อไปเท่านั้น แต่ปรากฏว่าทางคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) กลับมีมติ
ไม่อนุมัติที่จะให้ไล่พระยาโทณวณิชมนตรีออกจากราชการ เนื่องจากไม่มีระเบียบอันใดซึ่งจะนำ
มาใช้บังคับในกรณีนี้ได้^๓ จึงเป็นอันว่า ก.พ. ได้มีมติแย้งมติของคณะรัฐมนตรี ดังนั้นรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงเศรษฐกิจจึงมีหนังสือไปถึงนายกรัฐมนตรีอีก ซึ่งผลปรากฏว่านายกรัฐมนตรี
และคณะรัฐมนตรีในขณะนั้นต้องการไล่พระยาโทณวณิชมนตรีออกจากราชการโดยไม่มีน้ำหนัก
บ้านานอ แต่ไม่สามารถหาเหตุความผิดได้ คณะรัฐมนตรีจึงตัดสินใจให้ไล่พระยาโทณวณิชมนตรี
ออกจากราชการตามมาตรา ๓๘ (จ)^๔ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบราชการพลเรือน พุทธ-
ศักราช ๒๔๗๖ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๗๘

^๑ หนังสือกระทรวงเศรษฐกิจที่ ๑๒๘/๕๖๖๖ ลงวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๗๗.

^๒ หนังสือกระทรวงกลาโหมที่ ๘๗๕๕/๒๔๗๗ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๔๗๗.

^๓ ฎีกายละเอียดใน หนังสือ ก.พ. ที่ ๖๐๓๘/๒๔๗๗ ลงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๗๗.

^๔ มาตรา ๓๘ (จ) ของ พ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. ๒๔๗๖ มี
ความว่า (จ) ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง.

กรณีการตัดสินใจใช้อำนาจไล่ออกตามมาตรา ๓๔ (จ) นี้ ก็ไม่ปรากฏว่าได้มีการตั้งคณะกรรมการสอบสวนว่า พระยาโทณวณิชมนตรีมีความผิดฐานประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงสถานใด จึงต้องถูกไล่ออกจากราชการ จึงสรุปว่า รัฐบาลต้องการจะหาทางไล่ออกจากราชการเสียมันเอง แม้ว่าศาลพิเศษจะได้พิพากษายกฟ้องแล้วก็ตาม ซึ่งมูลเหตุที่แท้จริงก็คือ รัฐบาลไม่ไว้วางใจเพราะพระยาโทณวณิชมนตรีถูกสงสัยว่าคบคิดก่อการกบฏด้วยมันเอง

พฤติการณ์ของรัฐบาลในกรณีพระยาโทณวณิชมนตรีครั้งนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ศาลพิเศษซึ่งเป็นองค์กรที่ผู้มีอำนาจขณะนั้นตั้งขึ้นได้กลายเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการวินิจฉัยเรื่องที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนด้วย เช่นการวินิจฉัยว่าผู้ใดควรอยู่ในราชการหรือไม่ ผู้ใดเป็นผู้ที่รัฐบาลควรไว้วางใจ หรือไม่ไว้วางใจ ซึ่งหมายความว่า คุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ารับราชการนั้น นอกจากจะมีกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนแล้ว ยังจะต้องเป็นผู้ที่รัฐบาลไว้วางใจอีกด้วย และผู้ที่ตัดสินใจว่าผู้ใดควรแก่การได้รับความไว้วางใจหรือไม่ นั่นคือศาลพิเศษ นับว่ารัฐบาลได้สร้างความมัวหมองหรืออย่างน้อยก็เป็นความบกพร่องโดยเจตนาให้เกิดขึ้นแก่องค์กรศาลพิเศษและรัฐบาลเองด้วยถึง เหตุการณ์ดังกล่าวแล้ว

สรุปได้ว่า การดำเนินคดีบุคคลผู้ต้องสงสัยว่าได้ร่วมมือกับฝ่ายกบฏวรวรเดช ของรัฐบาลในครั้งนั้น ศาลพิเศษได้พิพากษาลงโทษจำเลยมาเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๔๗๖ จนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๔๗๗ เป็นจำนวน ๒๓๕ คน ดังปรากฏรายชื่อผู้ต้องโทษคดีกบฏครั้งนั้นเท่าที่ยังปรากฏหลักฐานเหลืออยู่ให้ศึกษาค้นคว้าได้ในปัจจุบันนี้คือ ๒

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, นักการเมืองกับข้าราชการประจำ..., หน้า ๒๖.

กักรมพระธรรมนุญทหารบก, บัญชีจำนวนคดีและคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ
(พระองค์เจ้าบวรเดช), แผ่นที่ ๑-๑๐.

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๑	นายเจิม อาวุธ (พลตรีพระยาจินดาจักรรักษ์)	ประหารชีวิต	- โทษประหาร
๒	นายชวน ชวานะลิขิกร (พลตรีพระยาทรงอักษร)	ประหารชีวิต	ชีวิตทั้งหมด
๓	ร.ท. จรุง ปัทมินทร์	ประหารชีวิต	ต่อมาได้รับ
๔	นายทองคำ ไทไชโย (พันเอกพระยาฤทธิรงค์- รณเลข)	ประหารชีวิต	พระราชทาน อภัยโทษให้
๕	นายอรุณ บุญนาค	ประหารชีวิต	จำคุกตลอด ชีวิต
๖	ม.จ. สิทธิพร กฤดากร	จำคุกตลอดชีวิต	- นักโทษจำคุก
๗	นายอิน บุญนาค (พระยาสุรพันธ์เสนีย์)	จำคุกตลอดชีวิต	ตลอดชีวิตนี้
๘	ม.ล. เจริญ อิศรางกูร ณ อยุธยา (พระยาวิเศษ- ถาชัย)		ต่อมาได้ถูก ส่งไปปล่อย
๙	น.อ. พระแสงสิทธิการ	จำคุกตลอดชีวิต	เกาะตะรุเตา
๑๐	นายเชื้อ ชมวิทย์	จำคุกตลอดชีวิต	เป็นจำนวน
๑๑	น.อ. พระยาศรภักย์พิพัฒน์ ร.น.	จำคุกตลอดชีวิต	๔๔ คน เมื่อ
๑๒	นายหลุย คีรีวัฒน์	จำคุกตลอดชีวิต	วันที่ ๑๖
๑๓	เสวกโทหลวงมหาสิทธิโวหาร (สอ เศรษฐบุต)	จำคุกตลอดชีวิต	กันยายน
๑๔	คุณหญิงศรีพิชัยสงคราม (สุน จันทร์ฉาย)	จำคุกตลอดชีวิต	พ.ศ. ๒๔๘๒
๑๕	พระบรรจงพยามาล	จำคุกตลอดชีวิต	
๑๖	อำมาตย์ตรี พระคลังคนารักษ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๑๗	รองอำมาตย์เอก หลวงฤทธิวิชัยการ	จำคุกตลอดชีวิต	
๑๘	รองอำมาตย์โท หลวงสุนทรสารณกุล	จำคุกตลอดชีวิต	
๑๙	ร.อ. หลวงศุภศิลป์ประสิทธิ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๐	ร.อ. หลวงจรัสสุทรวชิชัย ร.น.	จำคุกตลอดชีวิต	

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๒๑	ร.อ. หลวงจักรโยธิน	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๒	ร.อ. หลวงหัตถ์กรมการ	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๓	ร.อ. หลวงหาญรณรงค์	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๔	ร.อ. ชุนศิริโยธิน	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๕	ร.อ. หลวงพลหาญหาวิศิก	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๖	ร.ท.อ. หลวงโจอมพลล้าน	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๗	ร.ท. จงกต ไกรฤกษ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๘	ร.ท. ชุนวิวัชรบรรณรบ (วิวั ศศิบุตร)	จำคุกตลอดชีวิต	
๒๙	ร.ท. ทนจากรุเสนีย์	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๐	ร.ท. นอม เพ็ญกุล	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๑	ร.ท. ประเสริฐ คชมทิทธิ	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๒	ร.ท.ท. นัค กฤษณสุวรรณ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๓	นายคาบยงศ์ สุ่มลัญญ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๔	นายเต็ม วาทิน	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๕	นายบุญเยี่ยม สุทธิถวิล	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๖	นายชาม ปิยะพงศ์	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๗	นายสงวน พันธมณี	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๘	นายแฉลม เหลี่ยมเพชรรัตน์	จำคุกตลอดชีวิต	
๓๙	ส.อ. ฉิน แดงลาวขวัญ	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๐	ส.ท. เปลื้อง พงศ์รินทร์	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๑	ส.ท. เทียง เทาโคกกรวด	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๒	ส.ท. งาม เย็นทรวง	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๓	พลฯ สมบัติ นุชสนธิ	จำคุกตลอดชีวิต	

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๔๔	พลฯ เทก จันทรวงเรือง	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๕	พลฯ คำ คุณตา	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๖	พลฯ สนั่น กลิ่นเม้า	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๗	พลฯ สิงห์ น้อยบุญ	จำคุกตลอดชีวิต	
๔๘	พระยานายกนรชน	จำคุก ๒๐ ปี	
๔๙	พระยาสุริยราชวรภัย	จำคุก ๒๐ ปี	
๕๐	นายสิทธิ แสงชูโต (พ.ท. หลวงสรสิทธิยานุการ)	จำคุก ๒๐ ปี	
๕๑	ร.อ. หลวงพหลหาญศึก	จำคุก ๒๐ ปี	
๕๒	พระยาเสนาอนุชิต	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๓	หลวงชำนาญนิคม	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๔	พ.อ. พระประยูทธอริยัน (เชื้อ มโหตร)	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๕	ขุนพิเศษมัยการ	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๖	พระพิทักษ์สมุทเขต	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๗	พ.ท. หลวงปรีชาलयุทธิ (ทิม คงคานนท์)	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๘	ร.อ. หลวงสิงหนุทธิรณการ	จำคุก ๑๖ ปี	
๕๙	ร.อ. หลวงไฉพลรบ	จำคุก ๑๖ ปี	
๖๐	ร.อ. ขุนพงศ์ศรีการ	จำคุก ๑๖ ปี	
๖๑	ร.ท. เชื้อม อินทรสถิตย์	จำคุก ๑๖ ปี	
๖๒	ร.ท. กวี พิมพ์กร	จำคุก ๑๖ ปี	
๖๓	พระยาสุรพลพิพิธ	จำคุก ๑๖ ปี	
๖๔	พ.ท. พระวโรสธประสิทธิ์	จำคุก ๑๔ ปี	
๖๕	ร.อ. หลวงวิศิษุเสณีย์	จำคุก ๑๔ ปี	
๖๖	ร.อ. หลวงราวีไพริน	จำคุก ๑๔ ปี	

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๒๗	ร.อ. หลวงเรืองบุททเวท	จำคุก ๑๔ ปี	
๒๘	ร.อ. หลวงราญอริพาย	จำคุก ๑๔ ปี	
๒๙	ร.อ. ชุนสนิทวรบุทท	จำคุก ๑๔ ปี	
๓๐	ร.ท. ชุนระงับรณการ	จำคุก ๑๔ ปี	
๓๑	ร.ท. ชุนนิตการราวี่	จำคุก ๑๔ ปี	
๓๒	ร.ท. เกื้อ จันทรวิรุจ	จำคุก ๑๔ ปี	
๓๓	ร.อ. อน สุวรรณาจล	จำคุก ๑๔ ปี	
๓๔	หลวงฤทธามาตย์	จำคุก ๑๒ ปี	
๓๕	พระยาราชสิมาจารย์	จำคุก ๑๒ ปี	
๓๖	หลวงสมรรถบริหาร	จำคุก ๑๒ ปี	
๓๗	หลวงศิริทศไผทเทศ	จำคุก ๑๒ ปี	
๓๘	หลวงไกรสรรักษ์	จำคุก ๑๒ ปี	
๓๙	ขุนศิริโคโขคม	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๐	ขุนบัญญัติ	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๑	พระประสิทธิ์สุขสวาราน	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๒	หลวงศุภนัยเนติรักษ์	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๓	หลวงสันตักสงคราม	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๔	พ.ต. หลวงอัมพรไพศาล	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๕	พ.ต. หลวงเวหาสจรคด	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๖	พ.ต. หลวงเกษารุวิชัย	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๗	พระพินิจกิจบัญชา	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๘	ร.อ. หลวงคัคคจรเสนีย์	จำคุก ๑๒ ปี	
๔๙	ร.อ. ม.ร.ว. อนุชารังค์ นวรัตน์	จำคุก ๑๒ ปี	

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๘๐	ร.อ. หลวงอินทรอำนาจเกษ	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๑	ร.อ. หลวงล่องหนเวียงราษฎร์	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๒	ร.อ. ชุนพิทยาลองหน	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๓	ร.อ. หลวงประจักษ์สงคราม	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๔	ร.อ. หลวงอนุกรพลบุษ	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๕	ร.อ. หลวงหาญรอนรบ	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๖	ร.อ. ชุนศิลป์ศรีพล	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๗	ร.อ. หลวงโหมทักปัจจนิก	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๘	ร.ท. จัก นุคทัสน์	จำคุก ๑๒ ปี	
๘๘	ร.ท. ชุนเศรษฐพลบริหาร	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๐	ร.ท. บาย ร่องเมืองศาสตร์	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๑	ร.ท. ชุนแมนมเลื่องพล	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๒	ร.ท. ชุนชวางบุษศักดิ์	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๓	ร.ท. สลับ เรชะรุจิ	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๔	ร.ท. ม.ล. ทรัพย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๕	ร.ท. ประนอม ศีลากร	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๖	ร.ท. หิน บุญนาก	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๗	ร.ท. สมบุญ รุ่งแสง	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๘	ร.ท. กลอน สิทธิเวทย์	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๐๙	ร.ท. เพรา พวงนาก	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๐	ร.ท. ถวิล คุลวรรธนะ	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๑	ร.ท. ประสิทธิ์ มณีโชติ	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๒	ร.ท. สุวรรณ วายวานนท์	จำคุก ๑๒ ปี	

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรดาศักดิ์)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๑๑๓	ร.ต. สุโชค พิณฑุโยธิน	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๔	ร.ต. เกิม พลวิเศษ	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๕	ร.ต. เสี่ยงม ฅ น่าน	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๖	ร.ต. จำรูญ ฑูวินันท์	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๗	ร.ต. อราม สุขพิทักษ์	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๘	ร.ต. จำนงค์ วรรณศิริ	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๑๙	นายอวบ สังขวาดี	จำคุก ๑๒ ปี	
๑๒๐	พ.ต. หลวงถกลนภากาศ	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๑	ร.อ. ชูมมงคลคึกนันท	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๒	ร.อ. หลวงพิฆาตเศิกสงฆ	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๓	ร.อ. หลวงศรจิตติโยธิน	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๔	ร.ต. ประวัฑิ ฐประสูต	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๕	นายคาบปุย พุมสติกย	จำคุก ๑๐ ปี	
๑๒๖	หลวงวรภาณภรณ์	จำคุก ๙ ปี	
๑๒๗	ร.อ. หลวงสิทธิแพทย์ไพศาล	จำคุก ๙ ปี	
๑๒๘	ร.ท. ชุนศิริวัฒน์ชัย	จำคุก ๙ ปี	
๑๒๙	ร.ท. จรุง มหานีรานนท์	จำคุก ๙ ปี	
๑๓๐	ร.ท. ปิน สมิตะมาน	จำคุก ๙ ปี	
๑๓๑	ร.ท. ชุนเสริมศรกรรม	จำคุก ๙ ปี	
๑๓๒	ร.ท. ชุนทวยหาญหักศึก	จำคุก ๙ ปี	
๑๓๓	ร.ท. ม.ร.ว. ถวิลวงศ์ สุบรรณ	จำคุก ๙ ปี	

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล (ยศและบรรณาคำกิต)	โทษที่ได้รับ	หมายเหตุ
๑๓๘	ร.ท. ชุนบุทพัฒน์วิศาล	จำคุก ๕ ปี	
๑๓๙	ร.ท. ชุนสินากเสนีย์	จำคุก ๕ ปี	
๑๓๖	ร.ท. พันธุ์ อรรถจินดา	จำคุก ๕ ปี	
๑๓๗	ร.ท. ปราโมทย์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา	จำคุก ๕ ปี	
๑๓๘	ร.ท. เจือ วงศ์กอบวิชัย	จำคุก ๕ ปี	
๑๓๙	ร.ท. ณีวบุศย์ อัญพรหม	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๐	ร.ท. ชุนมนพลพีระบุท	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๑	ร.ท. ชุนศิริสรลำแดง	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๒	ร.ท. ชุนศรีวิทยาชัย	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๓	ร.ท. ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๔	ชุนจินกายุทธวิศิต	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๕	รองอำมาตย์เอก ชุนทวงน พิศลย์บุตร	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๖	นายช้อย นิตยสุทธิ	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๗	พลฯ พรหม เหวชุนทก	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๘	หลวงศิลป์บุทวิธิการ	จำคุก ๕ ปี	
๑๔๙	รองอำมาตย์โท เมฆ ไร่ไพจิตร	จำคุก ๓ ปี	
๑๕๐	นายอำ บุญไทย	จำคุก ๒ ปี	
๑๕๑	หลวงดีห์บุรานุกิจ	จำคุก ๒ ปี	
๑๕๒	พ.ต.อ. พระยาศรดิษฐ์เบศวร์	จำคุก ๑ ปี	
๑๕๓	น.ท. พระแมนศรีจักร ร.น.	จำคุก ๖ เดือน	
๑๕๔	ม.จ. มงคลอุดม ชยางกูร	จำคุก ๔ เดือน	

นอกจากการพิพากษาลงโทษผู้ก่อการกบฏของศาลพิเศษดังกล่าวแล้ว ยังมีการจับกุมบุคคล เป็นจำเลยของศาลพิเศษเป็นจำนวนมากในข้อหาการกบฏ และต้องติดคุกต่อสู้อยู่เป็นเวลานาน บุคคลที่สมควรจะกล่าวถึงคือ นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งมีได้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลที่ให้ระดมยิงกองทหารฝ่ายกบฏที่คอน เมืองค่ายเป็นเรือ และให้ย้ายกองบัญชาการทหารเรือไปตั้งที่กรมสรรพาวุธทหารเรือบางนาในขณะที่เกิดการกบฏ ครั้นเมื่อรัฐบาลปราบปรามได้เรียบร้อยแล้ว นาวาเอกวิชิตชลธีก็ถูกจับกุมดำเนินคดีฐานสงสัยว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่ฝ่ายกบฏ ต้องต่อสู้อยู่ในคุกที่บางขวางเป็นเวลานานถึง ๔ เดือนเศษ โดยศาลพิเศษได้ปิดสำนวนคดีเสียก่อนที่จะได้มีการพิพากษา และพร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ได้ออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๗๗ มีความว่า

...ความจริงมีว่า ในคดีอัยการศาลพิเศษได้ยื่นฟ้องพระยาวิชิตชลธี จำเลยในคดีกบฏ และศาลได้รับฟ้องไว้เท่าการพิจารณาจนสิ้นสุดแล้ว ยังแต่จะไต่คดีสินเท่านั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้พิจารณาเห็นว่า คดีนี้อาจทำให้กระทบกระเทือนถึงนโยบายการปกครองทหาร จึงสั่งให้อัยการศาลพิเศษขอถอนฟ้องตามคำสั่งรัฐมนตรี เมื่อศาลพิเศษได้รับคำขอถอนฟ้องของอัยการศาลพิเศษแล้ว จึงได้เรียกจำเลยมาสอบถามว่าจะคัดค้านหรือไม่ จำเลยแถลงทอศาลว่าไม่คัดค้านประการใด ศาลพิเศษจึงได้ปลดปล่อยตัวจำเลยไป๒

การพิจารณาคดีพระยาวิชิตชลธีดังกล่าวนี้จะเห็นว่า อำนาจในการตัดสินลงโทษจำเลยนั้นมีได้อยู่ที่ศาล แต่อยู่ที่ฝ่ายบริหาร เพราะคดีนี้แต่เริ่มต้นมาแล้วอัยการศาลพิเศษได้ฟ้องร้องพระยาวิชิตชลธีต่อศาลพิเศษโดยตรง และศาลได้ประทับฟ้องไว้แล้ว แต่ต่อมาโดยเหตุผลว่า อาจทำให้กระทบกระเทือนถึงนโยบายการปกครองทหาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงสั่งให้อัยการศาลพิเศษถอนฟ้องเสียด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว ซึ่งจะพิจารณาได้ว่าอำนาจของฝ่ายบริหารคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้นมีขอบเขตอยู่เหนืออำนาจตุลาการศาลพิเศษ

๑ เลื่อน สราภยวานิช, เรื่องเดิม, หน้า ๔๓.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.

อย่างมาก ถึงขั้นสั่งการให้อัยการศาลพิเศษถอนฟ้องจำเลยได้ทั้ง ๆ ที่คดียังอยู่ในระหว่าง
การสอบสวนของศาลพิเศษอยู่ในขณะนั้น

จึงอาจสรุปได้ว่า การที่รัฐบาลได้จัดตั้งศาลพิเศษขึ้น เพื่อกำเนินคดีผู้ต้องหาบฏครั้ง
นั้น นอกจากเหตุผลสำคัญเพื่อขจัดบุคคลที่เป็นศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลให้หมดสิ้นไปแล้ว
ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงอำนาจฝ่ายบริหารของรัฐบาลในยุคนั้นแผ่ขยายไปอย่างกว้างขวาง
และไร้ขอบเขต อำนาจของรัฐบาลสามารถสั่งการและควบคุมกระบวนการตุลาการได้ เช่นนี้
จึงเห็นได้ว่าอำนาจและฐานะของรัฐบาลเป็นอำนาจที่เด็ดขาดและยิ่งใหญ่กว่าอำนาจใด ๆ ใน
ประเทศขณะนั้น มีอิทธิพลเข้าไปแทรกแซงได้อย่างกว้างขวางแม้แต่ในองค์กรศาลหรืออำนาจ
ตุลาการ รวมทั้งในงานของฝ่ายข้าราชการประจำ ดังเช่นกรณีพระยาโทมวณิกมนตรี และ
พระยาวิชิทชลธี เป็นตัวอย่าง แสดงว่ารัฐบาลของคณะราษฎรมิได้ปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของ
ระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง กลับอาศัยกรณีขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศเป็น
บันไดก้าวไปสู่ระบอบเผด็จการโดยมีกำลังทหารสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง เป็นการสร้างความ
ชอบธรรมในการใช้อำนาจทางการเมืองให้แก่บุคคลเพียงกลุ่มเดียวในประเทศคือคณะราษฎร
ในขณะที่ประชาชนทั่วไปถูกกีดกันกีดกันด้วยอำนาจเผด็จการโดยระบบตำรวจลับอย่างหนักหน่วง
ประชาชนมิได้มีโอกาสทางการเมืองอย่างแท้จริง นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ ๒๔
มิถุนายน ๒๔๗๕ เป็นต้นมา ดังนั้นจึงไม่เป็นที่น่าแปลกประหลาดนักที่ปรากฏในภายหลังคือ
มาว่า การเกิดบฏขัดขึ้นอำนาจรัฐของกลุ่มบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ไม่พึงพอใจรัฐบาลในขณะนั้น
จึงมีเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เป็นลำดับมา

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กลุ่มนี้มีพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นผู้นำ และเป็นกลุ่มที่มีเสียงข้างมากในรัฐบาล ส่วนกลุ่มหลังนั้น เป็นกลุ่มข้าราชการหัวก้าวหน้าใหม่ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันระหว่างฝ่ายทหารและพลเรือน โดยฝ่ายทหารมีพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้นำ ส่วนฝ่ายพลเรือนนั้นมีหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้นำ

รัฐบาล ซึ่งมีกลุ่มบุคคลสองกลุ่มที่แตกต่างกันทั้งในด้านความคิดและอุดมการณ์ ดำเนินไปได้ไม่นาน ความแตกแยกก้าวร้าวฉานกันในแนวความคิดก็เข้ามาซึ่งจุดแตกหักในที่สุด เมื่อกลุ่มคณะราษฎร โดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ดร.ปรีดี พนมยงค์) เริ่มดำเนินการทางเศรษฐกิจตามที่ได้แถลงไว้แก่ประชาชนในหลัก ๖ ประการ โดยได้เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร อันเป็นผลให้เกิดการคัดค้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มอนุรักษนิยม และพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี เพราะกลุ่มนี้เห็นว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นคอมมิวนิสต์ จะปล่อยให้เข้ามาใช้ไม่ได้ ปฏิบัติอย่างไรก็ตอบอย่างหนักหน่วงและรุนแรงจากกลุ่มอนุรักษนิยมนี้เป็นผลให้หลวงประดิษฐมนูธรรมต้องเดินทางออกนอกประเทศ พร้อมด้วยขอกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์

ในระยะนี้เองการเมืองภายในก็ได้เกิดแตกแยกกันอย่างรุนแรง ฝ่ายคณะราษฎรเองนั้นก็เกิดการแตกแยกซึ่งก็ซึ่ง เคนกันขึ้นระหว่างผู้นำฝ่ายทหารสองกลุ่มคือ กลุ่มของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา กับกลุ่มของพันเอกพระยาทรงสุรเดช ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้พระยามโนปกรณนิติธาดาหากำลังมาสนับสนุนฐานะของรัฐบาลของตนได้ โดยการ เอนเอียงมาทางค่านับพันเอกพระยาทรงสุรเดช ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และมีนโยบายลดอำนาจอิทธิพลของพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา กับพันโทหลวงพิบูลสงครามผ่านทางพระยามโนปกรณนิติธาดาเช่นกัน

การแตกแยกของบรรดาผู้นำในคณะราษฎร โดยเฉพาะฝ่ายทหารดังกล่าวแล้ว จึงเป็นโอกาสให้กลุ่มอนุรักษนิยมมีอำนาจมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พระยามโนปกรณนิติธาดาก็ไม่สามารถคุมเกมสักร่างการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งแตกแยกกันเป็น ๒ กลุ่ม อันเป็นผล

มาจากความขัดแย้งในอุดมการทางเศรษฐกิจดังกล่าวแล้ว ได้ขยายวงกว้าง จนก่อให้เกิดความ
 กระทั่งกันอย่างรุนแรงในสภาผู้แทนราษฎร จนถึงกับมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางคน
 ได้พักอาวุธปืนเข้าไปในที่ประชุมสภา และแสดงอาการขมขื่นฝ่ายที่สนับสนุนความคิดของพระยา
 มโนปกรณนิติธาดา และพันเอกพระยาทรงสุรเดช จนได้มีการตรวจค้นอาวุธสมาชิกสภาผู้แทน
 ราษฎรก่อนเข้าประชุมสภา โดยคำสั่งของพระยามโนปกรณนิติธาดา และการสนับสนุนของ
 พันเอกพระยาทรงสุรเดช อันเป็นผลให้เกิดความไม่พอใจอย่างมากแก่บรรดาสมาชิกสภา
 ผู้แทนราษฎร จนในที่สุดเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ พระยามโนปกรณนิติธาดาจึงได้
 ประกาศปิดสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา พร้อมกับได้ออกพระราชบัญญัติ
 คอมมิวนิสต์พุทธศักราช ๒๔๗๖ ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อขจัดเสี้ยนหนามของรัฐบาลควย การยุบ
 สภาครั้งนี้ถือว่าเป็นชัยชนะของกลุ่มอนุรักษนิยม และก่อให้เกิดผลสะท้อนตามมา คือกลุ่มหนุ่ม
 หัวก้าวหน้าในคณะราษฎร เกิดความไม่มั่นใจต่อท่าทีของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และ
 เกรงภัยจากการปราบปรามของกลุ่มอนุรักษนิยม ซึ่งแสดงท่าทีว่าจะถอยหลังเข้าคลองมาก
 ยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงได้รวมตัวกันจับอาวุธเข้าทำการรัฐประหาร ยึดอำนาจรัฐบาลของพระยา
 มโนปกรณนิติธาดา เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ปีเดียวกันนั้น

คณะรัฐประหารดังกล่าวมีพันโทหลวงพิบูลสงครามและนาวาโทหลวงศุภชลาศัยเป็น
 ผู้นำสำคัญ คณะรัฐประหารได้เชิญพันเอกพระยาพลพลพุน่เสนา เป็นนายกรัฐมนตรีสืบต่อมา
 โดยมีพันโทหลวงพิบูลสงคราม นายทหารหนุ่ม เป็นผู้คุมกำลังทหารสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง

รัฐบาลชุดใหม่ได้จัดการให้มีการเปิดสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่ พร้อมทั้งให้เรียกตัว
 หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมา แล้วแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีด้วยคนหนึ่ง ภายหลังจากการสอบสวน
 แล้วว่ามีได้เป็นคอมมิวนิสต์

การรัฐประหาร ๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖ และการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง
 หนึ่งของหลวงประดิษฐมนูธรรมครั้งนี้ ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจให้แก่กลุ่มอนุรักษนิยมเป็นอัน
 มาก เพราะนอกจากจะเป็นการกระทำเพื่อขับไลรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาออกแล้ว

ยังแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าคณะราษฎรกลุ่มหลวงประคิมธรมุขธรรมนียกถือตัวบุคคลเป็นที่ตั้งมากกว่าที่จะคำนึงถึงหลักการ ความไม่พอใจจึงกล่าว บวกกับที่คณะราษฎรปล่อยให้มีการลอบหลอกลอบมีพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์อยู่เบื้อง ๆ ดังเช่นกรณีนายถวิล ฤทธิเดชฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในคดีอาญาควย จึงเป็นตัวเร่งให้เกิดการรวมตัวของบรรดาขุนนาง ข้าราชการรุ่นเก่ากลุ่มอนุรักษ์นิยมรวมตัวกันคบคิดที่จะใช้กำลังเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลของพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเสีย คณะบุคคลกลุ่มดังกล่าวโดยก่ให้พลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช อภิเสกเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นหัวหน้า และมีบุคคลสำคัญทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนเข้าร่วมควยเป็นจำนวนมาก ทำการเกลี้ยกล่อมชักจูงทหารหัวเมืองจากจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี อุตรราชธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก อยุธยา สระบุรี ปราจีนบุรี เพชรบุรีและราชบุรียกกำลังเข้ามาล้อมพระนคร ในวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ พร้อมกับโค่นล้มอำนาจ ซึ่งมีสาระสำคัญว่าให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาความยุ่งยากทางการเมืองให้หมดสิ้นไป และดำเนินการปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของพวกพ้องหรือหมู่คณะ ตลอดจนในการบริหารราชการแผ่นดินนั้น รัฐบาลจะต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวมเป็นที่ตั้ง มากกว่าการส่งเสริมให้พรรคพวกมีตำแหน่งหน้าที่การงานและผลประโยชน์ต่าง ๆ มากขึ้น อันจะเป็นเหตุแห่งความแตกแยกทั้งในหมู่ข้าราชการและประชาชน แต่ผลปรากฏว่ารัฐบาลไม่สามารถจะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องหรือคำขาดของฝ่ายคณะทหารหัวเมืองได้ ถึงแม้ว่าฝ่ายคณะทหารหัวเมืองจะโค่นล้มอำนาจให้รัฐบาลยังคงมีอำนาจอยู่เช่นเดิม เพียงแต่ขอให้ปฏิบัติตามคำขอและให้หลักประกันที่มั่นคง เชื่อถือได้แก่คณะทหารฝ่ายหัวเมืองเท่านั้นก็ตาม รัฐบาลได้ปรึกษาหารือกันแล้วมีความเห็นว่าควรดำเนินการปราบปรามคณะทหารฝ่ายหัวเมืองอย่างรุนแรงเฉียบขาด โดยไม่ยอมประนีประนอมควย โดยคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้พันโทหลวงพิบูลสงครามเป็นผู้บังคับการกองผสมปราบปรามกบฏในครั้งนี้ ฝ่ายรัฐบาลได้ทำการระดมยิงควยปืนใหญ่โจมตีฝ่ายกบฏกอนอย่างหนักหน่วงรุนแรง จนเป็นผลให้กองทหารฝ่ายกบฏแตกถอยร่นขึ้นไปเรื่อย ๆ ทำให้มีการสูญเสียชีวิตนายและพลทหารในการปะทะกัน

เป็นจำนวนมาก รวมทั้งทรัพย์สินต่าง ๆ ของรัฐบาลด้วย ผลของการปราบปรามกบฏอย่างรุนแรงของรัฐบาลครั้งนี้ ปรากฏว่าสามารถใช้กำลังรุกไล่ฝ่ายกบฏจนแตกพ่ายไปในเวลาอันรวดเร็ว หัวหน้ากบฏคนสำคัญ ๆ เช่นพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช ได้หลบหนีออกนอกประเทศ โดยประทับลี้ภัยอยู่ ณ กรุงไซ่งอน ประเทศเวียดนาม นายทหารคนสำคัญของฝ่ายกบฏคือพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม เสียชีวิตในที่รบ ส่วนนายทหารอื่น ๆ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกบฏจับกุมดำเนินคดีและหลบหนีลี้ภัยออกนอกประเทศเป็นจำนวนมาก

ความล้มเหลวของฝ่ายกบฏในการที่จะใช้กำลังเข้าบีบบังคับรัฐบาล และการโค่นล้มการปราบปรามอย่างรุนแรงของรัฐบาล เป็นผลให้เกิดความพ่ายแพ้อย่างสิ้นเชิงของกบฏอนุรักษนิยมในเวทีการเมืองของประเทศ และชัยชนะของรัฐบาลหรือคณะราษฎรครั้งนี้ได้เป็นเสมือนการเปิดประตูให้ทหารเข้ามาบีบบังคับอย่างเต็มที่ในทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ภายหลังการปราบปรามกบฏจนแตกพ่ายไปแล้ว รัฐบาลได้ดำเนินการปราบปรามศัตรูทางการเมืองอย่างขนานใหญ่ โดยออกพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖ และพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖ อันเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจแก่รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด และได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะปราบปรามศัตรูทางการเมืองของรัฐบาลในเวลาต่อมาด้วย

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการดำเนินคดีต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับกบฏของรัฐบาล โดยอำนาจศาลพิเศษครั้งนี้ รัฐบาลหรือฝ่ายบริหารได้เข้าไปมีอำนาจแทรกแซงกระบวนการยุติธรรมอย่างชัดเจน และอิทธิพลของศาลพิเศษดังกล่าวนี้ยังมีผลต่อการให้ทุนและโทษแก่ข้าราชการประจำได้อีกด้วย ดังเช่นกรณีพระยาโทณวนิกมนตรี เป็นต้น อันเป็นการใช้อำนาจฝ่ายบริหารเข้าแทรกแซงองค์กรศาลพิเศษ และใช้อำนาจศาลพิเศษเป็นเครื่องมือปราบปรามศัตรูทางการเมืองด้วย นับเป็นการสร้างความไม่ไว้วางใจให้แก่องค์กรศาลพิเศษและรัฐบาลเป็นอย่างมากอีกประการหนึ่ง

ส่วนทางกานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ได้รับผลกระทบกระเทือนอย่างมากจากการกบฏที่เกิดขึ้นครั้งนี้ กล่าวคือ ภายหลังจากการกบฏแล้ว พระองค์ได้ทรงพยายามทัศนคติและตั้งเคียงรัฐบาลเกี่ยวแก่การดำเนินการปราบปรามพวกกบฏของรัฐบาลโดยให้ตั้งอยู่บนความยุติธรรมอย่างมากเพียงใดก็ตาม แต่กลับไม่ได้รับการสนองตอบเท่าที่ควรจากรัฐบาล และยิ่งกลายเป็นเหตุให้ฐานะของพระองค์ในสายตาของรัฐบาลหรือคณะราษฎรนั้นต้องตกต่ำลง เป็นอันมาก ด้วยความเคลือบแคลงสงสัยว่าพระองค์จะมีส่วนสนับสนุนฝ่ายกบฏด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่หัวหน้าฝ่ายกบฏมีฐานันดรศักดิ์เป็นเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ จึงทำให้ทางฝ่ายรัฐบาลเข้าใจว่าฝ่ายกบฏต้องการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพื่อนำประเทศกลับเข้าสู่ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชตามเดิม ดังนั้น จึงทำให้สัมพันธภาพระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชวงศ์กับรัฐบาลมีความไม่เข้าใจกันมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นมูลเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ได้ทรงสละราชสมบัติในเวลาภายหลังอีกไม่กี่เดือนต่อมา

เหตุการณ์ยุ่งยากทางการเมืองทั้งปวงที่เกิดขึ้นและยังดำเนินต่อไปนี้ โดยเนื้อแท้แล้วก็คือการแก่งแย่งชิงอำนาจทางการเมืองกันนั่นเอง อันเป็นผลมาจากความไม่พร้อมของหลาย ๆ ประการทางการเมืองของประเทศที่ถูกผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎร ทั้งนี้ ต่อมาภายหลังเมื่อทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จแล้ว คณะราษฎรไม่สามารถจะดำเนินการปกครองประเทศให้ไปสู่อุดมการณ์ที่ปรารถนาได้สำเร็จ แต่ก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้ามจนกลายเป็นความยุ่งยากในทางการเมืองตลอดมา แมจนกระทั่งเท่าทุกวันนี้ โดยทุก ๆ รัฐบาลที่เข้ามาใช้อำนาจปกครองประเทศ ไม่สามารถหาทางออกที่ถูกต้อง เหมาะสมให้กับประเทศชาติและประชาชนได้สำเร็จ สิ่งที่เกิดขึ้นมาแทนที่คือ ความแตกแยกภายในประเทศชาติมีวันก็ยิ่งรุนแรงและขยายวงออกไปกว้างขวางมากขึ้น จนยากจะประสานให้เดินไปบนแนวทางอันเดียวกันได้ ทางแก้ปัญหาการเมืองของไทยแต่อดีตถึงปัจจุบันและอนาคตจึงขึ้นอยู่กับเส้นทางเลือกเพียงทางเดียวเท่านั้น คือการรวมพลังสามัคคีในชาติให้เป็นจุด ๆ เดียวกันใต้อย่างแน่นแฟ้นมั่นคง แล้วก้าวไปบนทางเลือกที่ดีที่สุกขบนพื้นฐานการเลือกสรรคจากประชาชนส่วนใหญ่ทั่วประเทศ เป็นสำคัญ

ขอเสนอแนะ

เนื่องจากการวิจัยเรื่องกฎบัตร เกษนิจำกัคคอยู่ เฉพาะการศึกษาเหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงคาบเกี่ยวของปี พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๔๗๖ และ พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยศึกษาเจาะลึกแต่เฉพาะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็นจุดสำคัญ ซึ่งความจริงแล้วยังมีเหตุการณ์ที่ยังคาบเกี่ยวต่อเนื่องกันอีกเป็นอันมากที่ควรค่าแก่การศึกษา ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์และการเมือง ประกอบกับผู้เขียนยังค้นพบ เอกสารชั้นต้นจากแหล่ง เอกสารตามที่ได้อ้างอิงถึงแล้วนั้น ยังมีเก็บรักษาอยู่เป็นอันมาก ทั้งโดยที่แหล่งเก็บที่ระหนกถึงคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งได้เก็บรักษาเอกสารไว้เป็นอย่างดี และจากแหล่งเก็บเอกสารที่ละเอียดไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงคุณค่าอันมหาศาลของ เอกสาร เหล่านั้น จึงละเอียดการเอาใจใส่เก็บรักษา ทำให้สูญหายและชำรุดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่น่าเป็นห่วงที่สุด ผู้เขียนจึงใคร่ขอเสนอแนวทาง โดยสังเขปสำหรับผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไปในเรื่องบทบาทของศาลพิเศษ หรือกฎภายในราชอาณาจักรที่สำคัญ ๆ นั้น ยังมีเอกสารชั้นต้นอีกมากที่รอการศึกษาค้นคว้าอยู่ อันจะเป็นแนวทางให้เพิ่มพูนความรู้ทางประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย